

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

VERDENSKRIGEN 1914-18

- 8°

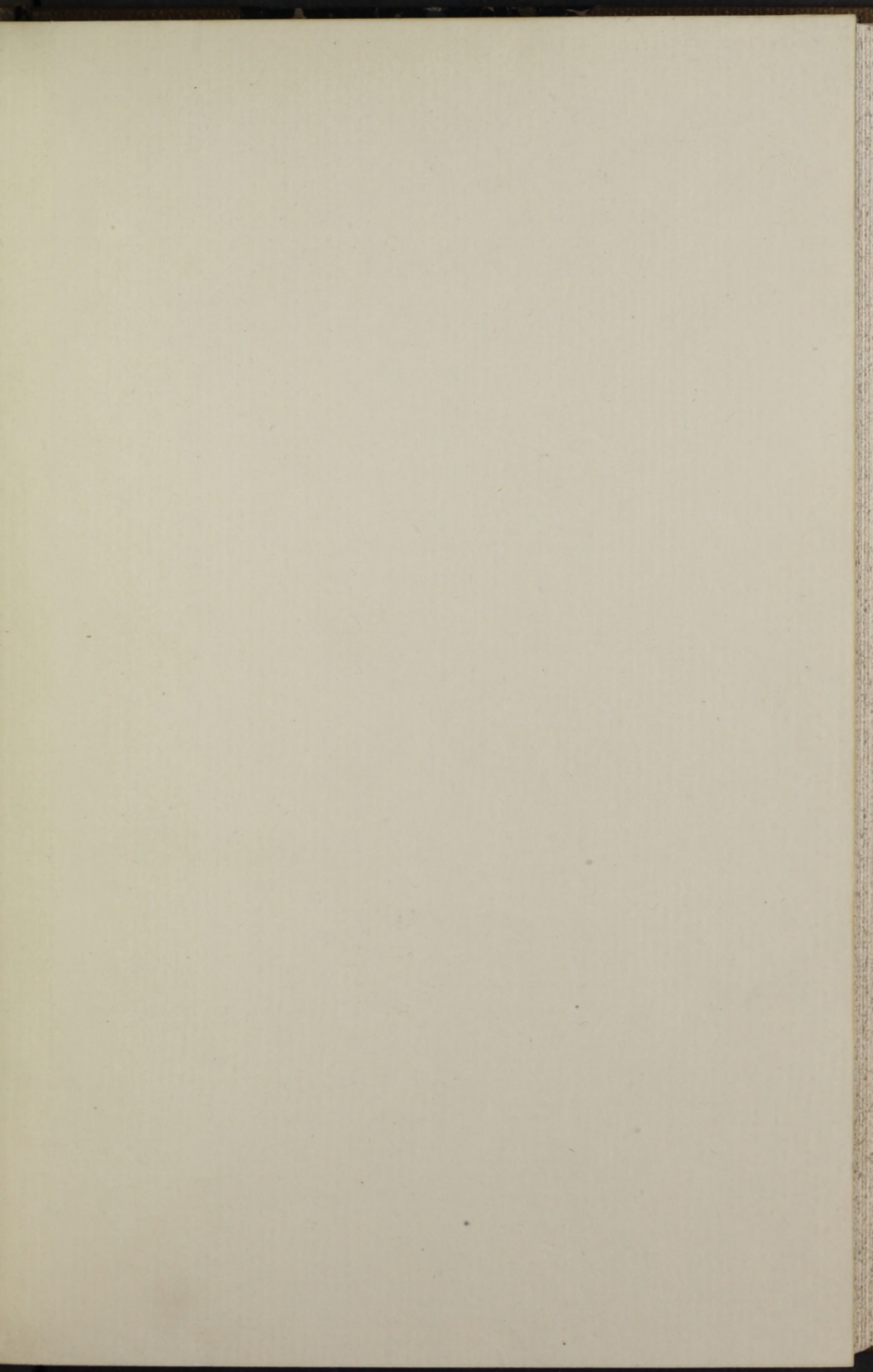
DET KONGELIGE BIBLIOTEK

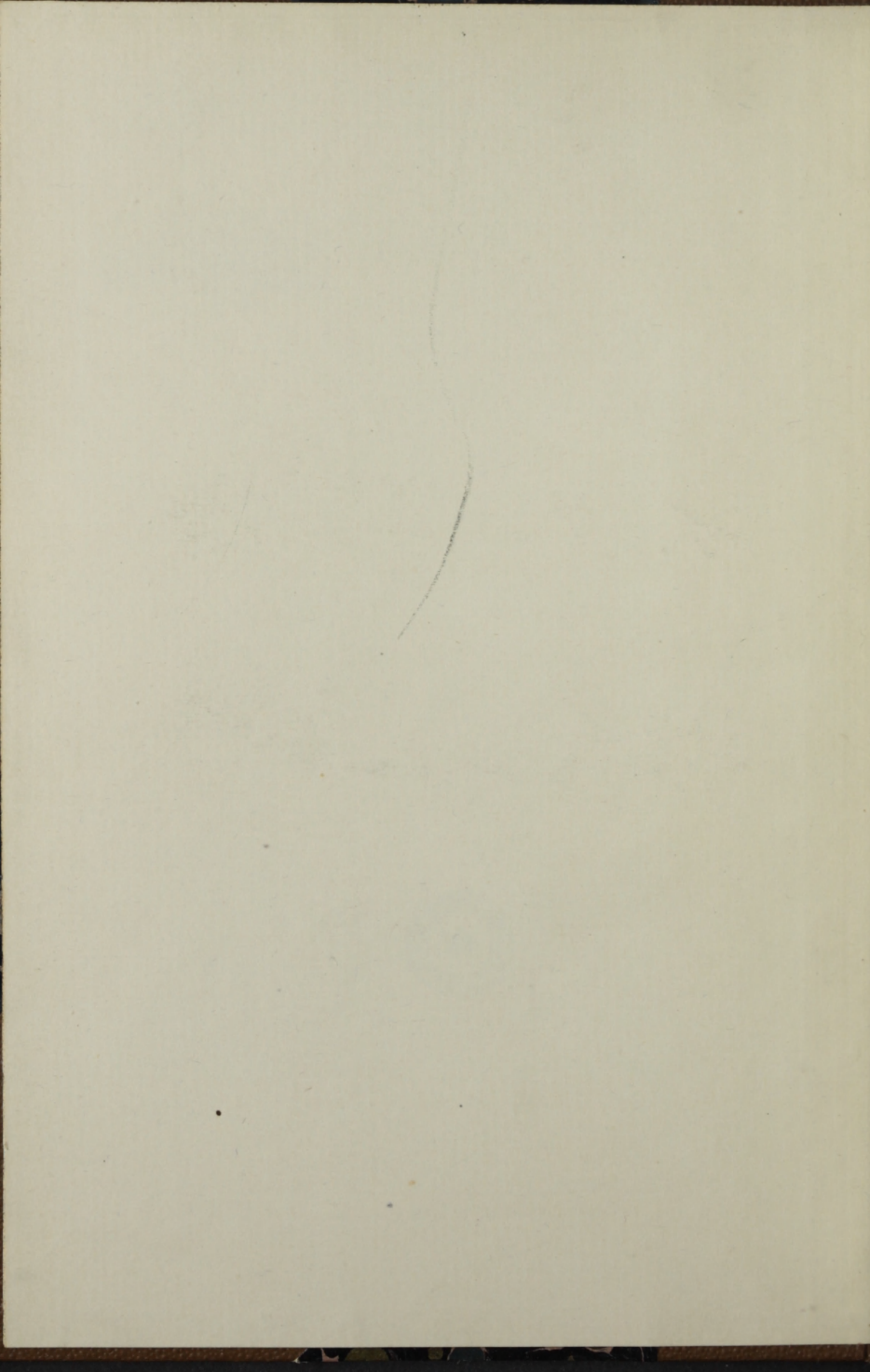
130019373798

0603

DE DANSKE HJÆLPEAMBULANCER

1914-1921

Udgivet af

DANSK HJÆLPEAMBULANCEKOMITÉ

Paa Grundlag af Komitéens Arkiv redigeret af
THERESE EHLERS HOLSTEBROE

K Ø B E N H A V N 1 9 2 3

HENRIK KOPPELS FORLAG

DE DANSKE
HJÆLPEAMBULANCER
1914—1921

DANSK HJÆLPEAMBULANCEKOMITÉ

blev stiftet 10. August 1914 af Prof., Dr. med. EDV. EHLERS.

Komitéens første Medlemmer var:

Prof., Overkirurg, Dr. med. E. A. TSCHERNING, Formand.

Prof., Overlæge, Dr. med. EDV. EHLERS, Næstformand.

Grosserer VALDEMAR JOHANSEN, Komitéens Kasserer.

Prof., Overlæge, Dr. med. MARIUS TSCHERNING.

Fru LISBETH TSCHERNING.

Ved Prof. E. A. TSCHERNING's Død, 4. Maj 1919, indtraadte Overkirurg, Dr. med. P. N. HANSEN som Formand for Komitéen, idet samtidig Fru LISBETH TSCHERNING, som bosatte sig i Udlandet, udtraadte af Komitéen. Da Grosserer VALDEMAR JOHANSEN døde, den 2. Februar 1920, indtraadte Hofjægermester, nuværende kgl. dansk Ministerresident i Cairo, HARRY TRESCHOW, som Komitéens Kasserer.

Som Komitéens Bogholderske og Sekretær har i hele Perioden fungeret Assistent i Landmandsbanken, Frk. ELLEN KORCH, uden nogensinde at ville modtage noget Honorar for sin trofaste Tjeneste.

DE DANSKE HJÆLPEAMBULANCER

1914—1921

Udgivet af

DANSK HJÆLPEAMBULANCEKOMITÉ

Paa Grundlag af Komitéens Arkiv redigeret af
THERESE EHLERS HOLSTEBROE

K Ø B E N H A V N 1 9 2 3

HENRIK KOPPELS FORLAG

Krohns Bogtrykkeri.

FORTEGNELSE

over

Læger og Sygeplejersker, der har gjort
Tjeneste ved Ambulancer, udsendt af
Dansk Hjælpeambulancekomité.

---

*B. betyder belgiske. F. franske. R. russiske. S. serbiske.
E. estiske. P. polske Ambulance og Fl. Flodbaadsambulance.*

1. Andersen, E. E. (P.)	15. Jensen, Erik (R.). Over-
2. Bang, Fritjof (F.)	læge Aug. 1917—Feb. 1918.
3. Berntsen, Aage (F.). Over-	16. Jessen, Jes (F.)
læge Juli 1918—Aug. 1919.	17. Jessen, Haagen (F.)
4. Beyerholm, Otto (R.)	18. Johanneson, Jón (S.)
5. Borberg, Knud (R.)	19. Juul, Anders (F.). Over-
6. Brun, Axel (S. og F.).	læge Jan.—Juli 1918.
Overlæge ved 1. serb. Am-	20. Kindt, Edvard (P.)
bul. 1915.	21. Krebs, Carl (P.)
7. Corning, Alfred (F.)	22. Lundstein, Ludvig Boye
8. Drucker, Paul Edvard (R.)	(E.). Overlæge fra 1. Juli
9. Eskildsen (F.) †	—1. Sept.
10. Gram, H. C. (S. og R.)	23. Mathiasen (P.)
11. Guildal, Poul (F.). Over-	24. Mølgaard, Wilhelm (S.) †
læge Okt. 1915—Jan. 1916.	25. Norgaard, A. V. S. (P.)
12. Hallas, Eigil (F.). Over-	Overlæge.
læge Aug.—Sept. 1915.	26. Paulli, Valdemar (R.)
13. Himmelstrup, Erik (S.)	27. Pedersen, Anton (S. og
14. Hindse-Nielsen, Svend (E.)	

- R.). Overlæge ved den russiske Ambulance fra Feb.—Sept. 1916. Overlæge ogsaa ved 2. serbiske Ambulance.
28. Pedersen, Thorvald (R. og P.)
29. Rossen, Ejner (P.)
30. Samuelsen, Emmanuel (E.) Overlæge fra 1. Sept.—1. December.
31. Seedorff, Morten, (S. og F.). Overlæge ved 2. serbiske Ambulance og ved den franske Ambulance Decb. 1916—Jan. 1918.
32. Seemann, Herbert (S. og F.)
33. Sporon-Fiedler, Erik (R.). Overlæge Nov. 1915—Feb. 1916.
34. Svindt, Ingv. (F.) Overlæge Jan.—Dec. 1916.
35. Tscherning, E. A. (F.). Overlæge i Le Tréport Apr.—Aug. 1915. Komiteens Formand. †
36. Wissing, Ove (R.). Overlæge Marts—Aug. 1917.
37. Zachariæ, Paul (R.) Overlæge Sept. 1916—Marts 1917.

1. Arentzen, Anna (R. og P.)
2. Bjørum, Eva (S.)
3. Boserup, Mathilde (R.)
4. Bostrøm, Stina (S.)
5. Bournonville, Marie de (B. og R.) †
6. Buchardt, Hedvig (F.), g. Frender.
7. Busch, Mathilde (E.)
8. Christensen, Oda (P.)
9. Christiansen, Anne (E. og P.)
10. Christophersen, Anna (R.)
11. Clausen, Sophie, f. Tofte (S.)
12. Danielsen, Birgitte (F.)
13. Danielsen, Ane Sophie (F.)
14. Eckerlund, Fru Kristine (Fl. og S.)
15. Effersøe, Thurid (S.), g. Bonnichsen.
16. Egebjerg, Anna (R.)
17. Eggers, Frida (R.)
18. Engelsted-Zimmermann, Karen (F.)
19. Eskildsen, Fru (F.)
20. Fischer, Ella (R.)
21. Fleckner, Louise (F.)
22. Frederiksen, Emma (F.)
23. Frederiksen, Kirsten (R.)
24. Friederichsen, Alida (S.)
25. Funder, Helga (F.)
26. Glahn, Rosa Marie (P.)
27. Graabeck, Ida (F.)
28. Gravesen, Henny (Fl. og S.), g. Stigaard.

29. Hagstrøm, Kirstine (R.)
30. Halling-Lauritzen, Valborg (R.)
31. Hansen, Alfchild (S.)
32. Hansen, Christine (R. og P.)
33. Hansen, Louise (F.)
34. Hansen, Nikoline (F.)
35. Hasselriis, Agnes (F.), g. Teisen.
36. Hasselriis, Jenny (F.)
37. Henriksen, Gerda (S. og R.)
38. Henriksen, Johnny (S., R., E. og P.)
39. Henriksen, Karen (E.)
40. Hjorth, Valborg (B., R. og E.)
41. Hougaard, Johanne (F.) †
42. Iversen, Edith (F.)
43. Jarding, Ingeborg (F.)
44. Jensen, Christine (R.)
45. Jensen, Fritse (F.)
46. Jørgensen, Hedeveg (S.)
47. Jørgensen, Valborg (B. og R.)
48. Kjær, Fru Marie Alice (F.)
49. Kragh, Margrethe (R.), g. Kristiansen.
50. Krebs, Anna (R.)
51. Kristoffersen, Thyra (S.)
52. Krog, Emilie (P.)
53. Kästel, Ella (R.) †
54. Lund, Anna Margrethe (E.)
55. Madsen, Thekla (S., R. og P.)
56. Mammen, Kirsten (S.)
57. Mikkelsen, Anna Marie (R.)
58. Munck, Sylva (F.)
59. Møller, Jenny (E.)
60. Møller, Signe (S., R., E. og P.)
61. Mørch, Paula (R.), g. Petersen.
62. Nielsen, Abelone Johanne (S.)
63. Nielsen, Ane Sophie (S.)
64. Nielsen, Anna Emilie (S.) †
65. Nielsen, Asta (R.), g. Wiggart.
66. Nielsen, Johanne (R.)
67. Nielsen, Kirsten (S. og R.), g. Friis.
68. Nielsen-Feldskov, A. C. (S.)
69. Nordlunde, Dora (R.)
70. Nordlunde, Eleonora (R.)
71. Olsen, Caroline (E. og P.)
72. Olsen, Ella (S.)
73. Olsen, Jutta (F.)
74. Petersen, Emilie M. (S.)
75. Petersen, Julie (F.)
76. Poulsen, Therese (S.)
77. Quistgaard-Petersen, Anne (B. og R.)
78. Raaschou-Nielsen, Agnes (Fl., S. og R.)
79. Ramsing, Johanne (F.)
80. Rask, Emilie (R.)
81. Reinhard, Christine (R.)
82. Rosenstand, Paula (F.), g. Due-Petersen.
83. Schack-Nielsen, Agnete (R.)
84. Schacke, Edith (F.)

85. Schjødt, Thora (R.)	93. Teiling, Edith (F.), g. Corning.
86. Skov, Maren (R.)	94. Tidemand, Lena (Fl., S. og R.)
87. Skov, Sigrid (S. R. og E.)	95. Thomsen, Hanne (S.)
88. Sundblad, Elisabeth (F.)	96. Wifstrand, Minna (S.)
89. Sundblad, Metty (P.)	97. Winther, Bertha (R.)
90. Sørensen, Camilla (R)	98. Wodstrup, Ragnhild (F.)
91. Sørensen, Marie Magdale- ne (F.)	99. Ørum, Anna (R.)
92. Sørensen, Jensine (S. og R.)	

FORORD

Tanken om at sende dansk Hjælp til de i 1914 overfaldne Lande fødtes i samme Øjeblik, som Tyskerne faldt ind i Belgien med Mord og Brand. Men den eneste Form for Hjælp, som Borgere i et lille neutralt Land kunde tillade sig, var Hjælp til Syge og Saarede under det Røde Kors' Banner. Straks i Krigens første Dage fik man Sikkerhed for, at den lille — dengang endnu meget svage-
lige — danske Afdeling af »Røde Kors« ikke vilde udruste Ambulancer. Dertil havde Selskabet ikke de fornødne Midler og kunde sikkert ikke have indsamlet saadanne, fordi »Danske Røde Kors« af internationale Hensyn vilde have været forpligtet til at udruste Ambulancer til *alle* de forskellige, krigsførende Magter *uden* Hensyn til Sympati.

Der var derfor kun en farbar Vej at slaa ind paa: Dannelsen af en *uafhængig* Organisation, der kunde søge Forbindelse med Røde Kors i de Allieredes Lande og indsamle de dertil fornødne Midler.

Først gjaldt det da om at sikre sig, at Hjælpen vilde blive modtaget. Vi var straks klar over, at vi ikke kunde tænke paa at udsende Ambulancer med fuldt Udstyr af Senge, Instrumenter,

Forbindstoffer og Lægemidler, fordi saadant ikke kunde undværes eller skaffes her hjemme. Der kunde kun være Tale om at hjælpe ved Udsendelse af Læger og Sygeplejersker med elementær Udrustning.

Vilde Vestmagterne modtage et saa beskedent Tilbud om Hjælp, som Danmarks Skærv maatte blive?

Cornevilles Klokke bærer en Inskription, der siger: »Jeg ringer for Danmark, det eneste Land, der aldrig har ført Krig med Frankrig.«

Den hele franske Nation er gennemtrængt af den Følelse, at Danmark aldrig har villet Frankrig andet end godt. Og Frankrig forstaar at paa-skønne en venlig Tanke fra et lille Land.

Den 10. August modtog jeg nedenstaaende Brev*) fra Frankrigs Minister i København, M. Edmond Bapst, nu Ambassadør *en retraite* i Paris.

Kære Dr. Ehlers!

De har været saa venlig at tilbyde mig Deres Hjælp under de nuværende Forhold. Nu foreligger der en Forespørgsel fra Paris om, hvorvidt man i Danmark vilde kunne organisere en Hjælpekomité for fransk Røde Kors. Hvad mener De om det? Er det muligt? Og vil De komme ud og tale med mig om det?

Paa Forhaand Tak etc.

Nu manglede vi kun en Komité. Samme Eftermiddag sad jeg med min afdøde Hustru — der var indviet i alle mine Planer, men aldrig indtraadte i nogen Komité sammen med mig — foran

---

*) Aftrykt i Originalsproget Side 38.

Hotel d'Angleterre og saa paa de russiske Flygtninge, der i de Dage kom myldrende, udjagne fra Tyskland som vilde Dyr, og saa, hvor de proppede sig med Kaffe og Wienerbrød, efter ikke at have faaet hverken vaadt eller tørt de sidste Dage.

I det samme kom min udmærkede Kollega ved Kommunehospitallet, Prof. E. A. Tscherning gaaende over Torvet med sin Hustru. Det var min Hensigt samme Dag at opsøge ham, for at tilbyde ham Formandspladsen i Komitéen, for det første fordi en betydelig Kirurg skulde og maatte være Formand, og for det andet, fordi Prof E. A. Tscherning var *persona grata* hos den daværende Regering.

Prof. Tscherning slog straks til og tilbød mig yderligere sin meget energiske Hustrus Bistand, som straks blev modtaget.

Saaledes indlededes det lange interessante og frugtbare Samarbejde mellem ham som Formand og mig som Næstformand, i hvilket Tscherning var en ganske ualmindelig loyal og vidtskuende Formand, som alle Komitémedlemmer saa op til med største Agtelse. Samme Dag indtraadte min gamle, prøvede og redelige Ven, Grosserer *Valdemar Johansen* som Kasserer, og stillede sit Kontor til vor Raadighed; og Prof. *Marius Tscherning*, hvis tidligere udmærkede Virksomhed som Professor ved Sorbonne maatte kalde særlig paa ham, sluttede sig ligeledes til os.

Komitéen var færdigdannet. Og derpaa begyndte vi at vandre ad Indsamlingernes den trange Vej. — Det gik langsomt, men det gik sikkert. — Til den belgiske Ambulance, som var den første lille Sektion, der gik af, fik vi et meget stort Bi-

drag, indsamlet gennem »Berlingske Tidende«. Til den franske Ambulance samlede vi oprindelig »mange Bække smaa« sammen; men da Krigen havde varet et Aars Tid (ak! den varede jo meget længere, end nogen af os i Begyndelsen havde drømt om), traadte en af vore store Velgørere til og gav os saa store, maanedlige Bidrag, at vi heller aldrig fik økonomiske Sorger i denne Ambulance.

Omkostningerne ved de to serbiske Ambulancer dækkedes væsentlig af den serbiske Regering.

De fleste Omkostninger ved den store, russiske Ambulance dækkedes af Brødrene Generalkonsul *Anton Karlson* og *Bror Karlson*.

Den estiske Ambulance dækkedes ved et Tilskud, modtaget gennem Hr. Ingeniør *Abrahamson* fra »British Red Cross«.

Den polske Ambulances Omkostninger dækkedes af den private Komité, som var dannet af den herværende polske Ministers Frue, Grevinde *Dzieduzycka*.

Men sidst og først maa jeg blandt Komitéens store Velgørere nævne Ekscellencen, Etatsraad *H. N. Andersen* og H. Eksc. Udenrigsminister *Cold*, der den Gang var Direktør for »Det Forenede Dampskibsselskab«, som i hele Krigens Tid gav alle vore Læger og Sygeplejersker fri Rejse og fri Forplejning med Selskabets Skibe. Uden disse Herrers Støtte havde Komitéen aldrig kunnet klare Budgettet.

Komitéen fandt hos Kontorchef i D. F. D. S. *Nielsen* udstrakt Hjælpsomhed og en aldrig svigtende, venlig Imødekommenhed.

I Udenrigsministeriets Kontorer fandt vore Ønsker og Bønner al Tid villige Øren, enten det

gjaldt Pasviseringer eller Korrespondance med Ambulancerne i det fremmede. Komitéen fandt den varmeste Forstaaelse og Hjælp hos Kammerherre *Bernhoft*, den kgl. danske Minister i Paris, og hos Kammerherre *Harald Scavenius*, der dengang var kgl. dansk Minister i Petrograd.

Ligeledes siger vi »Dansk Sygeplejersaad« og dets udmærkede Leder, Professorinde *Henny Tscherning*, vor varmeste Tak for udmærket Vejledning ved Bedømmelsen af de Kræfter, der meldte sig. Den franske Soldat har et spottende Ord om visse Kvinder, der i Krigstid anlægger det hvide Slør og det røde Kors: »Dames de luxe«. Men »Dansk Sygeplejersaad« kender ikke Begrebet »Luksusdamer«.

Ved fælles Arbejde af saa mange gode, danske Mænd og Kvinder, naaede Danmark at gøre en Indsats i Verdenskrigen, som kan bedømmes gennem den Skildring, der følger efter. At vort Land vandt nye Venner for hver lemlæstet Stakkel, der anbragtes i de danske Ambulancer, siger sig selv. De fremmede Myndigheder, der havde med vore udsendte Læger og Sygeplejersker at gøre, har været villige nok til at rose os derfor.

Men vigtigst af alt er det dog, at Krigskirurgiens og Krigssygeplejens store Udvikling under Verdenskrigen ikke kom til at gaa sporeløst hen over danske Lægers og Sygeplejerskers Hoveder.

De blev repræsenteret med Ære paa alle Krigens Fronter; det var en fornem Stab af trofaste, dygtige Mennesker, der repræsenterede det lille Land, der selv heldigvis laa i Fredens Halvmørke.

Vore Læger og Sygeplejersker foer viden om. Ofte aabnede Tjenesten i vore Ambulancer dem Adgang til langt bedre lønnede Stillinger i mere

velhavende Organisationer, særlig det rige »American Red Cross«. Vi lod dem al Tid villig gaa over i anden Tjeneste og bandt dem kun for 6 Maaneder i første Omgang.

En af vore Sygeplejersker, der fløj videst om og erobrede Hjerterne hos alle dem, hun kom i Berøring med, Frk. *Lena Tidemand* (dekoreret med *Florence Nigthingale-Guldmedaillen* for sine Fortjenester af Fangelejradministrationen i Rusland), er i Fortsættelse af vor Virksomhed bleven *Nansens* Medarbejderske i Ruslands Hungerdistrikter.

Gid de Erfaringer, som vore unge Læger og Sygeplejersker saaledes indhøstede under Verdenskrigen, kun maa blive udnyttede i Fredens Tjeneste. Men Fremtiden er uvis, og vil man Fred, skal man være beredt paa Krig, selv om kun Taaber taler om »en frisk og munter Krig«.

Herodot lader den vise *Krøsus* sige: »Ingen kan elske Krigen; thi naar der er Krig, er det Forældrene, der maa begrave Børnene. I Fredstid er det Børnene, der begraver Forældrene.«

Sorgen er dog aldrig størst over dem, der blev paa Valpladsen, men over Enkerne, de faderløse og Invaliderne. Og alle gode Mennesker bør forene sig under det »Røde Kors« i den hvide Dug for at mindske denne Del af Krigsfaren, saa godt det lader sig gøre.

Hertil har »Dansk Hjelpeambulancekomité« under Verdenskrigen bidraget efter ringe Evne og afslutter hermed sin Virksomhed. —

EDV. EHLERS

DEN BELGISKE AMBULANCE

Calais og La Panne.

Det laa ret nær, at Belgien blev det første Land, som Dansk Hjelpeambulancekomité tilbød sin Assistance. Allerede Tysklands brutale Indmarch i August 1914 havde stemt hele Verden til Gunst for Belgierne, og de Voldsgerninger og Ødelæggelser, som Tyskerne forøvede overalt, hvor de kom frem, forringede naturligvis ikke Verdens Sympati. Belgierne var — som bekendt — aldeles ikke forberedt paa Krigen, og da den kom, kom den saa pludseligt og overraskende, at de belgiske Stridskræfter straks blev trængt tilbage og maatte søge Tilflugt i Frankrig, der selv var haardt ramt af Krigen, og derfor ikke kunde yde nogen Støtte.

Belgien trængte altsaa haardt til Hjælp og Dansk Hjelpeambulancekomité tilbød derfor allerede i Begyndelsen af September 1914 det belgiske Røde Kors at sende tre af vore dygtigste, fuldt uddannede Sygeplejersker, Frkn. Bournonville, Quistgaard-Petersen og Valborg Jørgensen til det af de belgiske Lazaretter, der maatte have mest Brug for Arbejdskraft. Disse tre Damer havde alle deltaget i Balkankrigene 1912—1913, hvor de netop havde gjort Tjeneste under den berømte Bruxelles-Kirurg, Professor Depage. Svaret — der indløb den

29. September i Form af et Telegram fra den belgiske Udenrigsminister til Belgiens Repræsentant i København, M. Allart — var negativt! Det belgiske Røde Kors, stod der i Telegrammet, disponerede i Øjeblikket over et tilstrækkelig stort Personel; man takkede Komitéen hjerteligt for dens venlige Tilbud og Sygeplejerskerne for deres store Offervillighed, men der var »i Øjeblikket« ikke Brug for fremmed Hjælp.

Det er værd at lægge Mærke til, at Dansk Hjelpeambulancekomité i disse Krigens første Maaneder næsten altid til at begynde med modtog et negativt Svar paa sine Henvendelser til de forskellige Regeringer. Men saadan maatte det naturligvis være. Man befandt sig endnu i hine — man kunde næsten fristes til at sige lykkelige — Dage, da man troede, at Krigen kun vilde vare ganske kort — to, tre Maaneder endnu og saa er det hele forbi, hvad skal vi med fremmede Sygeplejersker, før de naaar at komme herved, saa er Freden sluttet. Og endnu en Ting — man kendte endnu ikke til de store Offensiver, man troede, at man havde naaet det Maksimum af Saarede, som desværre senere skulde overgaas saa mange, mange Gange.

Svaret var altsaa negativt. Men der var i Belgien en Dame, som havde et andet Syn paa Sagerne end mange af de kloge, forudseende Statsmænd, og det var Dronning Elisabeth, Kong Albert den Førstes Hustru og alle Belgieres uforglemmelige, opofrende Moder. Saa længe der findes et Land, der hedder Belgien, og saa længe der findes et Menneske, der kalder sig selv Belgier, vil hendes Navn leve i Historien, og man vil mindes den fremmede Prinsesse, der blev Belgiernes Dronning, og som elskede sit nye Fædreland og sit Folk saa højt,

at hun ikke alene fulgte det i dets Udlændighed og delte dets Nød og Savn, men ogsaa satte sit Navn, sin Personlighed og hele sit Arbejde ind paa at lindre dette Folks Sorg og Elendighed.

Til denne Dame henvendte Dansk Hjelpeambulancelokomité sig. Forbindelsen var saa meget lettere at knytte, som Dronning Elisabeth og Komitéens Næstformand, Prof. Edv. Ehlers, kort forinden ved samme Promotion havde faaet tildelt Etienne Bazost-Medaillen. Desuden havde den kongelige Livlæge Prof. Depage til Stadighed haft danske Sygeplejersker paa sin Klinik i Bruxelles, og han kendte derfor — og forstod at værdsætte — den Nytte man kunde drage netop af en *dansk* Sygeplejerske. Dronningen og Professor Depage, der siden Krigens Udbrud var Chef for det største belgiske Krigslazaret, overvejede sammen Komitéens Tilbud, og de var straks klare over, at man burde sikre sig de tre dygtige danske Damer, som Komitéen havde tilbudt at udsende. Den 7. Oktober modtog Professor Ehlers derfor følgende Telegram:

»J'accepte avec reconnaissance l'aimable offre que vous me faites mais vous demande d'attendre encore nouvelles d'ici avant d'envoyer les trois soeurs croix rouge en Belgique.

Elisabeth, Reine des Belges.*)

Tilbudet var altsaa modtaget og man kunde nu definitivt engagere de tre omtalte Sygeplejersker for Komitéens Regning og lade dem holde sig klare til Afrejse saa snart nærmere Ordre indløb. De

---

*) Jeg tager med Tak imod Deres venlige Tilbud, men beder Dem afvente nærmere herfra, før De sender de tre Røde Kors-Søstre til Belgien.

Elisabeth, Belgiens Dronning.

nødvendige Midler var stillet til Raadighed af Berlingske Tidende, der i Løbet af Efteraaret havde sat en Indsamling i Gang til lignende Formaal.

Allerede den 13. November modtog Komitéen Telegram fra Generalinspektøren for den belgiske Sanitetstjeneste, M. Mélis, der paa Dronningens Vegne meddelte, at Hds. Majestæt nu glædede sig over at kunne modtage de tre Sygeplejersker, der vilde blive knyttede til Professor Depage's Ambulance i *Calais*. Han bad Komitéen sende Damerne til denne By og telegrafere til ham, hvad Dag de vilde kunne indtræffe, for at man kunde modtage dem ved Ankomsten.

Da Sygeplejerskerne jo stod færdige til Afreise, afgik de allerede den 17. November med D. F. D. S.s Damper »Flora« til Hull, for over London at naa *Calais*.

Direktør Cold ved D. F. D. S. havde paa Komitéens Anmodning givet Sygeplejerskerne fri Rejse til Hull og havde samtidigt lovet at give alle Læger og Sygeplejersker, som Komitéen maatte udsende, fri Rejse paa Selskabets Skibe — et Løfte, som Komitéen ofte senere fik Lejlighed til at gøre Brug af, og som Direktør Cold hver Gang indfrie med lige stor Elskværdighed og Forstaaelse af den gode Sag, han derved tjente.

Ved Afreisen havde — foruden en stor Skare af de bortdragendes Kammerater og Venner — Komitéen in pleno og den belgiske Legation med Ministeren M. Allart i Spidsen givet Møde, for at sige Farvel og ønske de kække unge Damer Lykke og Held paa Rejsen.

I London modtoges Damerne af Generalkonsul Faber, der her for første Gang fik Anledning til at vise sin Interesse for Dansk Hjelpeambulan-

cekomité og dens Arbejde. Generalkonsul Faber var denne Gang, som hver Gang senere, hvor der blev Lejlighed til det — og det var ofte, for de fleste af de mange Sygeplejersker og Læger, der under Krigens drog ud for at gøre Tjeneste i fremmede Lande, maatte paa Grund af Forholdene passere London — en udmærket Vært og Raadgiver for sine uforfærdede Landsmænd. Efter et Par Dages Ophold i London fortsattes Rejsen til Calais, der naaedes den 22. om Aftenen. Sygeplejerskerne meldte sig straks til Tjeneste hos Professor Depage, der tog overordentlig venligt imod dem og udtalte sin Taknemmelighed over den Interesse, som de og deres Fædreland viste det ulykkelige Belgien, og sin Glæde over igen at skulle arbejde sammen med danske Sygeplejersker.

I Calais var der paa dette Tidspunkt kun faa Saarede; de fleste var transporterede over Kanaalen til England, hvor de var i Sikkerhed og kunde have mere Ro til at komme sig og faa helet deres Saar; der var ialt kun ca. 500 Saarede, deraf ca. 50 paa Prof. Depage's Klinik, og da der derfor i Øjeblikket ikke var særlig travlt, blev de danske Damer sat i Arbejde i »Lingeriet«, hvor de syede og lavede i Stand, for at alt kunde være parat, naar den ventede store tyske Offensiv begyndte.

Professor Depages Klinik var installeret i »Institution Jeanne d'Arc« i Rue Champailler, der under normale Forhold var Skole for unge Piger. Skolestuerne og Sovesalene var indrettede til Sygestuer, og »Lingeriet« befandt sig i Skolens Kapel. Her sad nu Sygeplejerskerne — der som rigtige Krigssygeplejersker, ikke var bange for at tage fat paa lidt af hvert — og syede med godt Humør, lader det til, at dømme efter de Breve, som Komi-

téen modtog fra dem; de ventede naturligvis med Længsel paa at komme til deres egentlige Gerning, at pleje de Syge og Saarede, men imidlertid trøstede de sig med de dejlige Spadsereture, som de havde rigelig Tid til at foretage i Calais' smukke Omegn.

Men der skulde snart blive nok at bestille for dem; allerede i Begyndelsen af December kom der en større Sending Saarede fra Krigsskuepladsen; næsten alle Sengene blev belagt, og der kom hver Dag nye Patienter. Da Lazarettet laa saa nær bag Fronten, var det især de haardt Saarede, man modtog; de lettere Saarede, der nemmere kunde transporteres, kom til fjernere liggende Lazaretter; der var paa een Gang blevet meget at gøre: Frk. Bournonville passede sammen med en engelsk Sygeplejerske de to Stuer, hvor Officererne laa; Frk. Quistgaard var alene om en stor Sal (ca. 30 Patienter) med de lettere Saarede og Reconvalescenterne, og Frk. Valborg Jørgensen havde sammen med en engelsk Sygeplejerske en Sal med 14 mer eller mindre haardt Saarede.

Paa dette Tidspunkt overtog Professor Depage Ledelsen af et meget stort Lazaret i La Panne, hvor han nu selv maatte opholde sig den meste Tid; han kom dog med korte Mellemrum for at tilse Lazarettet i Calais, hvor Dr. Neumann imidlertid var udnævnt til »docteur en chef«. En Del af de — mest engelske — Sygeplejersker, der havde arbejdet under Professor Depages i Calais, var blevne beordrede til La Panne, bl. a. to Operationssygeplejersker, og der var derfor blevet stærkt Brug for en Operationssygeplejerske. Frk. Bournonville foreslog saa, at man skulde anmode Dansk Hjelpeambulanceskomité om at engagere den

dygtige danske Sygeplejerske, Frk. Valborg Hjorth, der allerede havde arbejdet sammen med Dr. Neumann i Konstantinopel i 1913. Prof. Depages og Dr. Neumann fandt Idéen god, og man telegraferede saa d. 5. December til Ambulancekomitéen, som straks satte sig i Forbindelse med Frk. Hjorth, der var ansat paa Bispebjerg Hospital.

Forslaget kom Frk. Hjorth ganske overraskende, men ikke destomindre var hun straks indforstaaet og forsøgte at faa den nødvendige Orlov, som imidlertid blev hende nægtet. Men da Frk. Hjorth naturligvis havde indset, at man ikke vilde telegrafere efter hende fra Calais, hvis man ikke havde haardt Brug for hende, og da hun desuden forstod, at der var meget baade at udrette og lære paa en saa fremskudt Post, saa ofrede hun resolut den mindre Sag for den større, og indgav straks sin Ansøgning om Afsked fra Tjenesten ved Bispebjerg Hospital. Denne Gang maatte Ansøgningen tages til Følge, og Komitéen kunde telegrafere til Calais, at Frk. vilde afrejse saa snart det overhovedet lod sig gøre. Den 1. Januar fratraadte saa Frk. Hjorth sin Stilling ved Bispebjerg Hospital, for et Par Dage senere at begive sig over Hull—London til Calais, hvor hun ventedes med Længsel saavel af sine Kolleger som af sine Foresatte.

I Calais var der imidlertid sket det, at de tre danske Sygeplejersker den 23. December havde faaet Ordre til at gøre sig klare til Afrejse, for saa hurtigt som muligt at begive sig til det før omtalte Lazaret, som Professor Depage havde overtaget i *La Panne* (Belgien), et bekendt Badested ca. 60 km Nord for Calais. Allerede Juleaftensdag skulde de tre danske Damer være taget til La

Panne, men paa Grund af et Uheld med Automobilen, der skulde befordre dem, kom de først af Sted den 26. December, og det var altsaa 2. Juledag, at de ankom til deres nye, foreløbige Hjem.

Professor Depages Ambulance — Ambulance de l'Océan — var indrettet i et af de store mon-dæne Hoteller, der laa lige ved Strandpromenaden med den herligste Udsigt over Kanalen og den uendelige, hvide Strandbred. Sygestuerne var indrettede i Hotellets store, lyse Gæsteværelser og i Spisesalen, Dagligstuen og Rygeværelset; og her, hvor der for faa Maaneder siden rørte sig et broget internationalt Liv, hvor Musiken spillede og Ungdommen dansede og flirtede, der stod nu de Saaredes Senge i lange Rækker, og mangelstakke, belgisk Soldat drømte sin sidste Drøm om Liv og Lykke her i dette pragtfulde Hotel-Palads, hvor han for kort Tid siden ikke i sin vildeste Fantasi havde tænkt at skulle sætte sine Ben.

Operationsstuen var indrettet i Stueetagen, den var lys og luftig som en Operationsstue skal være det, og Materiellet var flunkende nyt og altsammen tip-top-moderne med alle mulige Finesser og Hjælpemidler.

Hotellets øverste Etager blev taget i Brug, saadan som de stod efter Sommerens Gæster, saa at der heroppe var 2-Sengs- og 1-Sengsstuer for de haardest medtagne Patienter. Soldaterne laa i Hotellets Gæstesenge, som selvfølgelig var udmærket brede og rummelige; de spiste paa Hotellets Service og med dets Skeer, Gafler og Knive, i Køkkenet benyttede man alle Kogekarrene, kort sagt, alt blev overtaget saadan som det stod, den Dag, da Ejeren — en Tysker for Resten — forlod det

i Huj og Hast sammen med sine mestendels tyske Gæster.

Og alt, hvad der kunde mangle af Materiel, Linned, Medicin etc., fik man udleveret fra det engelske Depot, som var indrettet i en nærliggende Villa og forestodes af en engelsk Lægefrue. Alt var bragt over fra England og blev bestandig under hele Krigen bragt over, saa at Depotet til Stadighed var overdaadigt forsynet. Og man forstaar rigtig den Kærlighed, hvormed de engelske Kvinder omfattede de stakkels Saarede, naar man hører, at Soldaterne altid fandt smaa Pakker med Cigaretter, Chokolade eller andre kærkomne Smaating i Lommerne paa de Jakker, Benklæder, ja saagar Pyjamas, som de fik udleverede fra Depotet, og altid var der en lille Billet med en Hilsen og en Opmuntring fra den Kvinde, der havde syet Tøjet — maaske var det en Mor, maaske var det en Hustru, der med Angst tænkte paa, at en af hendes Kære kunde komme i dette Tøj.

Hele Hotellet var reserveret de Saarede; Lægerne, Sygeplejerskerne og de øvrige Funktionærer boede i Nærheden af Lazarettet i Villaer, der næsten alle havde tilhørt Tyskere, og som var blevet forladt, da Krigen brød ud.

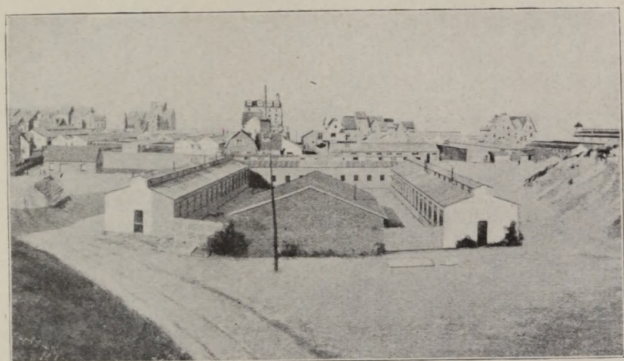
Hospitalet var blevet opkaldt efter det Hotel, hvori det var blevet indrettet, og kaldtes almindeligt for »Ambulance de l'Océan«; men kært Barn har mange Navne, og det kaldtes lige saa ofte efter dets Protektrice for »Dronningens Hospital« eller for »Prof. Depages Ambulance« efter dets eminente Overlæge.

I en Villa ikke langt fra La Panne boede Kong Albert og Dronning Elisabeth. To Gange, medens Frk. Hjorth var Operationssygeplejerske hos Pro-

fessor Depage, assisterede hun ham ved Operationer i Kongens Villa; den ene Gang var det Kong Albert, der maatte underkaste sig en Øreoperation, og den anden Gang var det Kronprinsen, der skulde opereres i Næsen. Hele Operationsstuen blev saa transporteret op i Villaen, og Flasker og Krukker med Medikamenter blev omhyggeligt prøvede og forseglede i Prof. Depages Nærværelse inden de blev bragt derop. Der var stadig Spioner, der lurede, og man kunde ikke være forsigtig nok, naar det gjaldt Kongens eller Kronprinsens Liv.

Kongen og Dronningen kom ofte og saa til de Saarede paa Prof. Depages Hospital — Kong Albert i Reglen hver Gang, der var en af hans saarede Soldater, der særlig havde udmærket sig og derfor skulde modtage Tapperhedskorset; det var altid Kongen selv, der heftede Korset paa hans Bryst. Og Dronning Elisabeth var en lige saa hyppig, som kærkommen Gæst. Mindst een Gang om Ugen kom hun og besøgte de Saarede; hun havde Tid nok til at sætte sig ved Sengen og snakke med hver enkelt, og hendes Adjutant, der altid fulgte med paa disse Besøg, uddelte Cigaretter og Chokolade.

Der var nu nok at gøre for de fire danske Sygeplejersker. Fra halv syv om Morgenen til halv syv om Aftenen var de ustandselig i Aktivitet; i Begyndelsen, hvor der var stærk Mangel paa Arbejdskraft, maatte de endda arbejde til langt ud paa Natten. Det ene Hold Saarede kom ind efter det andet, og det gjaldt om at evakuere dem, der kunde evakueres, saa hurtigt som muligt, for at give Plads for nye. Ambulancen laa lige bag Fronten, og Soldaterne blev bragt ind med Grus og Snavs endnu siddende i deres Saar; mange af dem

Vue over Prof. Depages Hospitalskompleks. 1917.

Nogle Sygeplejersker og Patienter i La Panne.

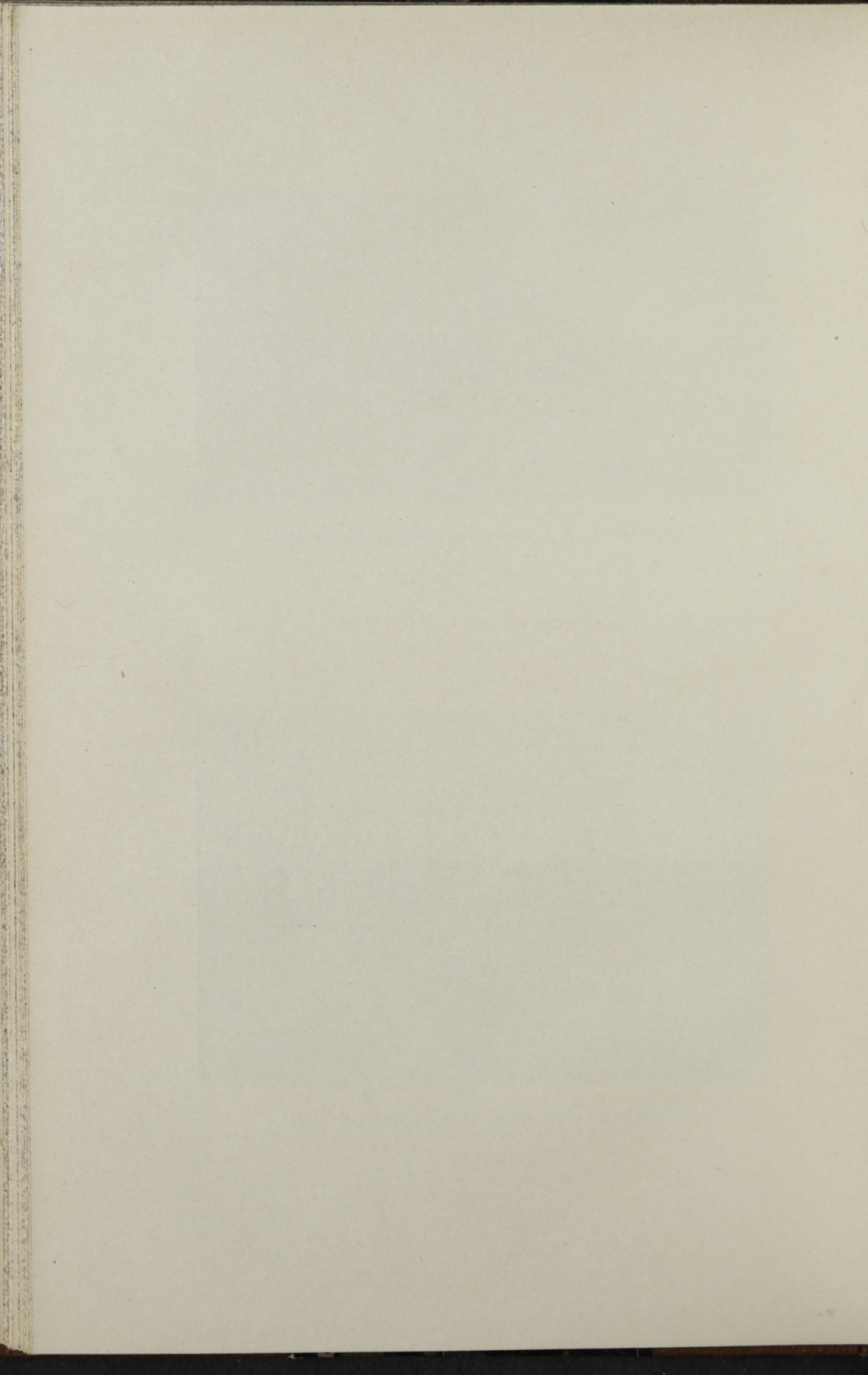

Tropperevu paa Strandbredden. La Panne.

»Pénichen« ved Pont d'Alexandre i Paris.

var stivfrosne af at have ligget uden Hjælp i Skyt-tegravene. De fleste, selv de mere haardt saarede, kom sig dog forbavsende hurtigt; de var alle unge og raske og slap i Reglen forholdsvis nemt fra det, men særlig ondartede var Granatlæsionerne, der ofte til at begynde med saa ret harmløse ud og blot blev behandlede med Oxydolbad, men som saa senere viste sig at være inficerede, saa Armen eller Benet pludselig blev ganske sort af Gas-gangræn, som gik i Blodet; saa var der ikke andet at gøre, end at amputere Armen eller Benet, og Fortvivlelsen var stor, naar det gik op for den unge, raske Soldat, at han skulde være Krøbling for Livstid. Paa en ganske ung Soldat, kun 18 Aar gammel, maatte man amputere det ene Ben; det varede tre Dage, før han opdagede, at Benet var borte, og da han saa det, blev han rent ude af sig selv og var slet ikke til at trøste.

Men selv de Tilfælde, der blev opererede, blev ekspederet meget hurtigt. Saa snart Patienterne kunde komme oven Senge og stolpre af ved et Par Krykker, blev de transporterede til fjernere liggende Lazaretter for at give Plads for nye, der indkom lige fra Fronten. Der var ikke saa faa rige amerikanske Damer, der hjalp til ved disse Transporter; de stillede deres Automobiler — enkelte endog Sygebiler — til Raadighed, for paa en saa let og behagelig Maade som muligt, at føre de Saarede fra det ene Hospital til det andet.

Mange af de Saarede var egentlig slet ikke saa kede af at blive ukampdygtige. Belgierne er en meget fredeligtsindet Nation, og Krig ligger slet ikke for deres Naturel, saa de fleste mente, at det var aldrig saa galt uden at være godt for noget: nu skulde de da ikke mere ud til Krigens Rædsler og

Lidelser. Andre saa naturligvis helt anderledes paa det og havde hverken Ro eller Rist, før de kom ud igen at kæmpe for Belgiens Frihed og Ære.

Een stor Sorg havde alle de belgiske Soldater paa dette Tidspunkt, de raske saavel som de Saarede: de var fuldstændig afskaaret fra deres Fædreland og fra enhver Forbindelse med deres Slægt og Venner. Hele Belgien, med Undtagelse af nogle faa Kvadratkilometer Klitter, var i Tyskernes Hænder, og al Forbindelse med de besatte Egne var umulig. Der gik sære Rygter om Tyskernes Fremfærd, om Deportationer og om Henrettelser, og ingen kunde vide, hvad der var blevet af hans Kære, der var blevet tilbage. Mangen stærk og tapper Soldat græd af Fortvivlelse ved Tanken om, hvad der var blevet af dem, han havde efterladt derhjemme, og som han slet ikke kunde faa noget at vide om.

»Dronningens Hospital« var egentlig et Militær-Hospital, men Tyskernes Bomber, der bestandig regnede ned over Egnen, udsøgte sig jo ikke lutter militære Ofre, og der var ikke saa faa civile blandt de Saarede, der indkom til Lazarettet. En Morgen kom der saaledes 60 civile Saarede, efter at den lille, fuldstændig umilitære Flække Nieuport var blevet bombarderet. En lille Dreng paa to Aar fik højre Arm og højre Ben revet af ved Eksplosionen af en Zeppelin-Bombe, og en Dag slog en Bombe ned faa Alen fra Hospitalet og dræbte en hollandsk Sygeplejerske, som ogsaa var ansat hos Prof. Depage. Sandet føg op om Huset som en Sky og begravede alt, hvad der var i Nærheden. Hospitalets yngste Patient var saamænd et lille Barn paa 2 Maaneder. En Bombe var slaaet ned i et Hus og havde dræbt alle dets Beboere, det ene-

ste levende man fandt, da man ryddede Ruinerne, var denne lille Stakkel, der laa nok saa pænt i sin Vugge, beskyttet af et Par tykke Dyner. Den blev bragt til Prof. Depages Ambulance, hvor den naturligvis snart var alles Yndling, og hvor den blev et Par Maaneder, indtil den blev sendt til England og anbragt paa et Børnehjem for forældreløse Børn.

Ved Bombardementet af Dunkerque faldt flere af Tyskernes Bomber ned i Tuberkulose-Hospitalet og saarede mange af Patienterne; der blev naturligvis stor Bestyrtelse og alle Patienterne, hvoraf ikke saa faa var blevet saaret, blev transporterede til La Panne og kom under Behandling af Prof. Depage. Det siger sig selv, at disse svage Mennesker aldeles ikke kunde taale Forskrækkelsen og den besværlige Transport, og flere af dem døde da ogsaa, mens de endnu var paa »Dronningens Hospital«.

Hospitalet var egentlig kun for belgiske og franske Soldater — der var et særligt Lazaret for tyske Krigsfanger — men af og til hændte det dog, at der ogsaa indkom saarede Tyskere, der saa altid blev behandlet lige saa godt som Prof. Depages egne Landsmænd. Blandt de Tyskere, der blev bragt ind, var der ogsaa en Gang en Sønderjyde; han kunde tale Dansk og blev naturligvis særlig vel modtaget af de danske Sygeplejersker.

La Panne var paa dette Tidspunkt en Slags belgisk Hovedstad; det var den største By i det ubesatte Belgien, her boede Kongeparret, her laa den største Del af Militæret og paa La Pannes endeløse Strandbred holdtes der Troppeøvelser og Revyer. Intet Under derfor, at Byen stadig var Genstand for Tyskernes Angreb. Der var idelig

Bombardementer, baade Luftbombardementer og Kanonbombardementer, og Belgiernes Kanoner og Englændernes Krigsskibe, der laa opankrede paa Rheden, lod ikke Tyskernes Ild ubesvaret. Man levede derfor under fortsat Kanontorden baade Dag og Nat, og det var helt underligt — ligesom søndagsstille — naar Kanonernes Dundren en enkelt Gang holdt inde. Om Natten var det et pragtfuldt Syn at se Luften gennemkrydset af de glødende Ildbomber, der suste igennem Luften og oplyste Himlen med deres Skær.

Det viste sig snart, at et Lazaret paa 300 Senge ikke slog til paa et saa udsat Sted, og Professor Depage maatte derfor til at tænke paa en større Udvidelse. Klitterne udenfor Hospitalet blev derfor flyttede, og der blev bygget store Barakker, saa Hospitalet nu kunde rumme 1000 Patienter — et ganske anseligt Foretagende efterhaanden.

Det var igen Englænderne, der her traadte hjælpende til; baade Barakkerne og alt Tilbehør — de 700 opredte Senge, Linned, Forbindsager, Medicin og fuldstændigt Materiel til de 6 nyindrettede Operationsstuer, kom fra England. Lægerne og Operationssygeplejerskerne blev delt i et Nat- og et Dag-Hold, saa at der var Operationer hele Døgnet rundt, og paa Grund af de store Foraarsoffensiver blev der for hver Dag mere at gøre og der tiltrængtes i høj Grad Hjælp udefra.

Professor Depages Frue tog derfor til Amerika og indledte en Kampagne i Kanada og De forenede Stater for at opmuntre den nye Verden til at komme Belgien til Hjælp i dets yderste Nød.

Desværre var Fru Depage en af dem, der »blev derude«. Paa Vejen hjem fra Amerika gik hun under med »Lusitania«, som Tyskerne skød i Sænk

i Begyndelsen af Maj. En stor Sum Penge, over en Million Francs, som Fru Depage havde indsamlet i Amerika til nødlidende Belgiere, gik ogsaa til Bunds. Den 9. Maj naaede Efterretningen La Panne, hvor Sorgen og Medfølelsen med Prof. Depage naturligvis var stor. Nogen Tid efter — den 20. Maj — kom Fru Depages Lig til La Panne, hvor det under meget stor Deltagelse blev stedet til Hvile mellem Klitterne; medens hele Følget blottede Hovederne, svor hendes to Sønner, at de vilde hævnne deres Moders Død.

Men Fru Depages Rejse havde ikke været forgæves. Overalt i Amerika var der sat Indsamlinger i Gang til Hjælp for Belgien og den 24. og 25. Maj ankom der henholdsvis en amerikansk Ambulance med 6 Læger og 24 Sygeplejersker, og en kanadisk Ambulance med 3 Læger og 22 Sygeplejersker.

Der var nu efterhaanden rigeligt Personale hos Prof. Depage, og de danske Sygeplejersker, der naturligvis var lidt trætte og overanstrengte efter otte Maanedes haardt Slid, anmodede derfor i Slutningen af Juli Dansk Hjelpeambulancekomité om at blive kaldt hjem, for at nyde en velfortjent Ferie efter denne lærerige og interessante, men ogsaa anstrengende Tid, som de havde haft.

Prof. Depages Ambulance voksede senere, fra den lille Begyndelse, hvor de danske Sygeplejersker havde været med, til en hel Hospitalsby. Med Hotel de l'Océan med dets 300 Senge som Kerne voksede Virksomheden Maaned for Maaned, saa den til sidst omfattede et helt Komplex af Barakker og Bygninger med flere Tusind Senge, og først længe efter at Krigen var endt, lukkede Prof. Depage sit Hospital i La Panne.

FLODBAADS-AMBULANCEN

Imidlertid blev Dansk Hjælpeambulancekomité snart stillet overfor en ny Opgave, der til at begynde med saa ud til at kunne blive af stor Betydning, men som desværre paa Grund af Forholdene gled ind i et helt andet Spor end netop det, Dansk Hjælpeambulancekomité havde foresat sig at følge.

Vi tænker her paa Flodbaads-Ambulancen, der derfor kun i Korthed skal omtales paa dette Sted.

De Danske i Paris havde, saa snart Krigen brød ud, sat en Indsamling i Gang, for at ogsaa de kunde yde deres Skærv til Lindring af Frankrigs Nød. Man vilde vise Frankrig sin Deltagelse i dets Ulykke og sin Taknemmelighed for dets store Gæstfrihed.

Der indkom et meget betydeligt Beløb, og det blev bestemt, at man for Pengene skulde udruste en Flodbaad *Péniche* — som Lazaret. Dette flydende Lazaret skulde saa af Bidragyderne skænkes »L'Union des Femmes de France«, en af Frankrigs største velgørende Institutioner, som under Krigen har udført et meget stort Arbejde blandt Soldaterne, baade blandt de raske og de saarede.

Det var Meningen, at »Pénichen« skulde bugseres ad Floderne op til Fronten, for saa, naar den

havde indtaget sin sørgelige Last, at blive ført tilbage til et Sted, hvor den kunde være i Sikkerhed for Tyskernes Skyts, og hvor de Saarede kunde blive plejet og passet i Ro, under hyggelige og trygge Forhold.

Denne Flodbaad blev indrettet efter de mest moderne Principper i Lighed med de andre Flodbaade, som det franske Sanitetsvæsen havde ladet indrette. I den store, lyse Sygestue var der Plads til 100 Hospitalssenge; der var en Operationsstue med alt fuldt ud moderne Materiel og alle tænkelige nye, tidssvarende Instrumenter. Danske, i Paris bosiddende Kunstnere, havde ydet deres Bidrag ved at dekorere »Pénichen« i lyse, smukke Farver, bl. a. havde Maleren Wegener malet et Billede af Sundet ved Kronborg; paa Væggene var der Litografier efter Billeder af danske Malere og den kgl. Porcelænsfabrik havde skænket en Del smukke Fajancer og Porcelænsfigurer til at hygge Sygestuerne med. Indvendig havde Baaden derfor et fuldstændig dansk Præg, ude saa man Dannebrog vaje fra Mastetoppen og selve Baadens Navn »La Danoise« vidnede om, at det her var Danmark og Danske, der ydede deres Skærv.

»Pénichen« var fuldt udstyret og færdig til Aflevering i Begyndelsen af Foraaret 1915. Det var først Meningen, at »L'Union des Femmes de France« selv skulde sørge for Baadens Bemanding med Læger og Sygeplejersker; men den Tanke laa ret nær, at Flodbaaden burde betjenes af danske Sygeplejersker, og Bestyreren af den kgl. Porcelænsfabrik i Paris, Redaktør Andreas Bruun, der havde været Medlem af »Péniche«-Komitéen, fik da ogsaa den Idé at henvende sig til Dansk Hjelpeambulancekomité og anmode den om at udsende og

lønne 4 danske Sygeplejersker til Baadens Betjening.

Der blev saa ført Forhandlinger mellem Redaktør Bruun og Dansk Hjelpeambulancekomité's Næstformand Prof. Ehlers, der straks opnaaede Komitéens Samtykke til at sende fire Damer til Frankrig. Vanskeligere var det for Redaktør Bruun at faa de franske Myndigheder til at tillade de danske Sygeplejersker at gøre Tjeneste i Frankrig, hvor man paa dette Tidspunkt var ret opskræmt af flere større Spionageaffærer, og hvor man desuden heller ikke ønskede, at neutrale Staters Undersaatter udsattes for de Farer og Fristelser, som man mente, der var ved at være for nær ved Fronten.

Redaktør Bruuns Udholdenhed udvirkede dog, at Tilladelsen blev givet, og Komitéen i København kunde nu engagere de 4 Sygeplejersker. De franske Autoriteter havde udtrykkelig forlangt faguddannede Plejersker, helst Operationsplejersker, og det gjaldt om at finde fire, der var villige til at paatage sig den farefulde Gerning, og som paa en værdig Maade kunde repræsentere dansk Sygepleje.

Dansk Hjelpeambulancekomité var saa heldig at kunne engagere fire saa dygtige Damer som Frkn. Henny Gravesen, Agnes Raaschou-Nielsen, Lena Tidemand og Fru Kirstine Eckerlund. De havde alle fire deltaget i Balkankrigene 1912—13, havde saaledes alle modtaget Ilddaaben og var vant til Krigens Strabadser og Skuffelser.

Den 9. Marts 1915 rejste Damerne fra København til Paris, hvor de ankom allerede d. 13. D. F. D. S. havde som sædvanlig givet Dansk Hjelpeambulancekomité's Sygeplejersker fri Rejse, og den

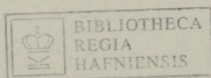

De fire danske Sygeplejersker i La Panne.

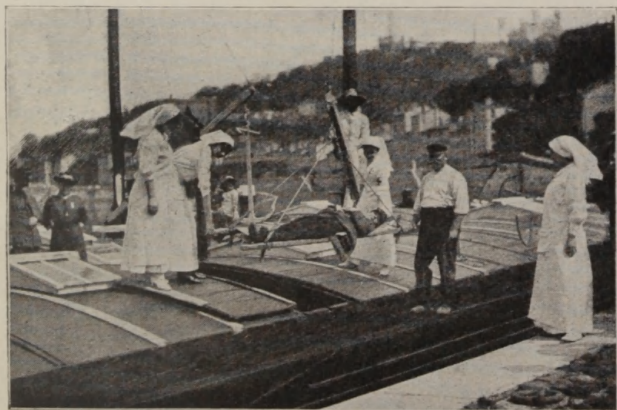

Prof. Depages Hospital. 1915.

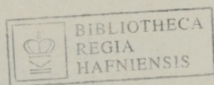

»Pénichen« indvendig.

Paa »Pénichen«s Dæk.

franske Gesandt i København, M. Bapst, havde opnaaet fri Rejse for dem paa de franske Jernbaner.

»Pénichen« laa allerede færdig, da de kom til Paris, men i Mellemtiden havde de franske Myn-digheder atter faaet Skrupler og vilde nu ikke tillade, at »Pénichen« med de danske Sygeplejersker om Bord blev sendt til Fronten. Man maatte saa igen til at forhandle, og Forhandlingerne tog saa lang Tid, at Damerne foretrak at begynde at arbejde paa et Lazaret i Paris, mens disse stod paa. Trods Redaktør Bruuns paaskønnelsesværdige Energi lykkedes det ikke at faa Maréchal Joffre til at gaa med til at Udsendinge fra et neutralt Land kom til Fronten, og man maatte bøje sig for den store Feltherres Villie og gaa ind paa at anbringe »Pénichen« et Sted, hvor den var udenfor Fare. Skuffelsen blandt Sygeplejerskerne var stor; de havde alle sammen helst arbejdet lige i Ildlinien, og nu maatte de tage til Takke med at komme til at ligge stille et Sted saa langt fra Fronten, at der rimeligvis kun kunde blive Tale om at faa lettere Saa-rede at passe. Men det vigtigste var jo, at de kunde hjælpe, og det kunde de da i alle Tilfælde, selv om det blev paa en mindre fremskudt Post.

En af første Dage i Maj blev »Pénichen« saa ved en lille Højtidelighed om Bord overdraget til Bestyrelsen for »l'Union des Femmes de France«. De indbudte blev modtaget af Komitéen for den danske Koloni, Redaktør Andreas Bruun, Direktør Alfred Christensen og Redaktør Franz von Jes-sen, der foreviste Baaden for de mange Gæster. Blandt Gæsterne var Prins og Prinsesse Georg af

Grækenland, de tre skandinaviske Landes Repræsentanter: Kammerherre Bernhoft, Grev Gyldenstolpe og Grev Wedell-Jarlsberg samt Paris' Kommandant, den øverste Leder af den franske Sanitetstjeneste, Politipræfekten og Seinepræfekten, Repræsentanter for Udenrigsministeriet og endelig samtlige Medlemmer af den danske Koloni i Paris.

Da Baaden var forevist, tog Red. Franz v. Jessen Ordet og overleverede »Pénichen« til »l'Union des Femmes de France« paa den danske Kolonis Vegne, idet han udtalte Ønsket om, at denne Lazaretbaad, der skulde være et Tegn paa den Sympati de Danske i Paris nærede for det humane Arbejde, som franske Kvinder havde taget op, maatte bidrage til at lindre Smerterne hos de tapre, der skulde kæmpe og lide for Frankrigs store Sag.

Generalsekretæren for »l'Union des Femmes de France« takkede for Gaven. Hun udtalte, at Frankrig var dybt rørt over dette nye Bevis paa Danmarks Sympati, og hun takkede Giverne, der havde skænket Flodbaaden, saavel som Dansk Hjelpeambulancekomité, der havde tilbudt at sikre dens Bemanding med Sygeplejersker; hvad dens Bemanding med Saarede angik, da vilde Frankrig vist i Fremtiden kun alt for vel kunne paatage sig den.

De danske Sygeplejersker blev præsenterede for de Indbudte og fik anvist de Lukafer, der var reserverede for dem.

Nogle Dage efter blev »Pénichen« beordret til Lyon, og Sygeplejerskerne sejlede med hele Vejen den henrivende Tur ned ad de stolte Floder og Kanaler gennem Frankrigs skønneste Egne. Fru Kirstine Eckerlund skriver om denne uforglemme-

lige Tur i et Brev til Prof. Ehlers: »Det har været en henrivende Tur gennem det vidunderlig dejlige Frankrig. Vi blev trukket af Heste gennem Bourgogne-Kanalen, og vi havde Lejlighed til at foretage smaa Fodture ind i Landet, da vi med Lethed kunde indhente »Pénichen«.

Ved Ankomsten til Lyon blev Baaden placeret ved »l'Ile Barbe«, og kort efter ankom den første Sending Saarede. Desværre — for Sygeplejerskerne — var det kun lettere Saarede, mest oppegaaende Patienter, der egentlig trængte mere til den friske Luft og »l'Ile Barbe«s Naturskønhed end egentlig til Pasning af faguddannede Sygeplejersker. Trods Skuffelsen blev de danske Damer dog paa deres Post, men da det efter to Maaneders Forløb viste sig, at Baaden stadig kun modtog let Saarede og oppegaaende Patienter — sikkert fordi en Flodbaad maa egne sig bedst netop for saadanne Patienter — og da samtidig de serbiske Ambulancer kom paa Tale, saa indsendte de resolut en Anmodning til Ambulancekomitéen om at blive overflyttede til en af disse.

Hvor beklageligt det end maatte være for »l'Union des Femmes de France« at skulle af med de danske Plejersker, og hvor tiltalende det end havde været, om netop »La Danoise« var blevet betjent af *danske*, saa kan man dog kun approbere Sygeplejerskernes Virketrang og Lyst til at være med, der, hvor det gik haardest til — der, hvor der var noget at se, at lære, at udrette, og Komitéen i København, der ogsaa indsaa, at det Maal, den havde sat sig, ikke blev fyldestgjort her, gav derfor, omend med Beklagelse, sit Samtykke til at overføre de fire Damer til »anden serbiske Ambulance«.

Hermed gaar Dansk Hjelpeambulancekomité ud af »La Danoise«s Historie. »Pénichen« blev forøvrigt liggende ved Lyon, hvor den senere blev betjent af franske Damer; den modtog stadig lettere Saarede og kunde til de danske Giveres Glæde være mange syge og saarede Soldater et hyggeligt og helsebringende Opholdssted.

DEN FRANSKE AMBULANCE

Le Tréport—Paris.

Den Opgave, som Dansk Hjælpeambulancekomité havde sat sig, bestod dog ikke alene i at udsende Sygeplejepersonel — man havde allerede fra den første Begyndelse, som ogsaa Komitéens Navn angiver, arbejdet med det Formaal for Øje, at udruste mere fuldstændige, helt ud danske Ambulancer, der saa kunde stilles til de paagældende Landes Disposition, og endnu før de danske Sygeplejerskers Afrejse til Belgien, havde Komitéen forudset Muligheden af og arbejdet hen imod en fuldt færdig Ambulances Udsendelse.

I Løbet af Vinteren fik man ved privat Velgørenhed de nødvendige Pengemidler til Disposition, og det varede ikke længe, før man kunde skride til at engagere det nødvendige Personale og anskaffe et første Klasses Materiel. Hen paa Foraaret var det hele klappet og klart. Der var anskaffet et moderne og praktisk Materiel, og man havde engageret to Læger og en halv Snes Sygeplejersker, som alle beherskede det franske Sprog saa godt, at de vilde kunne klare sig i det fremmede. Desuden havde man, for det Tilfælde, at der skulde blive Brug for dem, sikret sig et større Antal Bølgeblikbarakker.

Der blev først ført Forhandlinger med Belgien om at sende Ambulancen til Flandern; men man indsaa snart, at Belgien var og blev slaaet ud, og at det vilde være for risikabelt at sende den til den belgiske Front, hvor Tyskerne trængte mere og mere paa, og hvor man let kunde risikere at den faldt i Hænderne paa Fjenden. Denne Plan blev derfor snart opgivet, og der indledes Forhandlinger med den franske Krigsminister, Frankrigs nuværende Præsident, Monsieur Millerand — under hvem Sanitetsvæsenet hørte — gennem den herværende franske Legation.

Monsieur Edmond Bapst, der paa dette Tidspunkt var fransk Minister i København, var meget gunstigt stemt for Idéen om en dansk Ambulance til Frankrig. For det første havde Monsieur Bapst altid arbejdet paa at udvikle og befæste det Venskab, der bestod mellem de to Nationer, og han indsaa hvilken Betydning en saadan Ambulance maatte have i saa Henseende. Desuden var han jo paa en Maade den indirekte Aarsag til Ambulancekomitéens Dannelse, idet han gennem sit Brev til Prof. Ehlers af 10. August 1914*) havde tændt den Gnist, der skulde faa hele det danske Ambulance-Fyrværkeri til at fænge.

Der blev ført Forhandlinger frem og tilbage med Udenrigsministeren, Monsieur Delcassé og

*) Mon chère Docteur.

Vous m'avez aimablement proposé votre assistance dans les circonstances actuelles. Or on me demande de Paris si en Danemark il pourrait s'organiser un comité de secours à la Croix Rouge française. — Que pensez vous de cette idée? Est-elle réalisable? Et voulez-vous venir m'en parler?

Merci d'avance et croyez, mon chère Docteur etc.

Krigsministeren, Monsieur Millerand, der fordrede de sædvanlige og forstaaelige Garantier med Hensyn til Personalets Uddannelse og franske Sindelag, men forøvrigt var Ambulancekomitéens Sammensætning en saa udmærket Garanti for den franske Regering, at Komitéen fik pleins pouvoirs til Engagering af Personalet.

Dette kom til at bestaa af Komitéens Formand, vor eminente Kirurg, nu afdøde Professor E. A. Tscherning, der skulde være Ambulancens Chef, Lægerne Axel Bruun og Fridtjof Bang samt følgende Sygeplejersker: Frk. Birgitte Danielsen, Frk. Emma Frederiksen og Frk. Funder (de to sidstnævnte var med i Balkankrigene 1912—13), Frk. Ida Graabæk, Frk. Jutta Olsen, Frk. Edith Schacke, Frk. Magdalene Sørensen, Frk. Zimmermann og Fru Maria Alice Kiær. Fru Lisbeth Tscherning, Chefens Frue, der i Forvejen var rejst paa Besøg til Professor Depages Ambulance i La Panne for at studere et Krigshospitals Indretning, skulde støde til Ambulancen i Frankrig og foreløbig som Gæst være sin Mand behjælpelig med det danske Hospitals Indretning. Senere blev Fru Tscherning i Kraft af sine Sprogkundskaber og sine repræsentative og administrative Evner en Slags »directrice«, der takket være Professor Tschernings ogsaa i Frankrig velkendte Navn og Position, repræsenterede Ambulancen overfor de franske Myndigheder.

Man var under Forhandlingerne kommet til den Ordning, at Ambulancen ikke skulde medføre Barakker og Materiel; den franske Regering havde tilbudt at stille et passende »logement« til det danske Hospitals Disposition, og man ansaa det for rigtigst at tage imod Tilbudet. Ambulancen

medførte dog sit eget foreløbige Forraad af Forbindsager og Instrumenter.

I Begyndelsen af April var alt i Orden til Afrejsen og den 17. April kunde Ambulancen indskibes paa en af de D. F. D. S.s Dampere, for ad den sædvanlige Rute Hull—London—Newhaven—Dieppe at naa Rouen, Centret for den franske Krigszones »région III«, der af den militære Sundhedsstyrelse var udset til at være den danske Ambulances »champ de travail«.

Ved sin Ankomst til Rouen meldte Professor Tscherning sig straks til Tjeneste hos de lokale Militærmyndigheder, der tog imod ham og hans Personale med den største Elskværdighed.

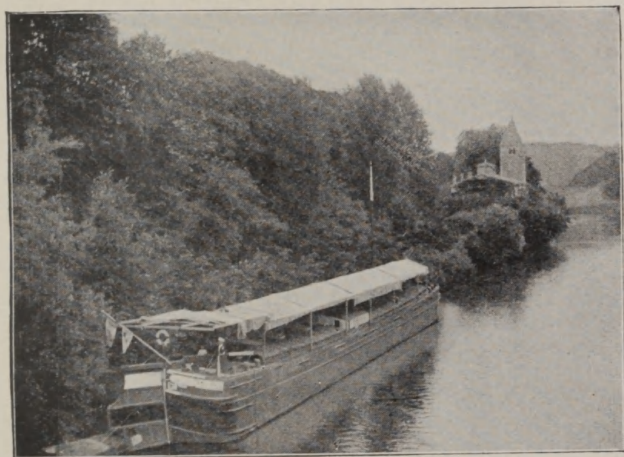
Straks Dagen efter Ankomsten havde Professorens en Konference med tredie Regions »directeur de santé«, der saa foreslog at overlade de danske et af den franske Regering til Hospitalsformaal lejet »maison meublée« i *Le Tréport*, en lille Bade-By ved Kanalen.

Forslaget var for saavidt udmærket, som Huset, efter nogle mindre Omforandringer, vilde egne sig storartet til det paatænkte Formaal. Der var kun den Hage derved, at disse Forandringer vilde tage nogen Tid og at Personalet, med Undtagelse af det Par Mennesker, der kunde være behjælpelige med Indretningen, maatte gaa ledigt saa længe Forberedelserne stod paa. Det var naturligvis ogsaa fristende at faa sit eget Hus, saa at man kom til at arbejde paa et helt dansk Hospital.

Prof. Tscherning slog derfor til og rejste til *Le Tréport* med sin Stab.

Le Tréport er en By paa 5000 Indbyggere, der før Krigen nærmest levede af Badegæster, og det Hus, »Maison Levillain«, som den danske Ambu-

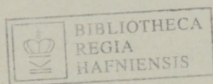

»Pénichen« ved L'Ile Barbe.

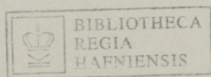
Prof. E. A. Tscherning med sin Stab. Le Tréport.

Det danske Hospital i Paris.

lance fik overladt, havde netop før Krigen brød ud, været en Slags større Badepensionat, og egnede sig derfor udmærket til Indrettelse af et Hospital. Det var bygget i 1914, var derfor nyt og vel indrettet, og forholdsvis nemt at omdanne til Hospital.

Man maatte imidlertid regne med, at Indretningen og Organisationen af Hospitalet maatte tage 3 Uger, en Tid, der kan anses for meget kort, naar man tager i Betragtning, at den Tid, de danske saavel som de andre fremmede Ambulancer, de fleste andre Steder maatte vente før de kom i Gang, altid var langt større. Der var desuden Brug for Arbejdskraft paa det allerede eksisterende franske Militærhospital, indrettet i Byens Kasino, hvor der blandt andet ingen Kirurg var, og Professor Tscherning og de af Ambulancens Medlemmer, der ikke var optagne af det danske Hospitals Indretning, gjorde sig derfor nyttige dér, indtil det danske Hospital kunde tages i Brug.

Huset laa ret højt — Byens Terrain var i det hele en Del kuperet — med Udsigt over Byen, Havnen, Havet og Klinterne. Foruden Stueetagen og Tagetagen, var det 5 fulde Etager. Værelserne var naturligvis ikke synderlig store, hver af dem kunde afgive Plads for 1 à 3 Senge, men de var alle forsynede med større eller mindre Balkoner med Glasdør efter det almindelig kendte franske Byggesæt. Mellem de enkelte Værelser, der alle havde Udgang til taalelig rummelige Korridorer, var der indlagt nogle smaa Rum paa 4 à 6 Kubm. Størrelse. Disse Rum, der under normale Forhold blev anvendt som Køkkener, afgav nu gode Garderobe- og Paaklædningsrum, da de var forsynede med Vask og Afløb. Sengene var fortræffelige og Rumforholdene for ca. 100 Patienter ganske gode,

naar man fordelte dem paa de 4 Etager, og lod de tidligere Restaurationslokaler, der var beliggende i Stueetagen, afgive Plads til Oplagsrum af alle Slags, og desuden for Badeværelser, som ellers ikke forefandtes. I øverste Etage fandtes de fornødne Værelser for Sygeplejersker og Læger. Man haabede paa, at Krigen skulde være forbi inden Vinteren, men i modsat Fald maatte der installeres et Anlæg af Varmeapparater, hvis Hospitalet skulde anvendes ogsaa om Vinteren.

Baade Lægeautoriteterne og nogle Militære, med hvem Professor Tscherning talte, var alle af den Mening, at Tréport vilde blive en Plads, der laa lige for Haanden til at aftage Saarede fra en Del af Fronten. Hvad der ogsaa tydede i den Retning var, at den engelske saavel som den kanadiske Hær havde lagt store Hospitalet ved Le Tréport.

Huset stod færdigt henimod Slutningen af Maj, men paa Grund af en midlertidig Stilstand paa Fronterne, blev det først henimod Midten af Juni, at man modtog de første Saarede. Man fik 80 paa én Gang, og det siger sig selv, at det straks gav meget Arbejde i Løbet af faa Dage at skulle sætte sig ind i alle disse Sygehistorier, hvor de medbragte Oplysninger var temmelig mangelfulde. Disse Saarede var evakuerede fra et nærmere Fronten liggende Hospital, og selv om de ikke gav saa meget Arbejde, som friske Tilfælde, saa var der dog mange af dem, der skulde efteropereres og i det hele taget efterbehandles.

Arbejdet paa Hospitalet gik herefter sin støtte Gang, og Belægningen var til Stadighed jævn. Tilfældene var i Reglen allerede behandlede paa Lazaretter nærmere Fronten, før man

modtog dem i Le Tréport. Kun naar der af og til var større Offensiver, kunde der pludselig blive overfyldt paa »Hôpital Temporaire 18 Annexe«, som det danske Hospital hed, og de Tilfælde, som man saa fik ind, var da i Reglen de mere interessante, friskere Tilfælde, der kom ind lige fra Fronten, kun med en foreløbig Forbinding og efter en meget interimistisk Behandling.

Dr. Corning fortæller saaledes om en af disse Transporter af Saarede lige fra Fronten: »Jeg var den Aften tilfældigvis eneste Læge paa Hospitalet. Dr. Hallas var rejst hjem og vi ventede endnu paa hans Afløser. Kl. 10 om Aftenen — flere af Sygeplejerskerne var allerede gaaet til Ro — fik vi pludselig Meddelelse om, at der vilde komme et Lazarettog med Saarede lige fra Fronten ved halvelve-Tiden. Der blev naturligvis straks stor Travlhed for at faa alt i Orden til at modtage de nye Patienter; alt var nok parat, da man jo hvert Øjeblik maatte være forberedt paa en saadan Sending, men vi skulde saavidt muligt modtage 100 Patienter foruden dem, vi allerede havde, og da vi egentlig kun havde Plads til 100 ialt, var der ikke saa lidt at indrette. Selv maatte jeg gaa ned paa Banegaarden, for sammen med to franske Sygepassere at tage imod Toget, naar det kom ind. Der stod allerede de militære Myndigheder og Læger og Portører fra de andre Hospitaler og ventede paa deres Patienter. Vi var alle i Oliekapper, for Regnen strømmede ned; Stemningen var meget trykket, der var dødsstille, og man hørte kun Regndraabernes ensformige Plask mod Perronens Asfalt. Endelig kom det sørgelige Tog, langsomt — ligesom paa Listesko — glidende ind paa Stationen; det var

et uendeligt langt Lazarettog og med Røde Kors' Tegn malet paa alle Waggonerne og ganske forsigtig kørte det af Hensyn til den sørgelige Last. Da Toget saa holdt, begyndte Udladningen af de Saarede; de laa alle paa Baarer inde i Toget, og Portørerne bar dem ud paa Perronen, hvor de blev stillet i lange Rækker og saa siden fordelt til de forskellige Hospitaler. Hver af de Saarede havde en Plakat paa Brystet, hvorpaa der stod, hvor han var saaret, Læsionens Art og hvad der allerede var gjort ved Saaret. Klokken var imidlertid blevet 12 Nat. Transportbilerne susede til og fra Lazarettet og fik efterhaanden bragt alle Patienterne hjem til os. Hvor skulde man begynde, og hvor skulde man ende; alle Forbindingerne skulde tages af og lægges om, og mange af Patienterne maatte paa Operationsbordet. Der var kun én Ting at gøre: at begynde fra en Ende og saa gaa dem alle igennem efterhaanden, men det vilde tage Tid, og min første Ordination var da ogsaa varm Kaffe over hele Linien; det strammede jo gevaldig op og satte Mod i Krigsmændene. Hele Natten og det meste af den næste Formiddag arbejdede vi saa med Operationer og Forbindinger, men næste Dag ved Tolv-Tiden laa de ogsaa allesammen skinnende rene og smukt forbundne i Hospitalets Senge og befandt sig tilsyneladende meget vel.«

Det danske Hospital gjorde især stor Lykke paa Grund af sine Sygeplejersker, der paa en saa værdig Maade repræsenterede den danske Sygeplejestand ved det eminent gode Arbejde, de præsterede; alt var altid i den bedste Orden, og ikke alene Sygestuer og Operationsstuen, men ogsaa Gange, Køkkener o. s. v. lyste af Properhed til hver en Tid. De franske Myndigheders Inspek-

tionschefer, der ofte aflagde Besøg paa Hospitalet, var da ogsaa ganske imponerede og fulde af Lovord for de dygtige danske »infirmières«.

De danske Læger havde den Triumf, at deres Metoder var mere effektive end de franskes, og at de Resultater, de opnaaede, var baade hurtigere og bedre. De franske Læger arbejdede endnu efter de gamle Metoder. Et brækket Lem blev f. Eks. altid lagt i Gibs og maatte ligge saadan inde-sluttet i flere Uger for saa, naar det kom ud af Gibsen, at have en lang Rekreation for sig, før det kunde bruges igen; det var en meget langsom og trættende Kur for Patienten. De danske Læger derimod brugte den hjemlige Metode med Rullepuder, hvorved Lemmet ikke holdes ubevægeligt, saa at Helingen foregaar hurtigere og hvorved Lemmet ikke afkræftes til den Grad, som ved den tunge, tætsluttende Gibsbandage.

Ogsaa paa Saarbehandlings Omraade anvendte de danske Læger en mere moderne Fremgangsmaade. Franskmændene skiftede Forbindingerne hver Dag, hvad der irriterer Saaret og hæmmer Helingen. De danske Læger anvendte den nye Metode, hvorefter Forbindingen bliver liggende flere Dage, saa Saaret kan faa Ro til at læges. Det viste sig da ogsaa, at Patienterne paa det danske Hospital kom sig hurtigere end Patienterne paa de fleste franske Hospitaler.

Der skete i Løbet af Sommeren en Del Forandringer i Personalet. Prof. Tscherning maatte saaledes rejse hjem i Slutningen af Juli, da hans Orlov fra Kommnehospitalet var udløbet. Dr. Bruun var allerede i Begyndelsen af Juni over-gaaet til 1. serbiske Ambulance og Dr. Bang var blevet afløst af Dr. Hallas allerede 1. Juli. Ved

Prof. Tschernings Afrejse blev han Ambulancens Chef og Dr. Alf. Corning traadte til som Reserve-læge. Kort Tid før Ambulancen skulde overflyttes til Paris, rejste Dr. Hallas hjem, og ved Genaabningen i Paris traadte Dr. Guildal til.

Allerede da man overtog og indrettede Hospitalet i Juni Maaned havde man forudset, at man kun vanskeligt vilde kunne fortsætte Arbejdet i Le Tréport ved Vinterens Indtræden. Klimaet ved Kanalen var for barskt og Huset for daarligt bygget til, at det, selv med et eventuelt Centralvarmeanlægs Installation, vilde kunne egne sig til Vinterbolig for Ambulancen.

Da Efteraaret nærmede sig, blev der derfor indledet Forhandlinger med de franske Myndigheder, der straks foreslog den danske Mission at tage til Paris, hvor Regeringen havde flere Huse til Disposition, og hvor man let vilde kunne finde et Sted, der var egnet til at huse den danske Ambulance.

I Slutningen af Oktober blev Hospitalet i Le Tréport saa nedlagt. De Patienter, der var tilbage ved Lukningen, blev overflyttet til andre Hospitaler og hele Personalet, inklusive de to franske Sygepassere Courbet og Guesdon — der i Fredstid var henholdsvis Buntmager og Landmand — og som skulde følge med Ambulancen til Paris samt Intendant i den franske Hær, M. Yves Godon — der som »officier de gestion« havde været attachedet Ambulancen i Le Tréport og som vedblev at være knyttet til den i samme Egenskab, ogsaa i Paris, lige til den lukkedes i Aug. 1919 — tog til Paris, hvor de i den Ventetid, der nødvendigvis maatte blive indtil det nye Hospital var indrettet, boede paa Grand Hotel som den franske Regerings Gæster.

Blandt de Forslag, der var fremme under Forhandlingerne med de franske Myndigheder, var der to, der tiltrak sig særlig Opmærksomhed. Det ene gik ud paa at indrette Musée Galliera, der af Frygt for de tyske Bomber var blevet tømt for sine orientalske Kunstskatte, til dansk Lazaret. Planen vilde imidlertid fordre alt for store pæknære Ofre og man blev derfor staaende ved det andet Forslag, som viste sig at være lettere realiserbart. Det gik ud paa at indrette Hospitalet i et ganske nyt Hus i Rue Louis Boilly, som Regeringen havde overtaget ved Krigens Udbrud. Det var moderne indrettet med store, lyse Værelser, Centralvarme overalt, 2 Badeværelser i hver Etage og rigeligt med Vaskekummer og andre Udenomsbekvemmeligheder i alle Etager. Der var frit og luftigt, da Kvarteret rundt om var optaget af Villæer og Huset laa med Facaden ud til den lille hyggelige Parc La Mutte, hvor de oppegaaende Patienter kunde færdes Størstedelen af Aaret; desuden var der kun 5 Minutters Gang til Boulogneskoven, saa det var en let Sag for saavel Sygeplejersker som Patienter at foretage smaa »Skovture« over til denne vidunderlige Park, hvor Soldaterne snart fandt sig fornøjelige og gode Venner blandt Kvarterets Ungdom, der ikke vidste alt det gode, de skulde gøre de tapre »poiluer« og deres trofaste danske »infirmières«.

Huset bestod af 5 Etager. I Stueetagen boede den i Paris uundværlige »conciërge« i den ene Side af Huset og Intendanten M. Godon i den anden Side. Paa første Sal laa Operationsstuen, Forbindingsstuen, Apoteket og Røntgenafdelingen, og i anden, tredje og fjerde Etage var saa Sygestuerne indrettede. Der var Stuer med 3, 4, 5 eller 6 Senge;

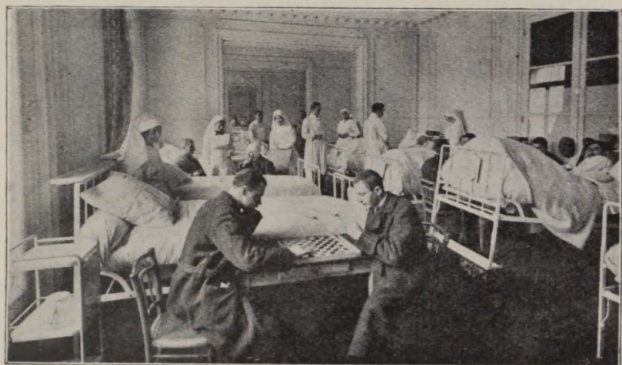
ialt var der Plads til 100 Patienter. Helt oppe paa Kvisten boede Personalet, Lægerne paa »Ene-stuer« og Sygeplejerskerne, der maatte være to om hvert Værelse.

Det var et pragtfuldt Hospital, de Danske der havde faaet; alt var flunkende nyt — de var jo Husets første Beboere — og hele Indretningen og Materiellet var fuldt moderne og altsammen i fineste Stand. Man kunde rigtig se — det være sagt til de danske Lægers og Sygeplejerskers Ros — hvor stor Pris de franske Myndigheder satte paa den danske Ambulance, og at man bestandig under hele Indretningen kun havde haft ét for Øje: Det bedste er ikke for godt. Franskmændene var — lige fra Krigens første Begyndelse — altid offervillige, naar det gjaldt deres Hospitaler. Baade Myndighederne og Privatfolk var klare over, at de saarede Soldater skyldte man alt, der var intet Offer for betydeligt og ingen Ulejlighed for stor, naar Fædrelandsforsvarernes Pleje og Helbredelse stod paa Spil, og desuden, efterhaanden som Krigen trak i Langdrag, indsaa man ogsaa at Krigs-Hospitalerne desværre ikke var provisoriske Indretninger, men at de maatte indrettes med flere Aars Tjeneste for Øje.

Og det blev flere Aar, at den danske Ambulance kom til at virke i Paris — i Begyndelsen af December 1915 indviedes den ved en lille Højtidelighed, hvor Overlæge Guildal, der havde afløst Dr. Hallas, Fru Tscherning og Dr. Corning gjorde Honnør og først i August Maaned 1919 — altsaa tre Fjerdingaar efter at Krigen var sluttet — kunde man betragte Missionen som endt og ophæve Ambulancen.

Personalet vekselede meget i Løbet af denne

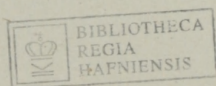

En Sygesal paa det danske Hospital i Paris.

Paa Skovtur i Boulogne-Skoven.

Tid, og det var selvsagt Lægerne, der oftest afløste hinanden; de var der jo næsten alle med Orlov fra deres respektive Stillinger ved danske HOSPITALER, og selv om denne Orlov ofte blev forlænget, saa var den Tid, de danske Læger kunde afse, dog ret begrænset. I de 4 Aar, fra 1915 til 1919, gjorde ialt 14 Læger Tjeneste ved Ambulancen. Dansk Hjelpeambulancekomité havde imidlertid stadig Held til at kunne udsende nogle af de dygtigste yngre Læger som Repræsentanter for vor Lægestand, og alle gik de til Arbejdet med lige stor Interesse og lige stor Iver for at tjene Frankrigs Sag. De Læger der successive gjorde Tjeneste ved den danske Ambulance var foruden Prof. Tscherning, Doktorerne Svindt, Guildal, Seedorf og Berntsen, der alle fungerede som Overlæger, og Doktorerne Hallas, Corning, Seemann, Jes Jessen, Eskildsen, Anders Juul og I. H. Jessen, der fungerede som Reservelæger.

De 9 allerede nævnte Sygeplejersker, der var med til at starte Ambulancen i Le Tréport, afløstes efterhaanden af Frkn. Sundblad, Jarding, Joh. Ramsing, Fritze Jensen, N. Hansen, Buchardt, Hougaard, Julie Petersen, Ane Danielsen, Engelse, Rosenstand, Fleckner, Fru Eskildsen, Frkn. A. Hasselriis, Iversen, Wodstrup-Nielsen, Louise Hansen, I. Hasselriis, A. Egebjerg og S. Munck. Ialt gjorde saaledes 30 Sygeplejersker Tjeneste ved Ambulancen, hvilket repræsenterer en Gennemsnitstjenestetid af $1\frac{1}{2}$ Aar for hver Sygeplejerske. To af Damerne Frkn. Sørensen og Zimmermann, var med fra Ambulancens første til dens sidste Dag.

Baade Læger og Sygeplejersker havde en interessant og lærerig Tid. Patienterne indkom i Reglen lige fra Krigsskuepladsen og kom saaledes

straks under Behandling af de danske Læger. De Saarede blev i Reglen evakuerede til fjernere liggende Hospitaler saa snart deres Tilstand tillod det, til stor Sorg for deres Læger og Sygeplejersker, hvis bedste Løn for Arbejdet jo havde været at kunne følge Patienterne lige til det Øjeblik, hvor de igen kunde betragtes som fuldt helbredede; men det er desværre en af Krigskirurgiens Skyggesider, at Lægen sjældent kan følge sin Patient gennem hele Sygdommens Forløb, men maa overlade det til andre at kurere videre paa ham og saaledes sjældent kan se Resultatet af sin Virken.

Forholdet mellem Sygeplejerskerne og deres Patienter var ganske enestaaende. Soldaterne tilbød deres »soeurs danoise«, der var kommet helt oppe fra dette — i franske Soldaters Fantasi — saa fjerne Land for at pleje dem i deres Nød, og Sygeplejerskerne forkælede de fornøjelige, smaa franske »poilus«, der havde døjet saa meget ondt, men ikke destomindre alle som een vilde holde ud og kæmpe til sidste Mand for »la grande patrie«.

De Danskes Begejstring for de franske Soldater kom ofte til Orde i de Breve, som Komitéen modtog fra dem. Her er en lille Lovtale, taget fra en dansk Læges Brev til Professor Ehlers: »Jeg er stadig lige forgabet i de franske Soldater. Prægtigere Mennesker tror jeg ikke findes noget Sted i Verden. Tilfredse og fornøjede er de trods alle deres Lidelser, og jeg beundrer deres urokkelige Tro paa deres Sags Retfærdighed og paa, at de tilsidst »les auront«. Man finder vanskeligt noget andet Sted en mere udtalt Pligtfølelse, for ikke at sige Kærlighed til »la belle France«.

Hvad der ogsaa har forbavset mig at se, er det udmærkede Forhold, der er mellem Officerer og

Menige. De er paa en Maade gode Kammerater; fælles Lidelser og fælles Maal udvikler naturligtvis Kammeratskabsfølelsen, men jeg tror ikke, at den findes andet Steds saa smukt som hernede, og jeg tror ikke, at den militære Disciplin er mindre af den Grund.«

Naar Vejret var godt, arrangerede man Skovture for de raskeste af Patienterne i *Bois de Boulogne*; i Rullestole og ved Krykker, ved Stokke og ved Sygeplejerskernes Arm gik saa Turen hen til den skønne Park, hvor man lejrede sig i Græsset, og saa serveredes der Chokolade fra Thermoflaskerne og hjemmebagt Kage, som Sygeplejerskerne selv havde bagt. Sommetider foretog Sygeplejerskerne og de mere rørige af Patienterne Ture ud i Byen for at se paa dens Seværdigheder; mange af Soldaterne var i Paris for første Gang og maatte benytte Lejligheden til at lære Hovedstaden at kende. Men saa hændte det jo en enkelt Gang, at Sirenerne paa Eiffeltaarnet begyndte deres uhyggelige Musik for at varsko, at der var tyske »Tauber« paa Vej mod Paris og saa gjaldt det om at komme hjem eller i hvert Fald i Hus inden Angrebet.

Og der var ofte Flyverangreb paa Paris, mest om Natten. Saa maatte man i en Fart se at komme i Tøjlet og faa alle Patienterne transporteret ned i Stuen, hvor de maatte opholde sig saa længe Angrebet varede, for det Tilfælde, at en Bombe skulde slaa ned i Hospitalet. Naar saa Skrækken var overstaaet, kunde man bære Patienterne op og gaa til Sengs igen, men sommetider kun for at begynde forfra en Time senere, saa pøb Sirenerne igen, nye tyske Flyvere var paa Vej mod Paris for ved et af disse meningsløse Angreb at sprede mere

Rædsel og Uhygge end egentlig Ødelæggelse i den slumrende Millionby.

Soldaterne tog i Reglen disse Angreb med en knusende Ro; de forstod ikke, hvorfor de skulde flyttes ned for saa lidt; det var for stor Staahej for ingenting, de var vante til en ganske anderledes »grov Konfekt« fra Tyskerne og lod sig ikke afficere af den Slags »Smaating«.

Sproget voldte de danske Sygeplejersker forbavsende ringe Vanskelighed. De fleste kunde lidt Fransk, naar de kom til Ambulancen, og det varede i Reglen ikke ret længe, før de klarede sig helt fint. Enkelte maatte naturligvis i Begyndelsen appellere til Franskmændenes Overbærenhed og søge at gøre sig forstaaelige ved Fingersprog og med et Par franske Brokker, men Franskmændene var forstaaende, og naar en af Sygeplejerskerne — med en dejlig fynsk Akcent — kaldte: »Karangtroa — isi — pangsemang«, saa smilede »43« overbærende og viste alle sine dejlige hvide Tænder og travede nok saa lydigt ned til Forbinding med den evindelige »Caporal« i Munden. (I Parentes bemærket, saa tog de franske »poilu«er kun Cigaretten ud af Munden, naar det begyndte at gøre ondt, og de skulde til at bide Tænderne sammen!).

I Efteraaret 1916 kastede en Opfindelse, som Dr. Svindt gjorde, en ganske uventet og enestaaende Glans over Ambulancen. Det lykkedes nemlig Dr. Svindt at konstruere et kunstigt provisorisk Ben af Pap, som han ved Hjælp af forskellige Præparater gjorde lige saa holdbart og lige saa modstandsdygtig som de tidligere anvendte kunstige Ben. Dr. Svindts Papben havde den Fordel, at det var meget let for Patienten at bære og langt billigere at fremstille end de almindeligvis anvendte.

Det var selvfølgelig først efter en Del Eksperimenteren — det første Papben smeltede saaledes helt og aldeles, da Soldaten, der skulde forsøge det, kom ud med det i Regnvejr — at Dr. Svindt opnaaede sit store Resultat, men da det forelaa fuldt færdigt, var det ogsaa lykkedes saa fuldstændigt, at der blev en sand Valfart til Hospitalet for at beundre Papbenet, og Dr. Svindt havde den Tilfredsstillelse, at det blev anerkendt af de militære Autoriteter og almindelig anvendt paa alle de franske Krigslazaretter.

I et Brev til Professor Ehlers af 2. Oktbr. 1916 fortæller Dr. Svindt selv paa sin ligefremme og beskedne Maade om sin Opfindelse:

»Tak for Deres venlige Brev af 20. Aug., ankommen hertil til Morgen og for Lykønsknungen i Anledning af Benene.

Naar jeg skal være ærlig, er der egentlig blevet lavet mere Blæst ud af den Historie baade her nede og hjemme, end jeg strengt taget synes om, men jeg er en Gang uforskyldt kommet ind i Hvirvlen, og jeg bestemte mig saa til at følge med Strømmen. Som De ved, begyndte jeg for længe siden at lave Ben til vore amputerede; de vakte en vis Opsigt i la Muette og paa Gaderne, Folk begyndte at tale om dem, og saa skrev »la Liberté« en Dag, at en dansk Orthopædist Schwinde var paa Vej til at blive Millionær ved at lave Ben af gamle Aviser. En Lægeenke, der tilbringer sine Eftermiddage paa Bænkene i la Muette, protesterede i et morsomt Brev til Redaktøren (jeg fik en Kopi af Brevet), der straks korrigerede og straks skrev meget pænt om os herude.

Fra den Dag begyndte egentlig Historien. »Gaulois« og »Figaro« sendte Journalister herud. De

skrev mere eller mindre fantasifuldt om Sagen, og som sagt, Historien udviklede sig med rivende Fart. Jeg fik og faar stadig Breve fra de forskelligste Egne og Mennesker, og jeg besvarer dem alle. Benene er fløjet rundt om, og jeg tror, at man gennemgaaende har været glad for dem.

En Monsieur Leleux, der er Administrator ved et Hospital i Rue Laureston, interesserede sig stærkt for Benene. Ved hans Hjælp er det lykkedes at faa Croix Rouge og L'Association pour les Mutilés de la Guerre til at interessere sig for Sagen. Jeg har givet Forestillinger paa Røde Kors' Hospitaler her i Paris, og som De har set, har Dr. Tessier (en Ven af M. Leleux) skrevet i Presse Médicale. For at forhindre en driftig Forretningsmand i at fremstille Benene, har jeg efter Røde Kors Raad taget »brevet«, enhver har Lov at lave »Ben«, men kun gratis eller højst mod Betaling af Materialerne (ca. 3 Frcs).

Vi har af en Vært i Rue Mesnil Nr. 1 (Place Victor Hugo) faaet overladt en tom Bar til Atelier, og der, i Rue Laureston og her i Rue Louis Boilly, arbejdes der paa Kraft.

Jeg laver næsten hver Dag et à to Ben, snart til Englændere, snart til Franskmænd, snart til Oberster og snart til Menige — og altid gratis.

I Dag har her været to italienske Damer for at lære Fabrikationen, ligesom mange franske Sygeplejersker og Læger kan fabrikere Ben, og jeg tror, at der daglig laves adskillige »danske Ben« rundt om i Frankrig. Til England har jeg efter Opfordring leveret en Model. Jeg haaber, De forstaar mig, naar jeg siger, at jeg hver Gang, der kommer en Fremmed her, tror at det er en ny »Benlærling«.

Det danske Hospital var Genstand for megen Opmærksomhed fra alle Sider, selv Præsident Poincaré beærede de danske Læger og Sygeplejersker og deres Patienter med et Besøg; det var naturligvis en Festdag for Ambulancen og den fejredes ved en særlig fin Middag for alle Soldaterne.

Fra Befolkningen og især fra de Danske i Paris modtog man jævnlig Gaver bestaaende af Penge, Tøj, Chokolade og de altid kærkomne Cigaretter. Det var ofte Patienternes Paarørende, der af Taknemmelighed over den gode Pleje, deres Saarede fik, betænkte Hospitalet med saadanne Gaver; en velhavende Fader sendte f. Eks. en Gang 500 Frcs, da hans Søn var blevet udskrevet efter et længere Ophold paa det danske Hospital. De Penge, der indkom paa denne Maade, anvendtes dels til Forbedringer og dels til at bringe Lys og Glæde ind i de saarede Soldaters Liv. Det hændte ogsaa ofte, at Teatrene sendte Fribilletter, saa at Sygeplejerskerne og deres raskeste Patienter kunde faa sig en lille Ekstraforøjelse.

I August 1919 lukkedes endelig Hospitalet og *La Mission Danoise* kunde da se tilbage paa mere end fire Aars veludført Arbejde i Menneskekærlighedens og Civilisationens Tjeneste, desuden et Arbejde, som havde bidraget sit til at skabe Forstaaelse mellem de to Nationer og knytte Venskabsbets værdifulde Baand endnu fastere mellem vort Fædreland og det store, stolte, sejrrike Frankrig.

Det maa endnu bemærkes i denne Sammenhæng, at en Del af de danske Sygeplejersker, der havde arbejdet ved Ambulancen, blev i Paris og dannede, under Ledelse af Frk. Julie Petersen, »l'Association d'infirmières danoises diplômées«, der nærmest kan betragtes som en Aflægger af

»Dansk Sygeplejeraad«. Denne Forening, der stadig bestaar, har udrettet meget godt i de forløbne Aar ved at udsende uddannede Sygeplejersker i privat Pleje. De danske Sygeplejersker har høstet stor Anerkendelse og er meget efterspurgte i Seine-staden, først og fremmest blandt deres Landsmænd, men ogsaa blandt det stadig voksende franske Klientel.

For nylig har man udvidet Virksomheden og oprettet Filialer i et Par af de store, franske Byer.

DEN SERBISKE AMBULANCE

Men Dansk Hjælpeambulancekomité skulde snart finde andre og lige saa lønnende Felter for sin Virksomhed.

I det Nummer af La Presse Médicale (29. April 1915), som kom hertil i Begyndelsen af Maj, fandt Professor Ehlers ved Gennemlæsningen et Opraab til de franske Læger om at komme det betrængte Serbien til Hjælp. Tyfus og Koleraepidemierne havde hærget stærkt dernede; det var navnlig gaaet ud over de serbiske Læger, som under Epidemierne havde vist den største Udholdenhed og Foragt for Faren, og 50 pCt. havde maattet lade Livet for deres Pligtopfyldenhed. Der var derfor stærkt Brug for Hjælp, da Epidemierne stadig rasede og hver Dag krævede i Tusindvis af Ofre.

Prof. Ehlers indsaa straks, at Serbernes Appel til Frankrig maatte og skulde blive forgæves. Alle de yngre franske Læger var indkaldte, og de ældre havde nok at gøre med at passe deres egen og de fraværendes Praksis; desuden havde Frankrig allerede hjulpet sine forskellige allierede baade med Læger og Sygeplejersker, saa vidt som det stod i dets Magt, bl. a. havde den franske Regering laant Serbien 100 Militærlæger, der nu arbejdede i Serbien, og som med deres glimrende Uddannelse og

store Offervillighed for den fælles Sag var deres serbiske Kolleger til uvurderlig Nytte. Men der var altsaa Brug for endnu mere Hjælp under de fortvivlede Forhold, og det stod straks Professor Ehlers klart, at skulde Serberne hjælpes, saa maatte det denne Gang være et neutralt Land, som ofrede sig, og ikke et Land, som selv stod midt i Krigen og havde Brug for alle sine Kræfter for at føre Kampen til Ende saa hurtigt og saa heldigt som muligt.

Professoren forelagde sin Plan for Komitéen, som straks gav sit Samtykke paa Dansk Hjælpeambulancekomités Vegne til Dr. Petrovitch, den serbiske Regerings Delegerede i Paris, og foreslog ham at engagere *danske* Læger til Serbien; samtidig foreslog han ham ogsaa at engagere danske *Sygeplejersker*, da deres Uddannelse var saa god, at de i mange Tilfælde — især under Epidemier, hvor de fleste Tilfælde jo ligner hinanden — vilde kunne gøre det ud for en Læge.

Dr. Petrovitch gik med Glæde ind paa Dansk Hjælpeambulancekomités Forslag, og Tilbudet til de franske Læger blev officielt fornyet for de danske Lægers og Sygeplejerskers Vedkommende ved et Telegram af 11. 5. 1915 fra det serbiske Krigsministerium til Generalkonsul Tegner, Serbiens Repræsentant i København.

Tilbudet lød paa fri Rejse frem og tilbage, fri Station og Indkvartering paa det Hospital, hvor de paagældende vilde komme til at gøre Tjeneste, og desuden en passende Gage betalt i rede Penge. Dansk Hjælpeambulancekomité havde derfor intet at gøre med den økonomiske Side af Sagen — hvad der, da Serbien senere blev besat, og Serberne ikke kunde opfylde deres Forpligtelser, afstedkom en Del Ubehageligheder saavel for Komitéen som for

nogle af Ambulance-Medlemmerne*). Komitéen skulde, som den serbiske Regerings Tillidsmænd, udvælge og engagere et passende Personel, der kunde og vilde paatage sig det Ansvar, der var forbundet med en saadan Mission.

Komitéen satte sig straks i Forbindelse med en Del unge Læger og Sygeplejersker, som kunde forventes at ville ofre deres Tid og Kræfter for den gode Sag; og dens Kalden blev ikke forgæves; beredvilligt mødte de unge Mennesker: de eventyrlystne, de lærelystne, de offervillige; her var noget for enhver Smag, men til hvilken Kategori, de end hørte, saa tilbød de alle som een at ofre Liv og Lemmer for at hjælpe det stakkels Serbien, der uden egen Skyld var blevet kastet ind i denne uretfærdige og forfærdelige Krig.

Tilstrømningen var saa stor, at Komitéen snart havde faaet dannet 2 Ambulancer hver bestaaende af 4 Læger og henholdsvis 10 og 14 Sygeplejersker, og takket være de interesserede Parters Iver efter at komme afsted var den *første serbiske Ambulance* parat til Afrejse allerede tre Uger efter, at de endelige Forhandlinger med *Dr. Petrovitch* var ført til Ende, og ved en lille Festlighed i *Hotel Bristol* kunde den samlede Komité holde Mandtal over de første fjorten udvalgte, der var blevet fundet værdige til at deltage i denne ærefulde og interessante Mission.

Dr. Axel Brun fra den danske Hjælpeambulance i Le Tréport var udset til at være Ambulan-

---

*) De Ambulancemedlemmer, som gik mod Syd med Serberne paa Tilbagetoget, har alle faaet, hvad der tilkom dem, men de, der blev, hvor de var, eller flygtede mod Nord, saa de faldt i Østrigernes eller Tyskernes Hænder, venter endnu den Dag i Dag paa deres Tilgodehavender.

cens Overlæge; hans praktiske Sans og alsidige Uddannelse som Læge gjorde ham til en kvalificeret Leder, og hans dygtige, indsigtsfulde Arbejde først ved Ambulancen i Le Trèport og senere i serbisk Tjeneste viste, at Komitéen ikke havde taget fejl, naar den havde udset netop ham til Chefs-posten.

Foruden Dr. Brun skulde Lægerne *Anton Pedersen, Wilhelm Møllgaard og Jón Johanneson* gøre Tjeneste ved Ambulancen. Frøknerne *Stina Bostrøm, Gerda Henriksen, Johnny Henriksen, Signe Møller, Anna Emilie Nielsen, Nielsen-Feldskov, Emilie Petersen, Sigrid Skov, Jensigne Sørensen* og *Minna Wifstrand*, alle fuldt uddannede Sygeplejersker, hvoraf endda flere havde gjort Tjeneste paa Balkan under Krigene 1912—1913, var udtaget til at være Ambulancens Sygeplejersker. De havde alle faaet Orlov fra deres respektive Pladser paa ubestemt Tid; Hospitalsdirektørerne havde vist den største Imødekommenhed ved denne som ved andre lignende Lejligheder, og især havde Rigshospitalets Direktør, Hr. Andreas Seidelin som sædvanlig haft stor Interesse for Sagen og fuldtud forstaaet, hvilken Betydning et saadant Ophold i et krigsførende Land kunde have for de danske Sygeplejerskers Krigsuddannelse.

Og den 5. Juni — paa selve Grundlovsdagen — sejlede saa det lille danske Selskab afsted med D. F. D. S.s Damper »Kristianssund« for at gøre den lange Rejse over London—Paris—Marseille—Saloniki til Nish, Serbiens midlertidige Hovedstad, for at hjælpe de nødlidende Serbere, og for at vise Dannebrogts røde og hvide Farver, der hvor der kæmpedes for Rettens og Civilisationens Sag.

Det var en lang, men interessant Tur.

En af Sygeplejerskerne, Frk. Minna Wifstrand, fortæller i et Brev hjem om Rejsen fra København til Nish: Lørdag den 5. Juni, Kl. 6 Morgen, sejlede vi fra København; en Skare Sygeplejersker var mødt for at sige Farvel. I prægtigt Vejr med Sol over alt saa vi den danske Kyst i skønneste Flora, — længst øjnede vi Kronborgs majestætiske Mure, og i dyb Alvor ønskede vi alle, at vi maatte faa Lov at se Danmark igen, som vi forlod det, — som et selvstændigt Land, uberørt af Krigen.

Den 6. Juni tidlig om Morgen saa vi Norges Fjælde. Ude i Nordsøen saa vi Hvalerne i det fjerne, og Delphiner og Springfisk langs Skibets Sider. Turen forløb ellers godt; nogle enkelte iblandt blev lidt søsyge; men sad alligevel med blege Ansigter og forsikrede hinanden om, at de ikke fejlede det mindste, — en lille Opkastning kunde man da ikke kalde for Søsyge — men saadan en lille Opkastning havde alligevel lært mig at sætte mit Fodtøj paa sikre Steder om Aftenen og ikke lige udenfor Køjen. Vi opholdt os alle tre Dage paa Dækket i det dejlige Vejr og saa brune og raske ud, da vi den 8. Juni ankom til Hull.

Toldvæsenet var strengere end ellers grundet paa den stygge Spionaffære med Danskeren Rosendahl, der lige var blevet paagrebet og skudt for Spioneri. Allerede inden vi gik fra Borde, hørte vi om Bombeattentatet, der om Natten havde været over Byen, og i smaa Kapervogne kørte vi rundt og saa paa de endnu rygende Ruinhobe.

Om Eftermiddagen tog vi til London, hvor vi gjorde Ophold i to Dage og fik set adskilligt, blandt andet »British Museum«, »Tate Gallery«, »Westminster Abbey« og »St. Pauls Cathedral«. Der var

Liv og Færdsel i London, livlige Opraab og Militærmusik i Gaderne for at hverve Soldater og stadig store Troppemasser, der afmarcherede til Fronten; de var flotte at se til — særlig Skotterne i deres smukke Dragter.

Den 11. Juni om Morgenens forlod vi London. Kl. 12 Middag gik vi om Bord i Damperen, der skulde føre os over Kanalen. Vi sejlede sammen med en Afdeling belgiske Soldater i god Ernærings-tilstand og godt Humør; de sang ustandselig. Kl. 4 sejlede vi ind ved Dieppe, en smuk Indsejling mellem høje Klippevægge.

Derfra drog vi videre til Paris, hvortil vi ankom sent om Aftenen.

Næste Dag fik vi at vide, at vi maatte vente 10 Dage i Paris, før der gik Baad over Middelhavet. Vi boede smukt i Paris med Udsigt til Seinen. Lige modsat den store Travlhed og Trafik i London virkede den store Stilhed i Paris. I London gik de i Sorg med en lille sort Sløjfe eller Armbind, i Paris var de helt sortklædte, og der var mange i Sorg. Alle Kirker var aabne, og Kvinderne færdedes stille ud og ind — tændte deres smaa Alterlys og laa paa Bedeskamlerne og bad til »den hel- lige Guds Moder« om at bevare deres Sønner og kære og give Sejren til Frankrig.

Paris' Porte blev lukket Kl. 10 Aften, saa galdt det om at være inden for dem til den Tid. Om Aftenen var der næsten mørkt i Gaderne, kun meget faa Lygter med Hætter over var tændte, og Politiet allarmede straks, hvis man ikke sørgede for at have Gardinerne trukket tæt for Vinduerne, naar der blev tændt Lys. — Det var smukt at se, naar de franske Flyvere tændte og slukkede deres

Søgelys ud over Byen, de funkledede som Stjerne-skud i de mørke Aftener — jeg talte een Aften 8 Flyvere.

Meget smukt fik vi ogsaa set i Paris. Vi sejlede op ad Seinen og gik i Boulogneskoven og plukkede Misteltén; hver af os gemte en lille Lykkegren. Vi var til Højmesse i »Notre Dame« og fik set Slottet Versailles; morsomt og interessant var det at se de forskellige Værelser, hvor Ludvig d. XIV skiftede Paryk en halv Snes Gange daglig, hvor han spiste offentlig med sin Kone een Gang om Ugen o. s. v. Vi saa Slottet Trianon, tidligere Bolig for Kongernes Elskerinder. Paa Invalidhotellet saa vi en Del af, hvad Franskmændene har erobret fra Tyskerne: Kanoner, Flag, Flyvemaskiner o. l. Vi var rundt paa forskellige Hospitaler og Lazaretter, — og saa Napoleons Grav, som var meget smuk.

Vi maatte spise ude i Byen, da vi kun kunde faa Morgendrikke paa Hotellet, hvor vi boede. En Dag blev vi trakteret med Champagne paa den Restauration, hvor vi som Regel spiste til Middag; en os ubekendt Dansker, der havde siddet ved Bordet ved Siden af, havde bestilt den til os, idet han gik, saa vi fik ikke takket personlig, men maatte nøjes med at lægge et Kort med vore Navne paa. Men Champagnen satte Humøret vældigt op, og vi løftede Glassene for den ubekendte Giver.

Den 22. Juni rejste vi fra Paris: kørte med Jernbane fra Kl. 7 Morgen til Kl. 12½ Nat. Vi saa Frankrigs Vinbjerger og store, smukke Valmuemarker og Rosenhaver. Vi overnattede i Marseille og besaa Byen næste Dag.

Den 23. Juni Kl. 4 om Eftermiddagen gik vi

om Bord i en elegant, fransk Damper, hvor Tjenerne ved Middagen serverede med Handsker paa, og hvor vi levede kongeligt paa 1. Klasse: 6 Retter, Frugt, Kaffe og Likør; bagefter slangede vi os i Liggestole paa Dækket i det dejlige Vejr; det var en herlig Tur over Middelhavet.

Den 24. om Morgenens kunde vi se Korsika; vi sejlede langs Kysten gennem Bonifaciosstrædet og havde hele Dagen Korsikas og Sardinien's smukke Kyster paa hver Side.

Den 25. Juni sejlede vi forbi Sicilien, Syd om de maltesiske Øer, og den 26. Juni om Morgenens lagde vi an ved Malta, den store engelske Krigshavn. Et livligt, broget Liv udfoldede sig ved Havnen. En Mængde Smaabaade, roet af Indfødte, Italianere eller Tyrkere, kom ud til Skibet; de skændtes, sloges og roede hinandens Aarer over for at praje saa mange som muligt i Land og trække dem op for en Franc eller to, skønt det kun kostede 10 Øre. Nøgne Børn svømmede ud til Skibet og tiggede — dejlig brunet var deres Hud — og fra nogle Baade falbødes pragtfulde Kniplinger til Spotpris. Vi blev roet i Land i Maaneskin og saa et muntret Folkeliv i den smukke og ret aparte By med høje Trappegader.

Den 27., Kl. 12 Middag, sejlede vi fra Malta og kunde allerede samme Dags Eftermiddag se Grækenlands Kyster.

Den 28., Kl. 4 om Morgenens, saa vi en pragtfuld Solopgang bag Grækenlands Bjerger. Kl. 6 Morgen lagde vi til ved Piræus, tog med Toget til Athen og besaa i brændende Solhede Byens dejlige Ruinmarmorslotte. Med lidt ond Samvittighed herigede hver især sig med et ganske lille Stykke hvidt Marmor, som vi puttede ned i Strømpen. Vi saa

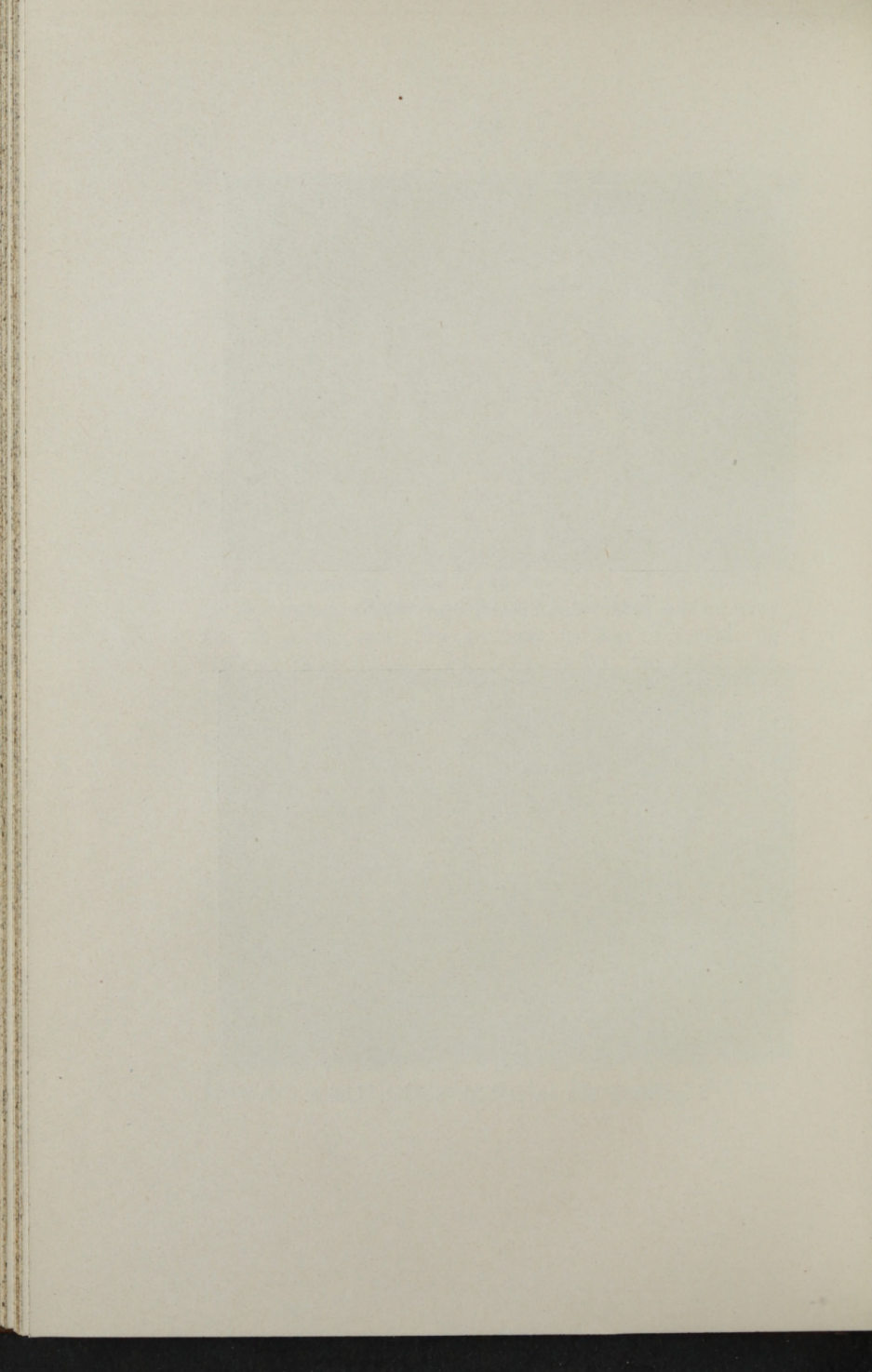

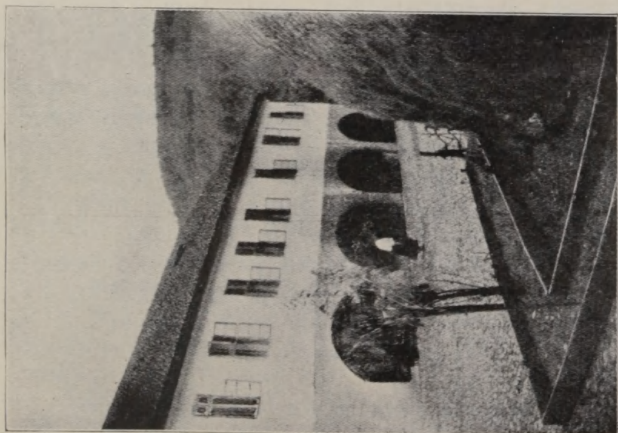

Tyrkiske Tiggerbørn. Yskyb.

Sygebesøg hos en serbisk Soldat. Uzice.

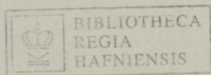

Hospitalet i Uzice.

Serbiske Soldater.

Kongeslottet og Dronning Olgas Hospital »Evangelismos«, hvor vi blev modtaget med stor Elskværdighed af den svenske Sygeplejerskeinspektrice Frk. Trägård. Om Aftenen blev der arresteret en kvindelig Spion i en af Baadene ude ved Skibet; hun havde benyttet vor Ankomst til ogsaa at iføre sig »Røde Kors'« Armbind.

Den 29. Juni kom vi til Lemnos, den franske Krigshavn, hvor vi laa stille et Par Timer for at aflosse en Del Krigskontrabande, og derefter sejlede vi saa nær ind ved Dardanellerne, Gallipolibjergene, at vi kunde høre Kanonade, og meget interessant var det dér paa én Gang at kunne se 3 Lande: Tyrkiet, Grækenland og Bulgarien. Henad Aften anløb vi en bulgarsk Havn, Dedeagatch, hvor ligeledes en Del Krigsmateriel blev aflosset. Efter en meget hed Dag blev det om Aftenen et pragtfuldt Tordenvejr; vi blev længe paa Dækket og saa det flamme mellem Bjergene.

Den 30. Juni blev to mandlige Spioner, der var kommet om Bord i Malta, arresterede; medens den ene civilklædte Opdager underholdt de intetanende Spioner med Kortspil paa Dækket, roede en anden i Land og hentede Militærpoliti; de kom straks i Baaden uden at faa Lov til at gaa til deres Kahytter. En Neger lossede deres mærkeligt store Bagage i Baaden og kom til sidst med deres Nat-tøj hyttet sammen og smed det ud. Vi skulde have sejlet Kl. 4 Efterm., først Kl. 7 Aften, efter at Spionerne var roet i Land i Bulgarien, sejlede vi bort i mægtigt Tordenvejr.

Den 1. Juli ved Femtiden om Morgenensaa vi den evige Sne paa Grækenlands Bjerge og Kl. 7 kom vi ind til Saloniki, meget glade og taknemmelige over at Turen var forløbet saa godt. Vi havde

om Bord paa Skibet haft tre Flyvemaskiner og meget Krudt med til Serbien; det blev nu aflosset i Saloniki, og der blev sat Militærvagt ved det.

I Saloniki købte vi Mad til næste Dags Jernbanetur: et Par Daaser smaa Sild, Leverpostej, Appelsiner, nogle Citroner, Sukker, et Glas Marmelade og en Flaske Vin udgjorde vor Mad til hele næste Dag.

Den 2. Juli, Kl. 8 om Morgenen, rejste vi fra Saloniki; vi kørte hele Dagen og Natten med Toget og saa de skønneste Bjerge med rivende Floder imellem og kom først til Nish næste Dags Formiddag Kl. 10, meget snavsede og trætte, men alle enige om, at det havde været en ganske overordentlig dejlig Rejse.«

Første serbiske Ambulance ankom altsaa til Nish den 3. Juli 1915, hvor den straks meldte sig til Tjeneste i det serbiske Krigsministerium.

Paa dette Tidspunkt stod Serberne endnu ret fast i deres Land. Østrigerne havde ganske vist ved den første heftige Offensiv i Efteraaret 1914 besat den nordlige Del af Serbien og Hovedstaden Belgrad, men ved Modoffensiven nogle Maaneder senere, var de blevet kastet tilbage, saa at Serberne igen var blevet Herrer i deres eget Land. Bulgarien stod endnu paa Vippen og vejede Chancerne for og imod et Angreb i Ryggen paa Serberne, saa ogsaa mod Øst var Situationen foreløbig god.

Det havde hele Tiden været Ambulancedeltagernes Haab, at de skulde kunne faa Lov at faa et større Hospital for dem selv, saa de alle kunde komme til at arbejde sammen, helst maaske paa et Lazaret saa nær Fronten som mulig; men da de kom til Nish fik de at vide, at det serbiske Krigs-

ministerium, under hvem de sorterede, havde taget anden Bestemmelse med dem.

Man mente dér, at de vilde kunne gøre mest Nytte ved at blive delt i fire Grupper, hver bestaaende af een Læge og to eller tre Sygeplejersker, som saa skulde sendes ud til de mindre Byer, til Amtssygehusene, hvis civile Patienter var mest forsømte, og hvor Hjælpen derfor var mest tiltrængt.

Tyfus- og Koleraepidemierne var nemlig imidlertid ophørt, og der forefaldt nu kun ganske enkelte og spredte Tilfælde af disse Sygdomme; desuden var der en foreløbig Pause paa Krigsskuepladsen; saa det var mest de civile Patienter og Rekonvalescenter, der trængte til Pleje. Hvor glædeligt det end kunde være, saa var det dog lidt af en Skuffelse for de unge, danske Læger og Sygeplejersker, der nu følte sig ligesom lidt tilovers; de syntes, at der nu ikke var nok at tage fat paa, i hvert Fald ikke nok til at tilfredsstille deres — gennem fire Ugers lang Rejse — opsparede Energi og Virketrang. Men det viste sig hurtigt, at der skulde blive nok at gøre. Den Pause, der var indtraadt i Krigsbegivenhederne, var kun Stilhed før Stormen — og hvilken Storm! — som skulde bryde løs, og var den første Maaned for en Del af Gruppernes Vedkommende for begivenhedsløs, saa blev de sidste Maaneder, hvor vore danske Venner kæmpede deres stille Kamp for Retfærdighedens Sag, til Gengæld saa meget mere begivenhedsrige.

Ambulancen blev altsaa delt i fire Grupper. Dr. Bruun med Frkn. Signe Møller, Johnny Henriksen og Minna Wifstrand blev sendt til en lille By *Uzice* nær den bosniske Grænse; Dr. Anton Peder-

sen med Frkn. Stina Bostrøm, Gerda Henriksen og Jensigne Sørensen blev i *Nish*; Dr. Møllgaard med Frkn. Anna Emilie Nielsen og Emilie Petersen kom til *Knasjevatz*, ikke langt fra den bulgarske Grænse, og Dr. Johanneson med Frkn. Nielsen-Feldskov og Sigrid Skov rejste til *Krusjevatz*, ca. 75 km Nord-Vest for *Nish*.

Imidlertid var sidst i Juni *anden serbiske Ambulance* hjemme i København blevet færdig til Afrejse.

Dr. Morten Seedorff var udset til dens Overlæge; ogsaa han besad — ligesom Dr. Axel Bruun — en alsidig Lægeuddannelse og det praktiske Syn paa Sagerne, der er nødvendigt for en Chef, der, om fornødent, skal kunne føre sine Folk gennem lidt af hvert.

Lægerne Dr. H. C. Gram, Erik Himmelstrup og Seemann, og Sygeplejerskerne Frkn. Eva Bjørum, Thurid Effersøe, Alida Friederichsen, Alfhild Hansen, Hedevig Jørgensen, Thyra Kristoffersen, Thekla Madsen, Kirsten Mammen, Abeline Nielsen, Ane Sophie Nielsen, Kirsten Nielsen, Ella Olsen, Therese Poulsen og Hanne Thomsen samt Fru Sophie Clausen, f. Tofte, skulde endvidere gøre Tjeneste ved *anden serbiske Ambulance*.

I Lyon stødte desuden de fire danske Sygeplejersker, der havde gjort Tjeneste paa »Pénichen« (Flodbaadsambulancen), Frkn. Agnes Raaschou-Nielsen, Henny Gravesen og Lena Tidemand samt Fru Kirstine Eckerlund til det øvrige Selskab, for at overgaa til *anden serbiske Ambulance*.

Den 29. Juni tog Komitéen Afsked med Delegerne ved en lille Festlighed i Hotel Bristol. Komitéens Næstformand, Professor Ehlers, holdt en lille halvt spøgende, halvt alvorlig Tale til de

bortdragende. Han udtalte bl. a., at det lille Danmark paa den værdigste Maade gav sin Indsats i den store Krig ved at sende Læger og Sygeplejersker ud til Lindring af de Saaredes Lidelser, og den gode Uddannelse, som Deltagerne havde faaet, vilde der jo blive særlig Brug for i et Land som Serbien, hvor organiseret Sygepleje næsten ikke var kendt. Professoren, og med ham hele Komitéen, nærede ikke Tvivl om, at Lægerne og Sygeplejerskerne vilde gøre vort Land Ære, og de vilde sikkert vende tilbage, berigede med Indtryk for hele Livet.

Paa den serbiske Regerings Vegne bragte derefter Generalkonsul Tegner Komitéen saavel som Ambulancernes Deltagere en hjertelig Tak for det store Arbejde, der allerede var udrettet, og især for det, der endnu var at udrette, og for den Sympati Danmark derved viste det ulykkelige Serbien. Han haabede, at det Baand, der herved knyttedes mellem de to Nationer, maatte blive til Gavn for begge Parter, og at man, naar Freden en Gang igen var indtraadt, maatte kunne fortsætte med Ven-skab og Samarbejde til Glæde og Udvikling for de to Lande.

Paa D. F. D. S.s Damper »Vidar« forlod saa Ambulancen København den 30. Juni for Hull, for efter en lige saa vellykket og interessant Rejse, som første Ambulances, at lande i Saloniki den 23. Juli.

Efter Ankomsten til Nish blev anden serbiske Ambulance ligesom første delt i fire Grupper og sendt til fire forskellige Byer.

Dr. Seedorff med Frkn. Alida Friederichsen, Kirsten Mammen, Ella Olsen, Hanne Thomsen. Lena Tidemand og Fru Sofie Clausen blev sendt

til *Belgrad*, Dr. Himmelstrup med Frkn. Henny Gravesen, Alfild Hansen, Thekla Madsen og Ane Sophie Nielsen kom til *Leskovatz*, ca. 40 km Syd for Nish, Dr. H. C. Gram med Frkn. Effersøe, Kirsten Nielsen og Frk. Agnes Raaschou-Nielsen kom til *Cuprija*, og Dr. Seemann med Frkn. Eva Bjørum, Thyra Kristoffersen og Therese Poulsen til *Kragujevatz* i det nordlige Serbien, omtrent midt imellem Nish og Belgrad.

Det var kun faa af de Sygehuse, hvor de Danske kom til at arbejde, der kunde betegnes med Ordet »tidssvarende«. I det hele taget var de Forhold, som man kom til at arbejde under, saa vidt forskellige fra de vante Forhold, at det varede nogen Tid, inden man blot nogenlunde kunde vænne sig til dem.

Da Forholdene omtrent var de samme overalt, skal man her i Korthed forsøge at give en Skildring af de Opgaver og Muligheder, som de danske Læger og Sygeplejersker blev stillet overfor. Sygehusene var primitive, oftest indrettede i Kroer eller Skoler, de udmærkede sig altid ved en total Mangel paa Renlighed — Begrebet Hygiejne eksisterede ikke og baade Hospitaler og Patienter var vrimlende fulde af Utøj. Da der i Reglen var for lille Plads paa Hospitalet til at Lægerne og Sygeplejerskerne kunde bo der, maatte de leje sig ind i Hoteller eller Privathjem, hvor Renligheden ogsaa lod meget tilbage at ønske. Rene Lagener paa en Hotelseng betragtedes som en utilladelig Luksus, og Væggetøj var at betragte som en Slags — om ikke uundværlige, saa dog uundgaelige — Husdyr.

Den første Opgave, man derfor maatte stille sig, var at faa rensat ordentlig ud i alt dette utro-

lige Svineri. Selve Sygestuerne maatte underkastes en gennemgribende Hovedrengøring; Sengetøjet maatte renses og luftes ud og — saa godt det lod sig gøre — desinficeres. Endelig maatte Patienterne renses for Utøj, de maatte — saa vidt deres Sygdom tillod det — skures ordentlig rene og endelig maatte deres Klæder — de laa næsten overalt i deres eget usle Tøj — renses og vaskes, eller i bedste Tilfælde erstattes af nye. Naar dertil føjes, at den Hjælp og de Midler, der stod til Raadighed var yderst mangelfulde — Sæbe og Haandklæder fandtes saaledes slet ikke — saa forstaar man, hvilket Arbejde der maatte lægges i, før det hele blev blot nogenlunde til at have med at gøre; i mange Dage maatte Sygeplejerskerne skure og skrubbe og staa i Vaskeballien, før de kunde tænke paa at tage fat paa deres egentlige Gerning, at pleje de Syge. Og de stakkels serbiske Bønder, der var vante til at leve i dette Svineri, forstod aldeles ikke, hvad al den Renlighed skulde til og gav kun nødtigt Afkald paa deres lusebefængte uldne Hovedtørklæder og det snavsede Tøj, som de var saa vante til at have paa, men de fleste kom dog efterhaanden saa vidt, at de syntes det alligevel var ganske rart at blive fri for alt det Snavs og Utøj.

I et Brev hjem skriver Frk. Minna Wifstrand f. Eks.: »Vi modtager som oftest Patienterne i en sørgelig Forfatning: snavsede, fulde af Utøj og de fleste med flydende, tuberkuløse Saar, som de selv har forbundet med grønne Blade eller Bønner. Her er meget snavset og Masser af Vægge-lus, Lopper, Lus, Fluor og Myg; vi gaar paa Jagt om Natten ved Tællelys; Nattero har vi endnu ikke kendt til; nu har vi forsøgt at vaske Gulvet

i Petroleum, det er jo muligt, at det vil hjælpe.« Lignende Bemærkninger forekommer ogsaa i Breve fra de andre Byer.

Utøj og Snavs kunde man bekæmpe og tildels komme til Livs, men der var andre Ubehageligheder og Mangler, som det var vanskeligere at afhjælpe. De Danske var jo kommet til Serbien med tomme Hænder. Alt, hvad der skulde bruges af Materiel, Instrumenter og Forbindingsager maatte forventes at forefindes paa Stedet, men næsten overalt var Materiellet meget forfaldent og mangelfuldt, og Instrumenter og Forbindingsager forefandtes saa godt som slet ikke; først efter Henvendelse til de militære Myndigheder i Nish og de engelske Depoter i Saloniki, lykkedes det at fremskaffe det allernødvendigste. Et Sted maatte man indtil da hjælpe sig med et Spritapparat og en Kasserolle, som havde været brugt paa Rejsen til at koge Æg i, til Sterilisation af de til »Operationer« nødvendige Instrumenter. Et andet Sted var Kasserollen endog erstattet af en tom Konservesdaase.

Patienterne laa i Jernsenge, der som oftest havde Træbund. Sengetøjet udgjordes af en Hømadras og en Høhovedpude med et Lagen og et Tæppe over; i Madrassens Betræk var der et Hul til at stikke Haanden ind igennem for at purre op i Høet. Det var hele Sygesengen; men der var aldrig nogen, der klagede over, at de ikke laa godt, de kendte det ikke bedre. Skab og Bord kendtes ikke, og Patienterne opbevarede derfor al deres medbragte »Hab' und Gut« i Sengene. Da en af Sygeplejerskerne en Dag vilde rede Seng for en af Patienterne, fandt hun saaledes $\frac{1}{2}$ Brød,

et Kilo røget Flæsk, 2 smaa Græskar, Masser af umodne Blommer, 2 Pandekager og en Bastsnor med 20 Hvidløg. En gammel Kone, hvis eneste Ven her paa Jorden var en Høne, havde ogsaa taget den med sig paa Hospitalet, hvor Hønen laa hos hende i Sengen. Da Sygeplejersken kom og skulde rede Sengen, fløj Hønen til hendes store Forfærdelse lige op i Hovedet paa hende.

»Servicet« bestod af en Tinskaal og en Ske! I Skaalen serveredes den hver Dag tilbagevendende Ret: Suppe med kogt Studekød. Kødet spiste Patienterne med Fingrene og Suppen med Skeen, som, naar Maaltidet var endt, slikkedes ren og anbragtes under Madrassen.

Det var umuligt at faa Patienterne til at holde Diæt; selv om det var dem strengt paalagt kun at nyde Æg og Mælk, saa fandtes der altid Hvidløg, umoden Frugt, raa Agurker og lignende i deres Senge.

Og for de danske var det meget svært at vænne sig til den serbiske Mad; den var som alt det øvrige noget negligeret og uhyre ensformig. Serberne krydrer desuden al deres Mad med Hvidløg og Paprika, to Ting, som gjorde den ganske uspiselig for vore Landsmænd, og de maatte derfor parlamentere med de forskellige Kokke, for at faa dem til at spare lidt paa de stærke Ingredienser, saa Maden kunde blive spiselig ogsaa for Ikke-Serbere. Et stort Savn var det jo ogsaa, at der slet ikke fandtes Smør; vi Danske, der er saa forvante med det delikate danske Smørrebrød, kan kun daarligt gøre os fortrolige med daglig at skulle nedsvælge et halvt, tørt Landbrød uden Smør og uden Paalæg, ja uden saa meget som en

Kop The eller Kaffe, der kunde faa det til at glide.

Med Udenomsbekvemmelighederne var det ogsaa smaat. Badeværelser eksisterede selvsagt ikke; enkelte Steder forefandtes ganske vist et Badekar, men det var gerne anbragt i et eller andet afsides Udhus, der samtidig tjente til Stald for Faarene eller Svinene, og Badet var den Straf, der af de serbiske Sygepassere anvendtes overfor de Patienter, der ikke opførte sig ganske, som de skulde.

W. C. er kendtes næsten ikke; de Steder, der benævntes saaledes, var ganske forfærdelige. »Vi gaar helst i Bjergene, naar der er Tid til det,« skriver en af Sygeplejerskerne hjem. »W. C.-Papir kendes naturligvis slet ikke; vi forsøgte os hos en Høker forleden, men han stod ganske uforstaaende overfor det og kom med noget *linjeret* Papir, og da vi syntes, at det ikke var absolut nødvendigt til dette Brug, fik vi efter nogen Parlamentæren noget laksefarvet, lidt billigere Papir — alligevel et Raffinement.«

Saa snart det rygtedes i Omegnen, at der var kommet dansk Læge til Sygehuset, strømmede Patienterne overalt til. Den civile Befolkning, som det netop faldt i de danske Lægers Lod at behandle, var stærkt negligeret med Hensyn til Lægehjælp, og det var Serbiens, gennem Aarrækker ikke behandlede syge, der indfandt sig for at faa Hjælp af de danske »Mirakkeldoktorer«, som der snart gik stort Ry af. Om Morgenens var Hospitalsgaarden i Reglen fuld af Mennesker, som ofte kom langvejs fra, og nu sad og ventede paa, at Konsultationen skulde begynde. Mange Steder var Tilstrømningen saa stor, at man maatte lægge to

Patienter i hver Seng, hvad der er meget almindeligt paa de serbiske Kredssygehuse, og der var i mange Tilfælde ikke nær Plads nok, saa Patienterne maatte gaa igen efter at være blevet forbundne, vaccinerede eller paa anden Maade behandlede. Under en større Diphteritisepidemi var det ganske umuligt at skaffe Plads, og Patienter, der blev bragt til Hospitalet — altid i smaa skump-lende Kærre, blot med lidt Hø i Bunden — maatte ofte køres den lange Vej hjem igen, uden at man kunde gøre andet end vaccinere dem. »I Gaar kom her et Studekøretøj,« skriver Frk. Signe Møller, »paa Bunden af Kærren laa paa noget Brænde og Hø 6 Børn, alle meget daarlige af Diphterit. Forældrene var med dem; en voksen Datter var død Dagen før af Diphterit. De var alle meget snavsede, klædt i Klude og fulde af Utøj, alle 6 Børn fik Serum og blev lagt paa Vognen igen, kort-aandede og hede af Feber, de to mindste saa ikke ud til at staa det igennem, og saa maatte de køre hjem igen, den 4 Timer lange Tur i stærk Solhede til deres »Pjalttenborg«. Gerne havde jeg sat mig op i Kærren og var kørt med dem, for *de* trængte til Hjælp.«

Paa de serbiske Sygehuse kendte man slet ikke til Sygeplejersker — det er ret betegnende, at man et Sted afskedigede alle Rengøringskonerne ved de danske Sygeplejerskers Ankomst; det var altid mandlige Sygepassere, der anvendtes til Patienternes Pleje; de behandlede de Syge, som var det Forbrydere og kommanderede og regerede med dem som rene Fangevogtere. Det siger derfor sig selv, at der var stor Begejstring over de milde, venlige Sygeplejersker, der gik saa stille om og altid havde et opmuntrende Ord og et kærligt Smil til

deres usle, forsømte Patienter, der var rørende taknemlige over den Venlighed og Godhed, der blev vist dem, og de kunde ikke finde Udtryk nok for deres Taknemlighed; hver Gang Sygeplejerskerne havde hjulpet dem, kyssede de dem paa Haanden og sagde: »Fala læpo sestra« (mange Tak, Søster).

Serberne er skikkelige, gode Mennesker, nøjsomme og glødende patriotiske med en urokkelig Optimisme; de er meget fredsommelige, er aldrig fulde og skændes aldrig; de er naive og ligetil i deres Følelsesliv og fremfor alt hjælpsomme og til at stole paa. Det var en nem Sag for de danske at blive gode Venner med disse store Børn. Og Serberne forgudede deres danske Læger og Sygeplejersker. Lægerne ansaa de nærmest for en Slags hvidkittede Troldmænd, der kunde helbrede de mest uhelbredelige Sygdomme, og Sygeplejerskerne, disse milde, blide Væsener, der — af gode Grunde — gik saa tavse omkring, var nærmest at sammenligne med de Væsener, der i den primitive Serbers Fantasi repræsenterer Himlens Engle. De havde alle hellere end gerne delt deres Hvidløg med de danske Søstre, og det hændte ofte, at Patienternes Paarørende viste deres Taknemlighed ved at sende Sygeplejerskerne en hjemmehagt Kage, en stegt Høne eller andre Lækrierer, der gerne kom rigtig tilpas og lavede op paa den ellers ret ensformige Menu.

Forholdene var, som man vil have forstaaet af det foregaaende, ikke just lystelige at arbejde under; men ikke desto mindre tog de danske Læger og Sygeplejersker fat med trøstigt Mod, og det lykkedes dem ogsaa ved ihærdigt Arbejde at gøre meget godt blandt den civile serbiske Befolkning, som det faldt i deres Lod at passe. For de mili-

tære Patienter var der specielle militære Hospitaler — i Reglen engelske, franske eller amerikanske — og det var først i Oktober—November Maaned, da den store tysk-østrigsk-bulgarske Offensiv begyndte, og Landet blev oversvømmet af Fjender, at de danske ogsaa fik saarede at passe, og at de kom Krigen nærmere ind paa Livet og blev Vidne til alle dens Rædsler og Ulykker.

Den danske Mission arbejdede ialt paa 11 forskellige Steder i Serbien.

Nish.

Ved Ankomsten til Nish blev begge Ambulancerne Deltagere indlogeret paa et af Byens Hospitaler. Det var et tidligere Gymnasium, der efter Ombygninger og en grundig Udrensning var omdannet til Civilhospital. To Sovesale med 30—40 Senge var indrettet til at huse de fremmede Missioner, der paa Gennemrejse opholdt sig i Nish. De danske traf her en Del amerikanske Læger og Sygeplejersker, som ogsaa ventede paa at blive fordelt.

Efter nogle faa Dages Ophold her, som benyttedes til at se paa Byen og sætte sig lidt ind i Forholdene, drog de fleste af Ambulancedeltagerne afsted til de dem anviste Arbejdspladser.

Dr. Anton Pedersen med Frk. Stina Bostrøm, Gerda Henriksen og Jensigne Sørensen forblev i Nish, hvor de kom til at arbejde paa Amtssygehuset. Dr. Anton Pedersen kom til at arbejde sammen med den bekendte serbiske Læge Dr. Soubovitsch, og Frk. Sørensen assisterede dem paa Operationsstuen.

Paa dette Tidspunkt var der ikke mindre end 17 Hospitaler i Nish, og da denne By laa langt fra Fronten, og der i det hele taget ikke var større Kampe i Sommerens Løb, søgte Dr. Anton Peder- sen om Forflyttelse for sig og sine Sygeplejersker til en anden By, hvor der muligvis vilde være mere Brug for Arbejdskraft. Hans Ansøgning blev be- vilget, og de blev forsat til Monastir. (Se desangaa- ende.)

Belgrad.

I Belgrad var Dr. Seedorff og Frkn. Lena Tide- mand, Alida Friederichsen, Kirsten Mammen, Ella Olsen, Hanne Thomsen, Thekla Madsen og Ane Sophie Nielsen beskæftigede paa det saakaldte Dronning Dragas Hospital; det var et meget stort og forholdsvis moderne indrettet Hospital, bygget efter Pavillonsystemet og med Plads til 1000 Pati- enter. Dr. Seedorff arbejdede paa den kirurgiske Afdeling sammen med 3 af Sygeplejerskerne, de andre blev fordelt paa de andre Afdelinger. Der var meget lidt at bestille de første Maaneder, da det udelukkende var et Hospital for den civile Be- folkning (der fandtes flere store militære Syge- huse i Belgrad), og da Byen paa Grund af Rege- ringens Forflyttelse til Nish og de stadige østrigske Bombardementer var fuldkommen uddød, de fleste Butikker var lukkede, Skodderne for alle Vinduer og saa godt som al Færdsel var standset, var der kun meget faa Indbyggere i Byen. Fra Hospitalets Vinduer havde man Udsigt over Donaufloden til Semlin paa den anden Bred, hvorfra Østrigerne Døgnet igennem kastede deres Bomber over mod Byen; lige bag Hospitalet havde Franskmændene et Batteri, hvorfra de besvarede Østrigernes Ild,

og lidt udenfor Byen laa den franske Aëroplan-Park, hvorfra Flyvereskadrillens Chef, den berømte Cyclerytter og Flyver Poulain dirigerede sine Flyvemaskiner op for at nedkaste Bomber i de østrigske Stillinger. Situationen var ikke videre lystelig for de danske: kun lidt at bestille og bestandig Fare for, at en af de østrigske Bomber skulde ramme Hospitalet. Dr. Seedorff foretrak derfor at ansøge om Forflyttelse, hvad der ogsaa blev bevilget ham, og i September afrejste han over Uzice til Skoplje (Yskyb).

De 7 Sygeplejersker blev i Belgrad, indtil denne By i Oktober blev indtaget af Østrigerne; under Kampene om Belgrad blev ogsaa mange saarede indbragt til Dronning Dragas Hospital, efterhaanden som de militære Sygehuse blev belagte, og der var derfor nok at tage fat paa de tre-fire Uger, Kampene i Serbien varede; men Østrigerne og Tyskerne havde selv rigeligt med Sygeplejersker og Sygepassere, og da derfor det værste Arbejde efter Kampene var overstaaet, foretrak de danske Damer at vende hjem til Danmark.

Belgrad var lidt af en Skuffelse. Det Arbejde, der var at præstere, stod slet ikke i Forhold til den Energi og Virketrang, som Ambulancedeltagerne mødte med; heldigvis var Forholdene anderledes de fleste andre Steder, hvor der blev rigelig Brug baade for Energi og Dygtighed.

Uzice.

I Uzice kom Dr. Bruun med Frkn. Signe Møller, Johnny Henriksen og Minna Wifstrand til at arbejde paa et Sygehus, der var indrettet i en forhenværende Kro.

Det var et Sygehus paa 30 Senge, hvilket vil sige, at der i værste Fald var Plads til 60 Patienter, da man som tidligere omtalt har for Skik at lægge 2 Patienter i hver Seng i Serbien. Desuden fandtes der et større Militærhospital i Byen. Sygehuset laa meget smukt ved Foden af Bjergene og med en dejlig Udsigt over den idylliske Floddal. Forholdene var ellers ude som inde meget primitive.

I den tidligere Krogaard var der en grøn Plæne med skyggefulde gamle Træer, der var Borde og Bænke, saa de oppegaaende Patienter kunde opholde sig der, naar Vejret tillod det, og til Underholdning havde de 2 Faar, flere Katte og nogle Høns, hvoraf flere med Kyllinger. Der var ligefra den første Dag mange Patienter, der søgte Sygehuset. Omegnens Befolkning var meget forsømt og trængte stærkt til at tages under Behandling af en rigtig Læge. Desuden udbrød der Diphteritis-Epidemi, som paa et givet Tidspunkt næsten fordoblede Arbejdet.

Især havde den fungerende Læge meget at gøre, da han i sin Egenskab af Distriktslæge maatte foretage Tjenesterejser i Byens Omegn, og disse Rejser var baade lange og eventyrlige, da Vejene i Bjergene næsten var ufremkommelige i Pløret, saa at den lille, magre Krikke, der stod til Doktors Raadighed, næsten ikke kunde arbejde sig frem gennem Vejenes dybe Ler.

I Byens Omegn fandt man overalt Minder om det foregaaende Aars Kampe og Østrigernes Besøg. Lange Rækker Soldatergrave prydet med Granathylstre var fortrinsvis anbragt langs Vejene. Overalt laa der afpillede Skeletter af Heste og Okser mellem Ruinerne af de Vogne, de havde for-

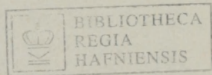

Hospitalet i Monastir.

Grevinde Kleinmichels Villa.

slæbt sig paa, og hist og her saa man Resterne af en Kanon eller Ammunitionsvogn, halvt begravet i Mudderet. Der var derfor nok, der kunde fængsle Interessen, naar der en enkelt Gang blev Tid til en Spadseretur eller Udflugt i Omegnen.

I September, da de 3 Maaneder, for hvilke Dr. Bruun var engageret, var udløbne, rejste han tilbage til Danmark. Dr. Seedorff, der paa det Tidspunkt havde ønsket at forflyttes andetsteds hen, kom for nogle Uger fra Belgrad og overtog Dr. Bruuns Stilling, inden han i Begyndelsen af Oktober blev stillet til Raadighed for Englænderne og kom til at arbejde ved Lady Pagets Ambulance. Sygeplejerskerne havde egentlig tænkt sig at blive i Uzice og fortsætte Arbejdet alene uden Læge, men da Offensiven midt i Oktober brød løs, indsaa de dog, at deres Forehavende var for dristigt og rimeligvis slet ikke vilde kunne blive til Nytte for Serberne, og de foretrak derfor at forlade Uzice. Det var med Sorg de tog Afsked fra Hospitalet og Patienterne, som de var kommet til at holde meget af, men Kanonerne tordnede allerede i Byens umiddelbare Nærhed, Broerne over Flo- den sprængtes, og der var ikke andet for, end at søge at komme med et af de sidste Tog, der endnu gik syd paa, hvis de vilde undgaa at falde i Fjende- haand.

Efter en meget besværlig og farefuld Rejse naaede Damerne endelig Yskyb, hvor Dr. Seedorff introducerede dem hos Lady Paget (g. m. den senere engelske Gesandt i København, Sir Ralph Paget), der straks engagerede dem til det britiske Røde Kors. (Se herom senere.)

Krusjewatz.

I Krusjewatz, en af Serbiens største Byer, blev Dr. Johannesen med Frkn. Sigrid Skov og C. Nielsen-Feldskov, stationeret paa det derværende Amtssygehus (Okruzna Bolniza) med ca. 60 Senge. Sygehuset var indrettet i nogle smaa lave Huse, mellem de Danske populært kaldet »Hønsehuse«. Her som alle andre Steder modtog man kun civile Patienter, og der var »Afdelinger« for alle Slags Sygdomme: Infektionssygdomme, medicinske og kirurgiske Sygdomme, ja man havde endogsaa Tuberkulose- og Sindssygepatienter.

Forholdene var meget primitive, vistnok det Sted i hele Serbien, hvor de var mest primitive. Til at begynde med maatte man f. Eks. koge Instrumenterne paa Gløderne under Vaskekedlen; senere fik man dog fremskaffet et gammelt Primusapparat, der kunde gøres i Stand og anvendes til dette Formaal.

En gammel østrigsk Overlæge, Boda, havde behandlet Patienterne, inden de Danske kom; han var meget bekendt i Krusjewatz og Omegn, men han kendte hverken til Kirurgi eller Renlighed. Alle Tilfælde blev medicinsk behandlet.

Det rygtedes snart i Omegnen, at der var kommet dansk Læge og Sygeplejersker til Sygehuset, og det varede ikke længe, før det var ganske overfyldt af Patienter. Om Morgen, naar der var Konsultationstid, var Gaarden fuld af Patienter, især under den slemme Diphtheri-Epidemi, hvor Omegnens Beboere indfandt sig for at faa Serum-Injektion, der kunde beskytte dem mod den farlige Sygdom.

Der var ikke Plads, saa at Sygeplejerskerne kunde bo paa Hospitalet, de havde faaet et Logi — hvor de ogsaa spiste — ca. 20 Minutters Gang fra Hospitalet; de maatte 4 Gange om Dagen spadserere denne lange Tur i al Slags Vejr, hvad der var meget ubekvemt for dem; de maatte bo sammen med 3 serbiske Sygeplejersker og havde en øst-rigsk Krigsfange til Oppasser. Til at begynde med var de danske Damer generede af, at de serbiske Sygeplejersker ikke kunde sove for aabne Vinduer. De sagde, at saa kunde Blodet ikke cirkulere! Et hæftigt Tordenvejr, hvorved 6 Ruder knustes, kom dem dog til Hjælp; der blev nemlig aldrig sat Ruder i igen.

Den 30. Septbr. forlod de Danske Krusjewatz, Dr. Johannesen for at overgaa til serbisk Militærtjeneste, Frk. Skov for at rejse til Monastir og Frk. Nielsen-Feldskov for efter Aftale med Dr. Møllgaard at slutte sig til hans Mission i Knjasjewatz, men efter en vidunderlig Rejse gennem det skønne Bjergland, fik hun i Sajezar Meddelelse om, at Byen var indtaget, og at Dr. Møllgaard og de danske Søstre var flygtet; Frøkenen tog derfor til Cuprija (se desangaaende) og fortsatte Arbejdet der.

Cuprija.

Her kom Dr. H. C. Gram, Frkn. Thurid Effer-søe, Kirsten Nielsen, Agnes Raaschou-Nielsen og senere Nielsen-Feldskov til at arbejde paa Amtssygehuset (Okusna Bolniza), hvor der var Plads til 40 Patienter. Belægningen bestod udelukkende af civile Patienter, mest kronisk Syge eller Infektionssygdomme. Operative Indgreb kunde der vanskelig blive Tale om, da Sterilisations-Apparatet

bestod af et Spritapparat og en tom Konservesdaase. Der var her som overalt Patienter nok, der trængte til Pleje. Efter 3 Maaneders Tjeneste rejste Dr. Gram hjem for at overtage Stillingen som Assistent ved Ambulancen i Petrograd. De 3 Sygeplejersker blev og passede Hospitalet med 2 russiske Læger.

Da Offensiven brød ind over Serbien og Fjenden nærmede sig Cuprija, havde de danske Sygeplejersker Aandsnærværelse nok til i en Fart at sy et lille Dannebrogssflag. De civile Patienter blev evakueret til en af Byens Kaféer, hvor de blev plejede af serbiske Damer, og Sygeplejerskerne sammen med den ene af de russiske Læger overtog Operationerne og Forbindingen af de Saarede, der indbragtes til Hospitalet fra Valpladsen.

Den 1. og 2. Novbr. drog Serberne paa deres Tilbagetog gennem Byen. Byens Beboere flygtede, og overalt herskede der vild Forvirring; den 3. Novbr. kom Kamptummelen nærmere, og der blev stadig bragt flere og flere Saarede ind. Sengegene maatte rykkes sammen for at skaffe mere Plads, mange laa paa Bordene, hvor der blev redt dem et Leje af Tæpper, andre maatte ligge paa Gulvet, og hvor der ellers kunde opdrives en Plads, selv i Gangene var der stadig fyldt med Saarede. De danske Sygeplejersker og en medicinsk Student, *H. Bonnichen*, der af Eventyrlyst var taget til Serbien, arbejdede saa hurtigt de formaaede, men mange døde, før de kunde naa at forbinde dem. Lighuset blev snart overfyldt, og da der intet Kjøretøj fandtes i Byen, kunde man ikke faa Ligene fjernet.

Den 3. om Eftermiddagen blev Broerne og Ammunitions-Magasinet sprængt i Luften, og Nat-

ten mellem den 3. og 4. slog Tyskerne Pontonbroer over Moravafloden, som paa dette Sted er meget bred. Den 4. Novbr. rykkede Tyskerne med deres bekendte Pikkelhuer ind i Byen med fuld Musik og under Afsyngelsen af »Die Wacht am Rhein«, de serbiske Soldater var stille og bedrøvede, og Gangpiger og Hjælpere gik grædende om. Det var nogle strenge Dage, ikke alene maatte Sygeplejerskerne passe de Saarede paa Sygestuerne og bistaa ved Operationerne, de blev ogsaa et Par Gange hentet ud for at forbinde de Saarede paa Slagmarken. Den ene Gang blev de hentet ud til en Mølle, der var ganske overfyldt af Saarede, baade Soldater og civile Serbere, der ikke i Tide var flygtet for den fremtrængende Fjende. Tyskerne var meget elskværdige mod de danske Sygeplejersker, de hjalp dem paa alle Maader, hvor de kunde, skaffede dem Proviant til deres Patienter, og inviterede Sygeplejerskerne til at spise i Officersmessen.

Efter 3 Ugers strengt Arbejde fik de danske Damer Lov til at rejse til Parazin den 21. Novbr. Det var en forfærdelig Rejse. Vejene var ødelagt og opkørt af begge Hæres Transportvogne og Kanoner. Paa Vejene laa ødelagte Vogne, fastkørte Automobiler, døde og halvdøde Heste, som vendte Hovederne om efter dem og saa paa dem med store, sørgmodige Øjne. Efter 4 Timers skiftevis Køren og Spadseren gennem de dybe Søer og Morads, naaede Damerne Parazin.

Parazin.

Student Bonnichsen og de 3 Sygeplejersker blev modtaget med Begejstring af den serbiske Borg-

mester i Parazin, som fortalte dem om de elendige Forhold, der herskede der, og forsikrede dem om, hvor stor Nytte, de vilde kunne gøre i Byen. Den var netop bleven besat af Bulgarerne og Tyskerne, efter at Kampen havde raset i flere Dage.

Det var en Skole, der var indrettet til Lazaret for saarede *serbiske* Soldater, og desuden var alle Byens Kaféer taget i Brug for at give Plads for de lettere Tilfælde. Der var ca. 2000 Patienter og ikke andre Læger end en ung, *serbisk* medicinsk Student, som indhentede gode Raad hos en gammel Læge paa 70 Aar, indtil tyske Læger overtog Hospitalet. Forholdene var forfærdelige. Mænd og Kvinder laa imellem hinanden, og midt i Forvirringen var der en Kvinde, der skulde føde. Der blev i en Fart hængt et Par Lagener for, og den lille Verdensborger gjorde sin Entré i disse bedrøvelige Omgivelser mellem Krigens lemlæstede og ilde tilredte Ofre. De Saarede var alle fra den *bulgarske* Front, og saa lemlæstede Soldater havde de Danske endnu ikke set. Forbindsager fandtes næsten ikke, man maatte tage til Takke med Gardinstof (*Grenadine*), som var fundet i en forladt Forretning. Sanitetsmateriellet til en Værdi af 2 Mill. Kr. var bleven beslaglagt og transporteret til Jagodina til det derværende tyske Lazaret. Efter store Anstrengelser lykkedes det at tilvejebringe 2000 kg Vat og en Masse Gaze fra *Serbernes* Magasiner. Størstedelen heraf bragte Sygeplejerskerne i Sikkerhed i deres eget Værelse, da Bulgarerne respekterede den danske Missions Sager.

Den 1. Decbr. rejste Frk. Effersøe og stud. med. Bonnichsen over Berlin til Danmark. De 2 andre Sygeplejersker blev hos de saarede *serbiske* Sol-

dater og arbejdede videre. En tysk Stabslæge tilsaa Patienterne og udførte de større Operationer, medens den serbiske Student sammen med Sygeplejerskerne opererede de lettere Tilfælde. Hospitalets Driftsomkostninger havde hidtil været afholdt af et Par velhavende Serbere. Den 4. Febr. blev Hospitalet overtaget af Bulgarerne. De danske Damer kom nu til at arbejde under bulgarske Læger, men maatte alene foretage alle de større Forbindinger og Skiftninger. Der var paa dette Tidspunkt ca. 100 Patienter paa Lazarettet, og da der imidlertid var udbrudt en Plettyfus-Epidemi, havde Bulgarerne forflyttet den serbiske Student til Epidemi-Afdelingen.

Under Epidemien maatte Sygeplejerskerne desuden vaksinere 2 Timer hver Dag sammen med 2 bulgarske Læger. Alle Folk i Byen og Omegnen skulde vaksineres. Efterhaanden blev de fleste af Patienterne udskrevne fra Lazarettet for at transporteres til Fangelejrene i Ungarn, og da Forholdene hen paa Foraaret ikke mere paakrævede de danske Sygeplejerskers Assistance, begyndte de at tænke paa Hjemrejsen.

Fra det Øjeblik Serberne var blevne forjagede og Bulgarerne og Tyskerne havde besat Landet, havde de danske Sygeplejersker ingen Gage modtaget, og de kunde derfor ikke klare sig længere, men maatte se paa en eller anden Maade at slippe hjem. En bulgarsk Sanitetsmajor tilbød dem ganske vist Ledelsen af det store Kejserinde-Hospital i Sofia, men de afslog med Tak hans smigrende Tilbud, da Bulgarerne trods gentagne Løfter om Gage for deres Tjeneste paa Hospitalet i Parazin, endnu ikke havde udbetalt dem en Skilling. De turde ikke risikere, at det skulde gaa dem paa lig-

nende Maade i Sofia, og de henvendte sig derfor til Tyskerne, der med stor Beredvillighed stillede sig til deres Disposition, og de fik udleveret Proviant, der kunde strække til til Berlin samt udstedt et Friпас til 2. Klasse, saa de over Belgrad—Wien—Berlin kunde naa hjem til Danmark.

Den 18. April 1916 forlod de Parazin og ved Afrejsen havde Parazins Damer, saavel rige som fattige, givet Møde paa Banegaarden med store og smaa Buketter af de dejligste Foraarsblomster. Hele Waggonen var blomsterfyldt, da Sygeplejerskerne rullede bort fra Parazin, fulgt af de mange Venners Taksigelser og gode Ønsker.

Leskowatz.

Leskovatz var et af de Steder, hvor der var meget lidt at bestille.

Mærkeligt nok blev der attacheret Dr. Himmelstrup ikke mindre end fire Sygeplejersker, Frkn. Gravesen, Ane Sophie Nielsen, Alfild Hansen og Thekla Madsen, paa denne lidet udsatte Post.

Hospitalet, et Amtssygehus, var ellers stort nok. Der var fire store Sale, to for Mænd og to for Kvinder, hver med Plads til 20 Senge, men det skete ikke en eneste Gang, at en Stue var fuld, og som oftest havde man kun nogle faa Patienter paa hver Sal.

I Leskovatz fik man imidlertid Lejlighed til at se et ganske særlig uhyggeligt Eksempel paa hvad serbisk »Sygepleje« er.

Straks ved Ankomsten havde man lagt Mærke til, at der nede i Hospitalets Park laa et lille Hus med et Kors paa. Man formodede, at det

var et Lighus, og ganske rigtigt, da en af de faa Patienter nogen Tid efter døde, blev han ogsaa beordret bragt der ned. Men hvad beskriver de Danskes Forfærdelse, da de opdagede, at Lighuset benyttedes til Opholdssted for de sindssyge Patienter. Da man kom derned fandt man en nøgen, sindssyg Mand ligge paa det kolde Stengulv og 2 andre Sindssygepatienter holdt ligeledes til i dette usunde, ildelugtende Hul, hvor de ikke fik anden Pleje end den, en Gaardskarl, der bragte dem deres daarlige Mad to Gange om Dagen, kunde give dem. De stakkels Mennesker blev naturligvis straks bragt op paa Sygehuset, hvor de kom under en mere omhyggelig Pleje — i hvert Fald medens de Danske var der.

Den megen fri Tid brugtes til Udflugter i Omegnen og til Besøg hos Ambulancedeltagerne i de andre Byer. Den serbiske Stat havde givet alle Ambulancernes Deltagere Fripas til Jernbanerne, for at de, saavidt deres Tid tillod det, kunde se sig om i det smukke Land.

Engagementet lød paa tre Maaneder, og da det var vanskeligt at komme i Forbindelse med de øverste Myndigheder, var det nødvendigt at holde ud, selv om det var svært at sidde ledig, naar der andre Steder var nok at gøre. Men saa snart de tre Maaneder var omme tog Frkn. Gravesen og Thekla Madsen mod et Tilbud om at komme til Lady Pagets Mission i Yskyb, og Frkn. Ane Sophie Nielsen og Alfild Hansen tog til Dr. Asplands Mission i Kragujevatz.

Monastir.

Efter Anmodning var Dr. Anton Pedersen i Midten af September blevet forflyttet fra Nish til Monastir. Han havde faaet Tilladelse til at medtage Frkn. Jensine Sørensen, Sigrid Skov, Gerda Henriksen og Agnes Raaschou-Nielsen.

I Modsætning til, hvad der var Tilfældet de fleste andre Steder, var Hospitalet her moderne og ganske overordentlig praktisk indrettet. Det stammede fra Tyrkernes Tid; var bygget under Ungtyrkernes Herredømme, hvilket vil sige, at det var Tyskerne, der med politiske Formaal for Øje, havde foranlediget og været med til at bygge og indrette hele Hospitalet. Der var Centralvarme paa Operations- og Forbindingsstuerne; Dampautoklaver, Sterilvands-Apparater og alt hvad der ellers hører til paa en moderne Operationsstue. Kun elektrisk Lys manglede; der var mærkværdigvis — dog kun at regne efter serbiske Forhold — meget renligt.

Hospitalet laa overordentlig smukt lidt udenfor Byen og op mod Bjergene, saa man fra Vinduerne — der paa tyrkisk Vis var forsynet med svære Jernstænger — havde en herlig Udsigt ud over Byen med dens mange Minareter.

Dr. Pedersen og hans Sygeplejersker fik overladt en Pavillon for kirurgiske Patienter; der var Operations-, Forbindings- og Præparationsstuer samt 3 Sygestuer med Plads til 28 kirurgiske Patienter. Desuden havde de 11 Sygestuer med Plads til ca. 190 Patienter, udelukkende for akutte Tilfælde — som man ser, ikke nogen helt lille Afdeling, især naar man tilføjer, at der sjældent fandtes en ledig Seng.

Hospitalsforvaltningen stillede sig uhyre velvilligt overfor Doktoren og forsynede ham med de fineste Instrumenter og det mest udmærkede Materiel. Det var derfor en Fornøjelse for de Danske at komme til at arbejde under saa udmærkede Forhold.

Da Kampene jo netop i Oktober var paa deres højeste, modtog Hospitalet næsten hver Dag nye Saarede; man havde dog kun Plads til at beholde de mere alvorlige Tilfælde, de lettere Saarede blev straks efter den første Behandling evakueret til nogle Skoler, der var indrettet til Lazaretter.

Efter at de Danske havde tilbragt 2 Maaneder i Monastir, hvor de havde udført et meget stort og betydningsfuldt Arbejde, maatte de i Midten af November paa Hospitalsdirektørens Ønske forlade Monastir, da Bulgarene kun stod 15 km fra Byen, saa at man hvert Øjeblik kunde vente en Overrumpling. Blive hos Bulgarene vilde de ikke, og de drog derfor til Saloniki for at afvente, at man eventuelt skulde faa Brug for dem et eller andet Sted, muligvis i Albanien, hvortil den serbiske Hær havde trukket sig tilbage.

Denne Mulighed frembød sig dog ikke, og efter i 3 Uger at have afventet Begivenhedernes Gang, drog Dr. Petersen og de 4 Damer over Frankrig tilbage til Danmark.

Yskyb.

Da Tyskerne, Østrigerne og Bulgarene i Oktober væltede ind over Serbien, blev, som vi har set i det tidligere, en Del af den danske Mission trængt tilbage, og vi træffer Doktorerne Himmelstrup og Seedorf og Sygeplejerskerne Frkn.

Thekla Madsen, Gravesen, Signe Møller, Johnny Henriksen og Minna Wifstrand igen i Yskyb, hvor de kom til at arbejde i Lady Pagets Ambulance.

Den var indrettet i en tidligere tyrkisk Artillerikaserne og Kadetskole og laa 3 km udenfor Byen. Der var 2 Bygninger for kirurgiske Patienter, hver med 250 Senge, fordelt paa Sale med 25 Patienter; paa den anden Side af et adskillige Tdr. Land stort Terræn fortsattes Komplexet i et Utal af Bygninger, hvoraf 4 lave sammenbyggede Pavilloner hidtil havde været reserveret 400 medicinske Patienter; i de andre Bygninger var der Kontorer, Magasiner og Stalde, der i Nødstilfælde kunde indrettes til Saarede. Mellem Bygningerne førte Stier, som man med Krigens Foragt for ethvert Hensyn til Pietetsfølelse, havde brolagt med tyrkiske Ligsten.

Lady Paget havde 30—40 Sygeplejersker, og Lazarettet var udmærket velforsynet; der var et glimrende Apotek, og Magasinerne var saa righoldige, at Hospitalet vilde kunne drives med 1000 Senge i flere Maaneder uden Forbindelse med Omverdenen, ja selv uden Mulighed for Proviantering udefra.

De Danske kom til Yskyb netop som Uvejret for Alvor trak sammen. Jernbanen var afbrudt baade mod nord og syd, og alt, hvad der kunde krybe og gaa af Serbere flygtede vest paa mod Albanien. Overalt i Byen hørte man Sprængninger, da alt, hvad der ikke kunde føres med, blev sprængt i Luften eller brændt. Snart havde den civile Befolkning forladt Byen, og man saa kun Soldater paa Gaderne. Selv Hospitalets Patienter var staaet op af deres Senge, og enhver, der blot

kunde slæbe sig afsted paa et Par Krykker, var flygtet vest paa. Hver af de flygtende fik af Lady Paget udleveret et uldent Tæppe og saa megen Proviant og nogle Dinarer, saa de kunde klare sig i hvert Fald de første Dage. Det var en Ynk at se disse ulykkelige Mennesker, saarede og medtagne og halvt afsindige af Rædsel, opbyde deres sidste Kræfter. De kendte Bulgarernes Meriter fra den sidste Balkankrig, og de forsikrede, at Bulgarerne vilde slaa hver og en ihjel eller brænde Hospitalet af over Hovedet paa dem.

Lady Paget havde derfor under alvorlig Overvejelse — ja, saa alvorlig, at alt paa et givet Tidspunkt var pakket ind og rede til Afrejse — at flygte til Saloniki eller i hvert Fald lade Sygeplejerskerne flygte; men da Lady Paget og Lægerne bestemte sig for at blive paa deres Post, vilde heller ikke Sygeplejerskerne forlade hende i Farens Stund og blev med hende.

Fra Hospitalerne inde i Byen var alle de serbiske Læger og Funktionærer flygtet, og da Lady Paget nu bestemte sig til at blive, blev Patienterne fra disse Hospitaler bragt ud til hende.

I de nærmest følgende Dage, hvor Kampen kom til at staa om Yskyb, blev der bragt i hundredvis af Saarede til Hospitalet, og Arbejdet blev næsten uoverkommeligt, Lægerne opererede Dag og Nat, og Sygeplejerskerne havde nok at gøre ikke alene med at pleje de Saarede, men ogsaa med at skaffe Plads til de Patienter, der stadig bragtes ind. Disse var i en sørgelig Forfatning, de havde ofte ligget flere Døgn paa Kamppladsen, saa at de foruden deres Skudskaar havde Gangræn som Følge af Forfrysning.

I en Maaned arbejdede man bogstavelig talt Dag

og Nat; men saa begyndte Levnedsmidlerne at slippe op, og Lady Paget tænkte derfor paa Opbrud; men det vilde Bulgarerne ikke høre Tale om, hvis hun og hendes Personale ikke vilde arbejde mere, vilde de blive sendt til Sofia som Fanger eller strængt interneret paa Hospitalet. Man foretrak derfor at fortsætte Arbejdet, skønt Forholdene efterhaanden blev meget vanskelige at arbejde under. Petroleum og Brændsel var efterhaanden næsten sluppet op, saa man maatte hjælpe sig med Stearinlys, og for at skaffe Varme nødtes man til at slaa Skabe, Hylder og lignende istykker til Brændsel. Maden var daarlig, og Rationen, der tilmaales, var utilstrækkelig.

Bulgarerne havde beslaglagt Lady Pagets store Magasiner, og en bulgarsk Soldat kom til at forestaa Uddelingen til Hospitalet.

Der var baade serbiske og bulgarske Saarede paa Hospitalet, og det var interessant at se, hvilken Forskel der var paa de serbiske og paa de bulgarske Soldater. De bulgarske var udmærket paaklædt og udrustet (altsammen »made in Germany«), sunde og velnærede saa de ud, medens Serberne var lasede og pjaltede, mange havde ikke engang Uniform paa, tit kun nogle gamle Tæpper svøbt om sig; Sko og Strømper var ofte erstattet af Klude, som med Sejlgarn eller Læderremme var bundet fast paa Benene, og de saa daarlige og underernærede ud. De kom ellers udmærket godt ud af det indbyrdes, og paa Lazarettet blev de alle behandlet paa den samme venlige Maade.

Skønt det var Bulgarerne, der havde indtaget Byen, var den snart oversvømmet af Tyskere, som tog alt i Besiddelse. Paa Hospitalerne inde i Byen

kom der saaledes tyske Læger og Sygeplejersker. I Begyndelsen af Februar lykkedes det Lady Paget efter store Anstrængelser at faa udvirket, at hele Missionen kunde rejse til Sofia. Den 17. Febr. 1916 forlod Missionen, der talte ca. 60 Medlemmer, Yskyb for pr. Automobiler at naa Grænsebyen, hvorfra den pr. Tog transporteredes til Sofia.

De Danske havde da arbejdet 4 Maaneder i Yskyb.

Dr. Seedorf blev tilbage og arbejdede for Bulgarerne, Frkn. Gravesen og Minna Wifstrand kom med Lady Paget gennem Rusland—Norge hjem til Danmark, og Dr. Himmelstrup og Frkn. Johnny Henriksen, Tekla Madsen og Signe Møller fik nu gennem det danske og østrigske Konsulat udstedt Pas til Hjemrejsen. Man tog Afsked med Lady Paget, som i alle Retninger havde været storartet mod de Danske, og som en sidste Tak forsynede hun dem med varme Klæder og Fødemidler til Rejsen og forstrakte dem med de fornødne Rejsepenge.

Efter en god Rejse gennem Østrig og Tyskland naaede denne Del af den serbiske Mission København i Marts 1916.

DEN RUSSISKE AMBULANCE

Dansk Hjelpeambulancekomité havde allerede udsendt Ambulancer til de fleste af de krigsførende, allierede Magter. Men der var dog ét Sted, hvor Dannebrog endnu ikke var hejst, og hvor Komitéen gerne saa, at de danske Farver skulde repræsenteres paa Grund af de Baand, der til Stadighed havde knyttet Danmark til denne Magt — nemlig Rusland.

Komitéen begyndte derfor at overveje Mulighederne for Udsendelsen af en Ambulance til Rusland, og det første Spørgsmaal, der gjorde sig gældende, var naturligvis det pekuniære. Hvorledes skulde man skaffe Penge til en ny, kostbar Ambulance? — Svaret paa dette Spørgsmaal kom imidlertid ganske af sig selv. Da de to Storkøbmænd Brødrene kgl. svensk Generalkonsul i København Anton Karlsson og Bror Karlsson, der havde store Interesser i Rusland, gennem Prof. Ehlers hørte om Idéen, tilbød de med ganske enestaaende Beredvillighed at stille de Midler, som vilde medgaa til en eventuel Ambulance, til Komitéens Raadighed.

Komitéen kunde derfor nu henvende sig samtidig til det kejserlige russiske Gesandtskab i København og til Enkekejserinde Dagmar med Til-

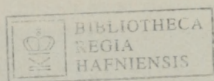

Palais Stroganoff.

Sygesal i Palais Stroganoff.

bud om sanitær Hjælp til Rusland. Efter at Gesandtten, Baron von Buxhoeveden havde korresponderet med sin Regering i Petrograd, modtog man i Begyndelsen af September 1915 Tilsagn om, at den russiske Regering med Tak tog mod Komitéens Tilbud. Enkekejserinden havde allerede forinden pr. Telegram ligeledes takket Komitéen og meddelt, at hun gerne var villig til at overtage Protektoratet for den danske Ambulance.

Komitéen gik derfor straks i Gang med at engagere Personalet. Dr. Sporon Fiedler blev udset til Overlæge og Dr. Borberg til Reservelæge. Frk. Kristine Reinhardt, der i flere Aar havde været Oversygeplejerske paa Dronning Olgas Hospital »Evangelismos« i Grækenland, havde i Kraft af sine Erfaringer og sine Sprogkundskaber alle Muligheder for at blive en udmærket Oversygeplejerske. Desuden var Komitéen saa heldig at kunne engagere de fire danske Sygeplejersker, der havde gjort Tjeneste i La Panne Frkn. Marie Bournonville, Valborg Hjorth, Valborg Jørgensen og Anne Quistgaard-Petersen. Foruden disse Damer engageredes 6 andre Sygeplejersker, nemlig Frkn. Ella Fischer, Halling-Lauritzen, Bertha Nielsen, Emilie Rask, Maren Skov og Bertha Winther.

Betingelserne var de sædvanlige. Komitéen betalte Udstyr, Rejsepenge og Gage for Personalet, russiske Røde Kors, under hvem Ambulancen direkte kom til at høre, skulde sørge for Ophold og Forplejning paa det Hospital, der vilde blive anvist Ambulancen som Virkefelt.

Allerede i Begyndelsen af Oktober var alt klappet og klart til Afrejse. Den 16. Oktober kunde Komitéen ved en lille Festlighed i Hotel Bristol ønske Deltagerne Lykke paa Rejsen, og den 17.

Oktober fandt Afrejsen Sted med Malmø Dampere »Malmø«. Over Stockholm, Torneaa skulde Rejsen gaa til Petrograd. I Torneaa ventede en reserveret 1ste Klasses Vogn det danske Selskab, og Rejsen forløb paa bedste Maade med Ankomst til Petrograd den 21. Oktober.

Ved Ankomsten mødte Medlemmer af Røde Kors, den danske Gesandt, Kammerherre Harald Scavenius, samt Medlemmer af den danske Koloni, og bød Ambulancedeltagerne Velkommen til Petrograd. Oversygeplejersken Frk. Reinhardt blev indlogeret hos den danske Gesandt, to af Sygeplejerskerne hos en dansk Familie, og de resterende 2 Læger og 8 Sygeplejersker kom til at bo paa et Hotel, indtil det danske Hospital kunde være færdigt.

Desværre viste det sig snart, at Ambulancens Afsendelse var sket paa et meget uheldigt Tidspunkt. For det første var Meddelelsen om dens Ankomst først indløbet faa Timer, før Ambulancen selv arriverede. Ved Forsinkelser i Postgangen og Telegrambesørgelsen og ved et ganske utroligt — men ikke ualmindeligt Sløseri fra de russiske Regeringskontorers Side havde hverken det danske Gesandtskab eller Røde Kors faaet Meddelelsen før i sidste Øjeblik. Det er derfor ikke for meget sagt, at man til at begynde med slet ikke vidste, hvad man skulde stille op med den danske Ambulance.

Man mødte selvfølgelig den største Elskværdighed overalt, men det Hus, Palais Stroganoff, der var bestemt for den danske Ambulance, maatte, før det kunde benyttes som Lazaret, gennemgaa store Omforandringer, der — stadig med den russiske Arbejdshastighed in mente — ikke kunde

forventes at blive færdige i de første 2—3 Maaneder. Der var derfor ikke andet at gøre end at finde et andet Sted, hvor Ambulancen saa hurtigt som muligt kunde begynde sin midlertidige Virksomhed.

Til dette Øjemed udsaa man sig snart en større Villa, der havde tilhørt den tyskfødte Grevinde Kleinmichel, beliggende paa Stenøen ikke langt fra Enkekejserinde Dagmars Sommerresidens. Under Enkekejserindens Protektion blev Lazarettet indrettet med store Bekostninger for det russiske Røde Kors saa hurtigt det lod sig gøre, hvilket vil sige i Løbet af 4—5 Uger.

I Begyndelsen af December var Lazarettet derfor færdigt til at modtage Saarede, men paa Grund af forskellige uheldige Omstændigheder blev det kun et ganske ringe Antal Patienter, der kom til Behandling her. For det første viste Villaen sig aldeles ikke at være egnet til Vinterbeboelse, der var for fugtigt, og det var lige meget, hvad man foretog sig, Fugtigheden var ikke til at holde ude. Desuden var Beliggenheden meget uheldig, idet Hospitalet laa udenfor Byen og langt fra de Centrer, hvor de Saarede indkom fra Fronten, saa Transporten var lang og besværlig. Dertil kommer, at Virksomheden paa Fronten i Vintermaanederne indskrænkede sig til et rent Minimum, saa at alle Hospitaler, der ikke laa lige bag ved Fronten, næsten overalt stod tomme. I Petrograd alene var der saaledes et Gennemsnit af 14,000 ledige Lazaretsenge Vinteren igennem.

Virksomheden paa Hospitalet kunde derfor langt fra beskæftige det danske Personale, der ovenikøbet havde faaet adjungeret en russisk kvindelig Læge og et Par russiske Søstre for Sprogvan-

skelighedernes Skyld, og skønt enkelte af de danske Sygeplejersker, med Tilladelse fra russiske Røde Kors, paatog sig Privatplejer i Byen, saa siger det dog sig selv, at denne Mangel paa Virksomhed maatte virke deprimerende og sætte Humøret ned blandt de ellers saa arbejdsvillige danske Sygeplejersker.

Lediggang er som bekendt Roden til alt ondt, og der opstod derfor desværre indbyrdes Stridigheder blandt Ambulancens Medlemmer. Disse Forhold gjorde Ambulancekomitéen meget ondt, men man indsaa, at det eneste, der kunde redde Ambulancens Ære og Bestaaen, var et Personskifte, og i Begyndelsen af Januar hjemkaldte man derfor Dr. Fiedler.

Efter Løfte fra det russiske Røde Kors — hvis Repræsentant Baron von Hoeningen-Huene til Stadhed var Mellemed mellem denne Institution og den danske Ambulance, og som ved sin Elskværdighed forstod at vinde alles Sympati — var man imidlertid gaaet i Gang med at indrette det Stroganoffske Palæ, beliggende paa Sergievskaja i Hjertet af Petrograd, til Hjemsted for den danske Mission. Ved Enkekejserindens Mellemkomst og paa Grund af hendes særlige Interesse for at se netop den danske Mission udføre et stort og godt Arbejde, fremskyndedes nu Indretningen af Palæet saa meget, som det paa nogen Maade var muligt. Baade Kejserinde Dagmar og Dronning Olga af Grækenland, der paa dette Tidspunkt opholdt sig i Ruslands Hovedstad, vidste, hvad danske Læger og Sygeplejersker er værd, og hvad de kunde komme til at betyde, naar man gav dem gode Arbejdsvilkaar og skaffede dem det Materiale, som de efterhaanden var kommet til at læn-

ges saa meget efter, og begge disse høje Damer gjorde hele deres Indflydelse gældende for at den danske Ambulance hurtigst muligt kunde komme i Gang.

Dr. Borberg var allerede i Slutningen af December af private Grunde rejst hjem til Danmark, og i Slutningen af Januar afløstes han og Dr. Fiedler af Lægerne Anton Pedersen og H. C. Gram, der begge havde deltaget i de serbiske Ambulancer. Disse to Læger, der under deres Ophold i Serbien havde høstet mange gode Erfaringer, forstod at etablere det bedste Samarbejde indenfor Ambulancen og havde ligeledes Held til at stramme de russiske Myndigheder op, saa at Stroganoff Palæet i Løbet af kort Tid stod færdigt, og i Slutningen af Februar kunde man skride til Indflytningen. Den 16. Marts fandt Indvielsen Sted i Nærværelse af et stort Antal Honoratiores. Desværre kunde Enkekejserinden ikke være til Stede, da hun netop paa dette Tidspunkt var syg af Influenza. Foruden Præsterne, som skulde foretage den kirkelige Indvielse — uden hvilken et Hospital i Rusland ikke kan fungere — mødte blandt andre den danske Gesandt, Kammerherre Scavenius, General Voronoff-Datschkoff som Repræsentant for Enkekejserinden og en Mængde Repræsentanter for Røde Kors, blandt andre Chefen for Nordfronts-Afdelingen, der inspicerede alt og var meget tilfreds med hele Indretningen. Om Aftenen fandt der en lille mere privat Festlighed Sted, hvor Baron von Huene med Frue, den russiske Læge og de russiske Sygeplejersker var Gæster. Dr. Pedersen benyttede Lejligheden til at takke Russerne for deres Elskværdighed og bad Baronen bringe Røde Kors en Tak, fordi det havde indrettet alt saa godt. Han

haabede, at man i dette udmærkede og velbeliggende Hospital maatte faa Lejlighed til at vise, at danske Læger og Sygeplejersker var rede til at gøre et godt Arbejde for Ruslands hellige Sag, og at de Saarede, som Hospitalet vilde komme til at huse, her maatte finde Lægedom og Trøst for deres Saar.

Palais Stroganoff var af den unge Grev Stroganoff blevet overladt den russiske Regering til Hospitalsbrug. Palæets kostbare Indbo og Malerier var stuvet sammen i to af Salene, og hele den øvrige Del af Huset var derefter blevet indrettet til Hospital. For at skaane de rigt dekorerede Vægge og for at lette Renholdelsen var der overalt opstillet Træpaneler i en Højde af 3 Meter. Sygestuerne var indrettede i Stuen og paa 1ste Sal i Palæets store, lyse Sale; man havde først tænkt sig, at det skulde kunne rumme 100 Patienter, men havde dog foretrukket at indskrænke sig til 85 Senge for derved at faa mere Plads. Der var en udmærket Operationsstue, og Røde Kors havde forsynet den med mange dejlige Ting. Forbindstuerne var lidt smaa, men dog gode og vel udstyrede og Beboelsesrummene for Læger og Sygeplejersker var ganske gode, beliggende i Palæets Tagetage. De lange Korridorer var nok lidt ubekvemme, og de mange mørke Kroge lidt upraktiske i et Hospital, men det var Ting, som man med god Vilje kunde sætte sig udover. Foruden de to danske Læger og de 11 Sygeplejersker fik man ogsaa her adjungeret en meget elskværdig, kvindelig russisk Læge Frk. Karulski og 4 russiske Sygeplejersker; af disse var de to »rigtige« Sygeplejersker, de to andre var Damer af Aristokratiet, der kom og hjalp til, den ene om Formiddagen,

den anden om Eftermiddagen, nærmest for at hjælpe de danske Sygeplejersker og Læger over de sproglige Vanskeligheder. Man havde faaet en meget fin Kok, der baade forstod at tilberede og servere Maden, saa Forplejningen var fortræffelig, og i den pragtfulde Spisesal gjorde to indkaldte Tjenere Tjeneste ved Serveringen.

Allerede Dagen efter Indvielsen modtog man den første Sending Saarede, 18 ilde tilredte Soldater fra Dvinsk Fronten, og i Løbet af de følgende Dage kom der stadig flere og flere Saarede, saa at man allerede 1. April havde Hospitalet næsten fuldt belagt.

Man maatte naturligvis straks tage fat paa Operationerne, hvoraf flere var meget vanskelige. Den første, en Soldat, der havde faaet Skudskaar i Hovedet med Læsion af Hjerneskallen, maatte trepaneres, og man ansaa egentlig Manden for fortabt, men til Ære for Ambulancens udmærkede Chef og dens Personale kom Manden sig og kunde snart forlade sin Sygeseng for atter at drage til Fronten.

Arbejdet var saaledes i fuld Gang, og man havde den Glæde, at Hospitalet var saa godt som fuldt belagt hele Sommeren igennem, indtil Vinteren med dens Stilstand paa Fronterne medførte en Formindskelse i Arbejdet.

Ikke alene fra højeste Steder vistes der den danske Ambulance den største Bevaagenhed — Enkekejserinde Dagmar og Dronning Olga af Grækenland aflagde begge hyppige og interesserede Besøg paa Hospitalet, baade Kong Christian og Dronning Alexandrine og den russiske Zar og Zarina sendte Hospitalet deres Billeder til Ophængning i Sygestuerne — men ogsaa fra den danske Koloni i Petrograd modtog Hospitalet talrige Be-

viser paa Sympati, uagtet Kolonien selv havde understøttet og opretholdt et Lazaret paa 18 Senge. Man modtog stadig Gaver i Form af Bøger, Chokolade og Cigaretter, saaledes at hver Patient daglig kunde modtage 5 af de saa uundværlige »Papirosi«. Desuden stillede en dansk Rigmand i Petrograd en Sum til Disposition, saa at hver Patient ved Udskrivningen modtog 1 Rubel — den Gang en lille Formue for en russisk Soldat.

Dr. Pedersen var meget anerkendt ikke alene blandt Russerne, men ogsaa blandt sine Landsmænd, der tilbød ham Stillingen som kirurgisk Raadgiver paa det tidligere omtalte danske Koloni-Lazaret, hvilken Stilling han med Ambulancekomitéens Tilladelse tog imod, da Arbejdet med de kun 18 Patienter udmærket kunde forenes med Arbejdet paa det store Hospital.

For at give et Billede af Livet paa Lazarettet skal man her hidsætte et Udtog af et Brev fra Frk. Marie Bournonville:

»Idag er der stor Travlhed paa Lazarettet. Danske og russiske Sygeplejersker med store, hvide Hovedsæt — i Rusland kan man ikke tænke sig en Sygeplejerske uden de lange, hvide Slør om Hovedet — iler rundt paa Stuerne, beskæftigede med at ordne alt til Modtagelsen af den nye Sendning Saarede fra Fronten. Alt foregaar paa en venlig, stilfærdig Maade.

Igaar blev der sendt 30 Saarede hertil fra et russisk Lazaret. Idag er der anmeldt 40 Patienter fra Dvinsk Fronten. Røde Kors Automobilerne kommer jagende og holder for Hovedindgangen i lange Rækker, i hvert Automobil er der anbragt 4 Saarede paa Baarer ved Siden af og over hinanden.

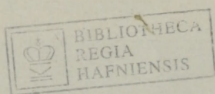

De første Patienter forlader Palais Stroganoff.

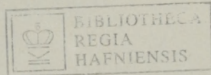
Patienter i Palais Stroganoffs Gaard.

Julefest i Palais Stroganoffs Festsal.

Blege og elendige ser de ud, da Portørerne bærer dem op ad Trapperne, og det er ikke saa underligt, at en ubeskrivelig kvalmende Lugt kommer fra Forbindingerne, der nu efter mange Dages Forløb trænger forfærdelig til at skiftes.

De haardt saarede jamrer sagte. Det er ikke morsomt at faa sine knuste Knogler rystede i Timevis i Togene og Automobilerne paa Petrograds toppede Brosten. Doktoren bøjer sig med et venligt, opmuntrende Nik over dem, idet han tager et Skøn over, hvem der straks maa komme til Ro, og hvem der skal paa Operationsbordet med det samme.

En af Patienterne — næsten Dreng endnu — ligger hen, tilsyneladende uden Bevidsthed. Han har ingen Saar, men der er foregaaet en stor Eksplosion nogle ganske faa Meter fra ham. En af Søstrene aabner den lille Kapsel, som hver af Soldaterne bærer om Halsen, og som indeholder forskellige Oplysninger om Patienten. Hun tager hans Haand og kalder ham sagte ved Navn. Først smiler han svagt, men da hun vedbliver at kalde, slaar han Øjnene op: »O Sjistritsa«, mumler han og sukker tungt, idet hans Øjne atter glider til.

Maaske var han i sine Feberfantasier langt borte, hvor der var Fred og Sundhed, og hvor kendte Stemmer nævnede hans Navn. Det er næsten en Trøst at se, at han paa et Øjeblik glider bort fra den haarde Virkelighed.

Doktoren, nogle Sygeplejersker og en Tolk samler sig om en Patient. En foreløbig Undersøgelse har godtgjort, at det ene Øje er knust, og at Amputation af det ene Ben er nødvendigt saa hurtigt som muligt.

Dette skal nu meddeles Patienten, for at han kan give Tilladelse til Operationen. Tolken, en smuk, ung russisk Dame, tøver et Par Sekunder — og saa taler hun til Manden. Der bliver et Øjeblik dødsstille paa Stuen — det er, som føler man, hvorledes et Menneskes Livslykke knuses under Skæbnens tunge Hjul.

Det varer lidt, før det gaar op for Patienten, hvad det drejer sig om, saa udtrykker det Øje, der er synligt under Forbindingen, en Verden af Rædsel, og hans Stemme skærer gennem Stilheden: »Aa nej — De faar ikke Lov at tage det; da de forbandt mig ved Fronten, lovede de, at jeg skulde blive helt rask igen.«

Doktoren ser ned paa det knuste Ben foran ham, som bærer tydelige Tegn paa begyndende Koldbrand, saa ser han fast paa Patienten og siger: »Jeg maa gøre, som vi har sagt!« Og han tilføjer trøstende: »Men vi skal nok lave Dem et smukt kunstigt Ben, saa De atter kan komme til at gaa godt.« Doktoren tier pludseligt. Han føler, som alle vi andre, hvor usigelig stor Forskellen er mellem det, han skal tage, og det, han kan give som Erstatning.

Hele Natten er der Travlhed paa Hospitalet, i en uendelig Række veksler de Saarede paa Operationsbordet.

For hver Patient gentager det samme sig — den samme Stønnen under de frygtelige Lidelser — det samme fortvivlede Spørgsmaal — hvorfor al den Smerte er blevet Mennesker tilføjet, og man føler — som ved en hemmelig Tankeoverføring fra alle de lidende Mennesker et brændende Had til Krigen og alt det onde, den bringer.

Efter blot et Par Timers Søvn tages der fat

igen, det er anstrengende Dage baade for Lægerne og Sygeplejerskerne.«

Det siger sig selv, at Ambulancens Personale vekslede meget i Løbet af de godt 2 Aar, hvor Hospitalet opretholdtes i Petrograd. Frk. Reinhardt afgik i Juni 1916 som Oversygeplejerske og afløstes efter et kort Interregnum, hvor Frk. Valborg Hjorth fungerede, i Efteraaret af Frk. Signe Møller. Dr. Anton Pedersen og Dr. Gram rejste hjem i September, og efter disse Herrers Hjemrejse fungerede successive Lægerne Thorvald Petersen, Paul Zachariæ, Valdemar Paulli, Dr. Ove Wissing, Dr. Beyerholm, Dr. Erik Jensen og Dr. Drucker som Læger ved Hospitalet.

De 10 først udsendte Sygeplejersker afløstes efterhaanden af Frkn. A. Raaschou-Nielsen, Lena Tide-
mand, Sigrid Skov, Thekla Madsen, Johnny Hen-
richsen, Anna Christophersen, Dora Norlunde,
Eleonora Norlunde, Asta Nielsen, A. Schack-Niel-
sen, Anna Egebjerg, Anna Ørum, Christine Han-
sen, Jensine Sørensen, Gerda Henriksen, Anna
Krebs, Kirsten Nielsen, Math. Boserup, C. Hag-
strøm, Paula Mørch, Thora Schjødt, Ella Kæstel,
Anna Michelsen, Anna Arentzen, Kirsten Frederik-
sen, Margrethe Kragh, Christine Jensen, Frida Eg-
gers.

En Del af Personalet, baade Læger og Syge-
plejersker, blev efter at deres Engagement ved det
danske Hospital i Petrograd var udløbet, engage-
rede dels af russiske Røde Kors, dels af neutrale
Staters Legationer i Petrograd til at overtage bety-
dningsfulde Stillinger ved Hospitalsvæsenet, men
især ved Fangelejrene i Kaukasus og i Sibirien,
Stillinger, der i Forbindelse med Opholdet ved
den danske Ambulance i Petrograd selvfølgelig var

af den største Betydning for baade Lægernes og Sygeplejerskernes Uddannelse.

I Marts 1917 fik den danske Ambulance Lejlighed til at opleve Kerenski-Revolutionen. Mange af Gadekampene udkæmpedes i Nærheden af Stroganoff-Palæet; faa Minutter fra dette var der saaledes en meget haard Kamp om en Barikade tværs over en af Hovedgaderne, og talrige Saarede, hvoriblandt mange Kvinder og Børn, indbragtes til det danske Hospital. I disse bevægede Martsdage maatte alle Ambulancens Medlemmer holde sig inden Døre, da Kuglerne fæg igennem Gaderne, saa det var livsfarligt at vove sig udenfor.

En ganske pudsig Følge af Revolutionen var, at alle Portørerne og Gangpigerne forsvandt som Dug for Solen, og man maatte derfor tage sin Tilflugt til Kerenskis kvindelige Garde — Dødsbaillaionen —, der maatte overtage Arbejdet og egentlig lavede vældigt op paa Sygestuerne i deres fantasifulde Uniformer.

Levnedsmidlerne, der hidtil forefandtes i rigelig Mængde, begyndte at blive sparsomme, Smør og Hvedemel, der ellers ikke plejer at mangle i Rusland, forsvandt saaledes helt paa Grund af Hovedstadens mangelfulde Forsyning fra de omliggende Distrikter. Det blev i Løbet af Sommeren og Efteraaret 1917 ogsaa vanskeligere og vanskeligere at fremskaffe Forbindssager og Medikamenter, og da Bolchevikrevolutionen kom i Efteraaret 1917, blev alting endnu vanskeligere at opdrive.

Ogsaa under denne Revolution modtog man mange Saarede fra Gaderne, og man begyndte ligeledes at modtage civile Patienter, da Hæren efter Kerenskis Fald var fuldstændig opløst, og Transporterne af Saarede derfor udeblev.

Bolchevikerne stillede sig meget velvilligt overfor den danske Mission, og selv om en næsvis Delegeret fra de nydannede Arbejder- og Soldaterraad en enkelt Gang stak Næsen indenfor, for at lufte sin nyetablerede Myndighed, saa var der dog ingen, der lagde Ambulancen et Halmstraa i Vejen, man sørgede tvertimod for, at Hospitalet, saavidt det var muligt, blev forsynet med det nødvendige.

Efter Samraad med Komitéen i København tilraadede Gesandtskabet den danske Ambulance at rejse hjem, og man bestemte derfor at nedlægge Hospitalet den 1. Februar 1918.

Bolchevikerne overtog derefter selv det gamle, fornemme Palais Stroganoff, og skønt de tilbød samtlige Ambulancens Medlemmer at fortsætte Arbejdet under deres Auspicier, saa foretrak de Danske dog at trække sig tilbage efter at have udrettet et stort og uegennyttigt og for dansk Læge og Sygeplejestand ærefuldt Arbejde i Petrograd.

»VALDEMAR SEJR«-AMBULANCEN

Den estiske Ambulance.

Verdenskrigen var forlængst forbi, og Dansk Hjelpeambulancekomité's Medlemmer betragtede nærmest deres Mission som endt; de fleste af de udsendte Ambulancer var allerede kommet hjem, og den ene (Pariser-Ambulancen), der endnu var at likvidere, kunde allerede se en Ende paa sin Virksomhed og belavede sig paa at vende hjem saa snart de sidste Patienter kunde udskrives som helbredede.

Men Freden herskede jo ikke overalt. Paa flere Fronter kæmpedes der stadig, og det viste sig, at der endnu var et Par betydningsfulde Opgaver, der ventede Dansk Hjelpeambulancekomité.

Paa Østfronten trængte Bolchevikerne stærkt paa og forstyrrede først og fremmest Freden i Østersølandene, hvor de nyoprettede Stater, der endnu manglede selv den mest primitive Organisation, maatte kæmpe med den overmægtige Fjende udadtil og med forfærdelige Kolera- og Tyfusedidemier indadtil.

Tilstandene var forfærdelige, næsten fortvivlede, og en ung dansk medicinsk Student, Hr. Laurent Christensen, der en Tid havde opholdt sig i Estland, havde set, at Esterne selv paa Grund af

Mangel paa Materiel og Organisation stod ganske magtesløse paa det sanitære Omraade, og at der her laa en Opgave, der burde tages op af en velorganiseret Stat, der paa denne Maade kunde bringe Estland en uvurderlig Hjælp i deres Kamp mod Bolchevismen.

Hr. Laurent Christensen henvendte sig da under et Ophold i London til engelske Røde Kors, og han forstod ved sin Veltalenhed at udmale Tilstandene i Estland saa gribende, at de høje Herreer indsaa, at der her maatte gøres noget, og at det frihedselskende, humane England burde stille sig i Spidsen og yde sin Hjælp.

Det engelske Røde Kors kunde imidlertid ikke selv sende en Ambulance; og overlade en ung, ukendt Student at udruste en saadan vilde man heller ikke. Man besluttede sig derfor til at opfordre Dansk Hjælpeambulancekomité til at udruste en Hjælpeambulance til Estland, mod at engelske Røde Kors bevilgede 50,000 Kr. til Udgifternes Afholdelse.

For Komitéen var det selvfølgelig en lige saa stor Ære som Glæde at modtage et saadant Tilbud; man vidste paa Forhaand, at en Henvendelse til danske Læger og Sygeplejersker ikke vilde blive forgæves, og man slog derfor til og takkede engelske Røde Kors for den udviste Tillid.

Saasnart Pengene var anvist fra London gennem engelske Røde Kors' herværende Sekretær, Frk. Gulstad, gik man igang med Forberedelserne.

Man havde imidlertid høstet den Erfaring, at en Udsendelse af Personale alene ikke vilde betyde en tilstrækkelig stor Hjælp for en saa uorganiseret og mangelfuldt forsynet Stat som Estland, og man var derfor straks klar over, at skulde Ambulancen gøre

den tilsigtede Nytte, saa maatte den medbringe *alt*, ikke blot Læger og Sygeplejersker og de nødvendige Instrumenter, men ogsaa alt Materiel, Medicin, Forbindssager og Serum.

Det første, man foretog sig, var derfor en Henvendelse til Krigsministeriet med Anmodning om fra Hærens Lægekorps at maatte laane $\frac{1}{2}$ Feltlazaret, svarende til 100 Senge. Tilladelsen blev straks givet, blot forlangtes det, at en af Hærens Officerer skulde stilles i Spidsen for Foretagendet som en Slags Intendant og Repræsentant for Ambulancen, og at han skulde have Overopsyn med det udlaaante Materiel.

Til denne Post udvalgte efter Samraad med Dansk Hjælpeambulancekomité Kaptajn V. A. C. Klein, der viste sig at være en udmærket Leder.

Da Sagen var for saa vidt sikret, kunde man officielt sende Tilbudet om Hjælp til den estiske Regerings Repræsentant i København, Hr. Meinung. I sin Svarskrivelse af 13. 6. 1919 udtaler Hr. Meinung, at hans Regering med Glæde tager imod det udmærkede Tilbud og forpligter sig til at overtage Personalets Underhold i Estland samt tilstaa hele Ambulancen fri Befordring paa de estiske Jernbaner.

Man kunde nu skride til den definitive Engagering af Personalet — det siger sig selv, at Underhandlingerne allerede længe havde været i fuld Gang — og det varede kun kort, før ogsaa dette Forhold var ordnet.

Tilbage stod kun de nødvendige Indkøb af Medicin og Forbindssager, der foretoges af Kaptajn Klein efter Samraad med Ambulancens Overlæge Dr. Lundstein og Oversygeplejersken, Frk. Signe

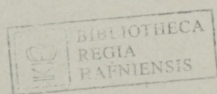

Lazarettet i Walk.

Sygesalen paa Lazarettet i Walk.

Møller. Endnu inden Juni Maanedes Udgang var alt klappet og klart og hele Ambulancen færdig til Afgang.

Kaptajn V. A. C. Kleins Beretning.

Ad forskellige Veje fik Undertegnede som Leder af Ambulancen oplyst, at Forholdene i Estland paa Grund af den langvarige Krigstilstand under de vekslende Besættelser af Russere og Tyskere og de mindre stabile politiske Forhold var saa økonomisk og organisatorisk besværlige, at der i mange Henseender var store Mangler.

Efter Samraad med Ambulancens første fungerende Overlæge og dens Oversygeplejerske indkøbtes der af Medicin og Forbindssager saa meget, at Ambulancen uden væsentlige Nyforsyninger kunde hjælpe sig selv i ca. 2 Maaneder, idet det var at forudse, at Efterforsendelser meget let i Tid kunde komme til at koste 1 Maaned, maaske mere.

Desuden indkøbtes en Reservebeholdning af saadanne Fødevarer, som Ambulancen selv kunde faa Brug for, hvis Forplejningen, som den estiske Regering skulde levere, maatte blive utilstrækkelig.

Efter at dernæst Personellet's Bagage var indskrænket til det hensigtsmæssigste, stod Ambulancen omkring 1. Juli klar til Afrejse med sit Lazaretmateriel, svarende til $\frac{1}{2}$ Feltlazarets ca. 120 Senge, hvilket Materiel — dog uden Vogne og Senge — Hærens Lægekorps med vort Krigsministeriums Tilladelse leverede Ambulancen til Laans.

Efter en ca. 5 Dages Forsinkelse ved Skibets Losning afrejste Ambulancen saa den 5. Juli Eftermiddag fra København med et af den estiske Regering lejet mindre Dampskib, »Wasa«.

Ambulancens Personel bestod af:

Kaptajn *V. A. C. Klein*, Leder.
 Overlæge *B. Lundstein*. Designeret Sygehuschef.
 Dr. *E. Samuelsen*. 1. Reservelæge.
 Dr. *S. Hindse-Nielsen*. 2. Reservelæge.
 Stud. med. *A. Laurent-Christensen*. Hjælpelæge.
 Oversygeplejerske Frøken *S. Møller*.
 Sygeplejerske Frøken *A. Christiansen*.
     do.   »   *Karen Henrichsen*.
     do.   »   *Mathilde Busch*.
     do.   »   *Jenny Møller*.
     do.   »   *Sigrid Skov*.
     do.   »   *Caroline Olsen*.
     do.   »   *Valborg Hjort*.
     do.   »   *Anna Margrete Lund*.
     do.   »   *Johnny Henrichsen* samt
 Materialforvalter *V. L. L. R. Jørgensen*.

Efter en heldig Rejse — noget forlænget paa Grund af Minespærringer paa den nærmeste Rute paa godt 3 Døgn med en jævn, nogenlunde Forplejning om Bord, ankom Ambulancen den 8. Juli Aften til Reval.

Den blev straks indkvarteret paa Byens Stadthospital (Kommunehospital), hvis Personale — baade Læger og Plejepersonale — gjorde sit mest mulige for at gøre det 4 Dages Ophold, inden Rejsen kunde fortsættes, saa godt som muligt.

Medens jeg, ledsaget af Ambulancens Læger, aflagde de nødvendige officielle Besøg hos de Myn-digheder, som Ambulancen kunde tænkes at komme i Afhængighedsforhold til, og navnlig foran-ledigede fastslaaet, at Ambulancen i enhver Hen-seende var Chefen for den estiske Hærs Medici-nalvæsen direkte underlagt, var Materiellet bragt

i Land og indladet paa Jernbane, saaledes at den samlede Ambulance den 12. Juli Aften med det ordinære Tog kunde fortsætte Rejsen over Taps—Dorpat til Walk, hvor Ankomsten fandt Sted næste Morgen, Søndag den 13. Juli ved 10-Tiden.

I Walk modtoges Ambulancen af Divisionslægen ved Pansertogsdivisionen, Dr. *Holdt*, der telegrafisk havde faaet en almindelig Ordre til at tilrettelægge Forholdene saaledes, at Ambulancen snarest kunde paabegynde sin Virksomhed. Til lige modtoges den af en yngre Officer, tjenstgørende i Byens Militærkommandantur.

Et mindre Hospital, indrettet i en af Byens kommunale Skoler, og som indtil da var drevet af det estiske Røde Kors i Walk, blev os straks tilbudt og af os antaget, medens Ambulancens Personale midlertidig indkvarteredes i et af Byens større Hoteller, et meget urenligt og af tidligere militære Indkvarteringer noget mishandlet Hus. Dog indkvarteredes Ambulancens Forvalter paa selve Hospitalet.

Samtidig lovedes der Ambulancen en større Villa til Bolig, hvilken Villa med det første skulde bringes saaledes i Orden, at Ambulancen kunde faa egen Husholdning, som forudsat.

Straks den 1. Dags Eftermiddag blev jeg indbudt til et Møde med det estiske Røde Kors' Komité. Under dette Møde fremsatte Komitéen den Plan, at Ambulancen skulde underlægges det estiske Røde Kors, saaledes at dens Materiel skulde supplere det estiske, som — hvad jeg med Lægerne straks havde set — var meget mangelfuldt og ufuldstændigt. Ambulancen skulde da modtage Kvittering af det estiske Røde Kors for det udleverede Materiel.

Denne Plan modsatte jeg mig bestemt.

Da Ambulancen selv medbragte egen Medicin og Forbindforsyning og selv overfor det danske Lægekorps maatte staa til Ansvar for sit Materiel, hævdede jeg, at Ambulancen, som udtrykkelig var Chefen for det militære Medicinalvæsen i Reval direkte underlagt, ikke kunde lægge sit Arbejde i en civil Institutions Haand, men maatte arbejde frit i Walk paa de Vilkaar, som en Gang var vedtaget. Det estiske Røde Kors maatte derfor mod Kvittering aflevere sit Materiel som Supplement for Ambulancens.

Det var mig desuden bekendt, at det estiske Røde Kors i Walk virkede med faa økonomiske Midler.

Ved den af mig fastholdte Løsning blev det, idet estiske Røde Kors endvidere supplerede Administrationen med sin estiske Kancellist, 2 estiske Sygeplejersker, 3 à 5 estiske Sanitarer (Portører) foruden estnisk Køkkenpersonale til Bestridelse af Hospitalshusholdningen, hvori, indtil Ambulancens Boligspørgsmaal var bragt i Orden, vort Personale skulde spise alle Maaltider. Dette fremmede Personale, der lønnedes af det Røde estiske Kors, var ogsaa i sproglig Henseende Ambulancen til megen Nytte.

Efter en lille Uges Arbejde med Hospitalets Rengøring, Istandsættelse, Forsyning med adskiligt Sygestueinventar, Ordning af Ambulancens Depot, Modtagelse af Sengemateriel m. m., overtog Ambulancen den 20. Juli den egentlige Hospitalstjeneste med 8 Syge, og Natten 23.—24. Juli 20 Saarede fra Fronten ved Pskov*), hvorefter Til-

---

*) Det samme som Pleskau.

gangen af Patienter efterhaanden forøgede Belægningen til et Maksimum af omkring 75 Patienter.

Da, som nævnt, det estiske Røde Kors havde meget smaa Midler at virke med, maatte Ambulancen, for overhovedet indenfor en rimelig Tid at faa Hospitalet i ordentlig Drift, selv afholde mange Udgifter til Sygestuernes Smaaustyr, saasom til Spande, Vandfade, Spyttekrus m. m., som indkøbtes saa billigt som muligt — f. Eks. af Blik og Ler.

Da det hurtigt saas, at de fra Fronten modtagne Saarede havde faaet en meget mangelfuld 1. Behandling, sendtes allerede den 27. Juli 2. Reserve-læge, Dr. *Hindse-Nielsen*, til Pskov, for paa Stedet at undersøge Forholdene, som medførte den mangelfulde 1. Behandling og muligvis udvirke eller søge Udvej til en Bedring.

Da Dr. *Hindse-Nielsen* bragte den Besked tilbage, at der ved Fronten, og navnlig i Pskov, hvor det russiske Røde Kors virkede, var stor Mangel paa Medicin og især paa narkotiske Midler, foruden paa kyndig Lægehjælp, og da Lederen af det russiske Røde Kors, en Russer, Hr. *Krilov*, meget ønskede Hjælp med Medicin, og var villig til gennem sin Institution at betale, hvad det kostede, blev der pakket en Kasse, som Dr. *Hindse-Nielsen*, ledsaget af Oversygeplejerske, Frøken *S. Møller*, der var godt kendt med det russiske Sprog, bragte frem og afleverede mod Hr. *Krilovs* Anerkendelse for Modtagelsen.

Gennem det nye Referat om Forholdene kom Ambulancen til den endelige Anskuelse, at meget vilde være vundet for de Saaredes Helbredelse, hvis Ambulancen kunde sende et mindre Detachment til en 1. Behandling tæt bag Fronten — eller

hvor det ellers behøvedes —, og de Saarede saa derefter kunde sendes tilbage og hovedbehandles i Ambulancens Hospital i Walk. Et Forslag blev derefter udarbejdet. Det gik i Hovedsagen ud paa:

Ambulancen faar 2 dertil egnede Jernbanewaggoner til Raadighed.

Den ene indrettes til Operations- og Forbindstue med fornødne Vandbeholdere, Kogeapparater m. m., medens den anden Waggon indrettes som Sygevojn (med Senge eller Baarer) for at de Saarede under Ambulancens egen Forsorg kunde transporteres tilbage.

En 2. Sygevojn kunde saa altid rekvireres til Afløsning, naar Sagen først blev taget op til Handling.

Til Tjeneste i Operationsvognen skulde Ambulancen afse én Reservelæge og 2 Sygeplejersker til Lægens direkte Assistance samt til Sygevognen én Sygeplejerske, medens det estiske Røde Kors til Supplement og Tolk skulde levere 1 à 2 estiske Søstre.

Planen blev den 9. August af Undertegnede forelagt Chefen for Hærens Medicinalvæsen i Reval og straks godkendt af denne — men ikke gennemført paa Grund af Sygdom ved Ambulancen i August, straks ved min Tilbagekomst den 10. August.

Derimod blev Planen optaget og gennemført i den estiske militære Lægetjeneste.

Under Rejsen fra København til Reval var Ambulancens Personale blevet vaccineret for Kopper; i Walk vaccineredes det derefter for Tyfus, hvilket tog det meste af 1 Maaned, da Vaccinationen gentoges 3 Gange paa hvert Medlem med ca. 1 Uges Mellemrum og i 2 Hold.

Omkring 1. August var én af Ambulancens Damer blevet syg af — hvad det senere viste sig at være — Dysenteri.

Den 10. August blev Overlægen angrebet og omtrent samtidig 2. Reservelæge og 2 Sygeplejersker — ialt 5 Dysenterisyrge foruden af og til lettere Mavetilfælde hos forskellige af Personalet.

Omtrent hele August Maaned forløb derfor saaledes, at 1. Reservelæge, Dr. *Samuelson*, var ganske ene om et ret anstrengende Operationsarbejde, idet Hjælpelægen, stud. med. *Laurent-Christensen*, af den danske Generalkonsul forinden telegrafisk var kaldt til Reval, for, som det viste sig, at assistere ved Transport af Fanger fra Reval til og over Riga til Tyskland. Naar saa hertil kommer, at der af danske Sygeplejersker højst var 6 à 7 til Tjeneste, idet de estiske ikke gjorde synderlig Nytte som saadanne, saa ses det, at Ambulancen i det meste af August Maaned kun havde kunnet arbejde for $\frac{1}{2}$ Kraft, hvis ikke de resterende Kræfter havde taget næsten dobbelt fat.

Allerede paa dette Tidspunkt hørte man, rundt omkring fra, anerkendende Udtalelser om Ambulancens Arbejde med Operationer og Pleje, og Anerkendelsen ytrede sig forøvrigt derved, at Tilgangen, der i Slutningen af Juli væsentligt bestod af lettere og kun faa haardt Saarede, hurtigt blev til en Tilgang af lutter haardt Saarede.

I Begyndelsen af August havde Ambulancen fra København modtaget en lejet komplet Røntgen-installation, som dog paa Grund af Pengemangel hos det estiske Røde Kors og Sendrægtighed fra de estiske Haandværkeres Side, først kunde tages i Brug omkring den 20. August.

Imidlertid var Ambulancen blevet holdt hen med Hensynet til Boligspørgsmaalets endelige Løsning.

Villaen, der var udset til Bolig, husede et mindre Epidemihospital, oprettet og drevet af det lettiske røde Kors.

Den estiske Hærs Overkommando beordrede Hospitalet rømmet inden 8. August; men Letterne blev og erklærede, at de agtede at blive der ind over Midten af September, maaske længere.

Da efter Lægernes Mening Ambulancens Sygdomstilfælde i 1. Række maatte skyldes de uhygiejniske Forhold paa Hospitalet, hvor alle Maaltider indtoges i en Spisestue, der gennem utætte Vægge stod i direkte Forbindelse med Hospitalsbygningens Grubelatriner, der atter paa samme Maade stod i direkte Forbindelse med Køkkenet, saaledes at Fluerne maatte mistænkes som Smittebærere, satte jeg allerede i Begyndelsen af August saa meget Pres paa Kommandanturen i Walk, at jeg den 8. August — da Kommandanturens sidste Løfte forblev uindfriet — med Lægernes og Oversygeplejerskens Bifald rejste til Reval, hvor jeg forelagde Chefen for Medicinalvæsenet Sagen og beklagede, at Ambulancen maatte forlade Walk og rejse til Reval — eller eventuelt tilbage til Danmark — hvis Boligspørgsmaalet i Walk ikke inden 8 Dage var bragt til en for Ambulancen tilfredsstillende Løsning.

Da Chefen for Medicinalvæsenet gennem sit Telegram til Kommandanturen i Walk havde konstateret sin Magtesløshed, greb Chefen for 3. Division i Walk, General *Pødder*, den 15. August ind og ordnede Spørgsmaalet saaledes, at Ambulancen den 21. kunde rykke ind i en egen Bolig, fordelt i 3 private Lejligheder i 2 Etager.

(Ligesom i Reval havde jeg i Walk *straks* ved min Ankomst dertil, ledsaget af Lægerne, søgt Forbindelse med Stedets Højestkommanderende, General *Pødder*. Da han var bortrejst, gentog jeg kort efter Besøget, atter uden at træffe ham. En Anmodning fra min Side om at aflevere mit Kort til Generalen og om at meddele mig, naar Generalen kom til Byen, besvaredes bejaende; men uden Virkning. Tiden til Midten af August gik saaledes hen, uden at Forbindelsen etableredes. Generalen vidste intet om vore Besøg.)

Ejendommen, hvori Ambulancen kom til at bo, var velbygget, rummelig, men meget mangelfuldt udstyret og ordnet, og Husholdningen blev fra Myndighedernes Side saa ufuldstændig tilrettelagt, at det tog det meste af en Uge overhovedet at faa Husholdningen i Gang og det kostede adskillige, stadig tilbagevendende Besværligheder at holde den i en regelmæssig Gænge, dels paa Grund af Esternes egne Besværligheder — økonomiske med Hensyn til Fremskaffelse af Forsyningerne — og dels paa Grund af den ringe Kredit, Myndighederne nød, deres ringe Rutine og det underordnede Personales Mangel paa Paalidelighed og Ordenssans.

Dog maa man til en vis Grad indrømme, at man hos det overordnede Personale sporede en god Villie, men en vis Magtesløshed under det famlende demokratiske unge Landsstyre. Hertil kan yderligere bemærkes, at Samarbejdet mellem Myndighederne og Ambulancen efterhaanden blev bedre, og til Slutning udpræget kordialt, takket være Chefen for 3. Division, General *Pødders* Indgriben.

Den 1. September forlod, efter den oprindelige Plan, Ambulancens Overlæge, Dr. *Lundstein*, Walk

for at rejse hjem, og samtidig overtog 1. Reserve-læge, Dr. E. *Samuelson*, Tjenesten som Overlæge.

Da det saa i Slutningen af September blev Ambulancen bekendt, at en ny Overlæge i København var udset og snart vilde blive sendt til Walk, medens der i hele September Maaned, efter at Pskov var faldet og Operationerne paa Ambulancens derværende Front var gaaet i Staa uden Sandsynlighed for at Operationerne atter vilde blive taget op for det første, havde der været meget ringe Tilgang af Saarede, telegraferede jeg, efter Samraad med den fungerende Overlæge, at en ny Overlæge var unødvendig.

Vel suppleredes den mindre Tilgang af Saarede med Syge fra Omegnen, men dog ikke i højere Grad, end at Ambulancens Læger, assisteret af Hjælpelægen, hvis Engagement var blevet forlænget udover 1. September, med Lethed kunde bestride Arbejdet.

I en kortere Periode, i første Halvdel af November, gik Krigsbelægningen atter lidt op, men dog langt fra til fuld Belægning.

I Slutningen af September Maaned modtog Ambulancen en større Sending Forbindsager, Medicin, styrkende Næringsmidler m. m. fra »British Red Cross«.

Da Varerne var meget værdifulde til Hospitalsbrug, og da Ambulancen, hvis planmæssige Ophold var ansat til Afslutning inden 1. December, umuligt selv kunde bruge alt, rejste jeg til Reval og aftalte der med det engelske Røde Kors' Repræsentant, Mr. *Woodhouse*, at Varerne ogsaa kunde komme andre Hospitaler i Walk til Gode; dog skulde en Del udleveres den danske Konsul i Dorpat til Uddeling blandt ældre baltiske Familier,

som i høj Grad trængte til et lille Ekstratillæg af styrkende Midler.

Jeg fordelte derefter, med den estiske Divisionslæge Dr. *Holdts* Bistand, Hovedparten til 3 estiske Hospitaler og det lettiske Hospital i Walk, medens den danske Konsul i Dorpat fik en Kasse tilsendt og Ambulancen selv beholdt Resten, der supplerede vort Hospitals Forplejning efter Lægens og Oversygeplejerskens bedste Skøn.

Ved Ambulancens Afrejse den 30. November efterlodes en sidste Restbeholdning til nævnte Dr. *Holdt*, der efter en af ham selv improviseret lille Kommissions Skøn fordelte denne Rest til de nævnte Hospitaler i Walk, medens en mindre Kasse skulde sendes til den danske Konsul i Dorpat.

At Ambulancen blev etableret i Walk — en mindre, fattig By, som kun i ringe Grad har kunnet yde Ambulancen gunstige Vilkaar at arbejde under — ligger i, at Walk er et Jernbaneknudepunkt, der laa særlig gunstigt for Fronterne ved Pskov og Riga med det mellemliggende Operationsfelt omkring Marienburg, hvor der — alle 3 Steder — kæmpedes ret haardt ved Midsommertid, da Bestemmelsen blev truffet om, hvor Ambulancen skulde etableres.

Da der saa, kort før Ambulancens Ankomst til Estland, blev sluttet Vaabenhvile paa Rigafronten, opretholdtes dog Walk som Stedet, da de mere bemidlede Byer, f. Eks. Dorpat, vilde forøge de Saaredes Transport med mindst 1 Nats Rejse.

At flytte til Pskov, hvor gode Hospitaler stod tomme, var vel paa Tale indenfor Ambulancen efter 2. Reservelæges og Oversygeplejerskens Besøg der i Slutningen af Juli. Dette modsatte jeg

mig imidlertid, da Pskov laa for tæt bag Fronten for et Hospital (Lazaret).

Tanken om at flytte til Dorpat, da Pskov var faldet i Bolshevikernes Hænder, blev optaget af General Pødder i Slutningen af September.

Da Planen for Ambulancens Arbejde imidlertid gik ud paa et 5 Maaneders Ophold — altsaa kun $1\frac{1}{2}$ Maanedes Arbejdstid til Rest —, da en Flytning (Evakuering af de Syge) og Etablering af Hospital med ny Bolig for Ambulancens Personale vilde betyde en Tidsspilde af ca. 14 Dage, svarede jeg, efter Samraad med Læger og Over-sygeplejerske, med et udførligt motiveret skriftligt Nej Tak.

Noget andet var det, at jeg allerede omkring 1. September havde bedt Generalen underrette mig om det, hvis Bolshevikerne, der kort forinden havde erobret Pskov, imod hvad man ventede, skulde overskride den estiske Grænse. De vilde i saa Fald i Løbet af ca. 5 Dage kunne være i Walk, og endda hurtigere, ad den kortere Vej, i Dorpat. Generalen var indforstaaende med mig i, at Bolshevikernes eventuelle Ankomst til den 1. estiske By, Petschora (ca. 4 Dagsmarcher fra Walk, ca. $3\frac{1}{2}$ fra Dorpat), skulde være det yderste Tidspunkt for Ambulancens Forlæggelse, f. Eks. til Reval.

Hvad Efterforsyning med Medicin og andre Varer angik, saa gik det yderst trægt.

Varer, bestilt pr. Brev den 3. Aug. fra Walk, modtoges i Walk den 28. September — ca. 7 Uger efter —, og Medicin, bestilt i København gennem den hjemvendte Overlæge omkring 6.—7. Sepbr. i København, blev afsendt fra København den 13. Oktober og kom til Reval i Slutningen af Novem-

ber, saaledes at Kassen maatte blive i Reval for faa Dage efter af Ambulancen selv at føres med tilbage til København.

At skyde Skylden for denne langsomme Ekspedition paa Esterne alene vilde vistnok være uretfærdig. Jeg erfarede selv i København før Ambulancens Afrejse, at en Ansøgning om Udførselstilladelse, indsendt efter udtrykkelig mundtlig Ordre til mig af Chefen for vort Justitsministeriums 1. Departement, laa fast i dette Departement uden at blive ekspederet, indtil jeg selv personligt med megen Besvær maatte finde, hvor Skrivelsen laa, for at faa den sat i Bevægelse.

Forsinkelserne i Reval skyldes efter mit Syn paa Begivenhederne, at Systemet dør var lige saa urutineret, som vort hjemlige var forbenet.

Paa Grund af disse Vanskeligheder maatte en Del Medicin til dagligt Forbrug købes hos Apotekerne i Walk, medens enkelte Dele (særligt Kamferolie — ligesom Petroleum), rekvireredes og be-redvilligt leveredes af Medicinalvæsenet i Reval.

At almindelige Brevforsendelser lod noget tilbage at ønske, skyldes sikkert baade det estiske Postvæsen, som jeg et Par Gange gjorde opmærksom paa øjensynlige Uordener, og det finske Postvæsen med sine Censurforsinkelser og sparsomme Postlejligheder (2 Gange ugentlig).

Da Ambulancens Forsyning med Fødevarer til dens Husholdning lod en Del tilbage at ønske, og da Forsyningen gik igennem det estiske Røde Kors ved en estisk Sygeplejerske, som ved flere Lejligheder ved sin Optræden paa Hospitalet havde givet Grund til Lægers og Oversygeplejerskes Utilfredshed, fremtvang Ambulancen i Slutningen af Oktober en skriftlig Overenskomst med

det estiske Røde Kors, hvorefter Ambulancen selv overtog al Rekvisition og Kontrol med Leveringerne, medens det estiske Røde Kors fremtidig kun skulde besørge Aflevering af Rekvisitionerne, Modtagelse, Transport og Fordeling af Varerne til Hospital og Husholdning.

Helt at undvære det Røde Kors' Bistand kunde Ambulancen ikke, da den ikke havde nogen egen Befordring til de daglige Transporter.

Forslaget til Ordningen af Ambulancens egen Husholdning, der af Divisionslæge, Dr. *Holdt* i Slutningen af Juli indsendtes til Chefen for Medicinalvæsenet i Reval, gik ud paa, at Ambulancen, ligesom Læger og Sygeplejersker i andre Hospitalet, skulde have Naturalier og en vis maanedlig Sum Penge pr. Hoved til Supplement af Fødevarerne efter frit Valg.

Endnu 1 Maaned efter, i Slutningen af August, da Dr. *Holdt* var i Reval for at høre Resultatet af hans Forslag, laa Sagen ufremmet i Bureauet hos Chefen for Medicinalvæsenet.

Da der paa det Tidspunkt endnu fandt alvorlige Dysenteritilfælde Sted i Walk, og da det for Ambulancen var nødvendigt at slippe for de usunde Bospisningsforhold paa Hospitalet, foreslog Esterne i Walk mig at stille et Ultimatum i Forplejningsspørgsmaalet, da Sagen vist ellers vanskeligt gik i Orden. Divisionslægen rejste saa paa min Opfordring endnu en Gang til Reval for at forsøge paa at bringe Sagen i Orden ved at forelægge Ambulancens Krav.

Efter at Divisionslægen den 25. var vendt tilbage, etableredes Husholdningen den 29. med foreløbigt Udlæg af Ambulancens egne Midler.

Ved den fra nu af ret hurtigt gennemførte Ord-

ning modtog Ambulancen foruden Naturalier 2100 estiske Mark maanedlig som Tiskud. Dette Tilskud forøgedes kort før Ambulancens Afrejse gennem en Afregning for hele Kampagnen med Godtgørelse ogsaa for den 1. Overlæge. Det sidste Afregningstilskud blev paa 9500 est. Mark, beregnet indtil 12. December 1919.

Midt i Oktober Maaned fik Ambulancen fra dansk Kaptajn *Nyholm*, der opholdt sig i Reval efter et Besøg ved den russiske (hvide) Nordvesthær, en Meddelelse om, at der for Ambulancen ved denne Hær var Mulighed for en fortsat Virksomhed udover 1. December. Kaptajnen anmodede mig derfor om at komme til Reval eller sende en Befuldmægtiget for at forhandle nærmere om Sagen.

Da jeg havde talt med Ambulancens Medlemmer om Spørgsmaalet, og *alle* viste sig villige til paa visse Betingelser at fortsætte, tog jeg til Reval med Reservelægen.

Da jeg ikke traf Kaptajn *Nyholm*, meddelte jeg skriftligt denne et betingende Grundlag, hvis Engagementerne under Dansk Hjelpeambulancekomité skulde fornys, og henviste ham til yderligere Forhandlinger med Komitéen i København, samt Grundlaget, hvis Medlemmerne skulde engages direkte under Nordvestarméen.

Da man i Stedet for Petrograds Erobring kort Tid efter saa Nordvestarméens Sammenbrud, blev Planen ikke oftere drøftet.

Da Ambulancens nærmeste Foresatte boede i Reval, og da dennes Stedfortræder i Walk, Dr. *Holdt*, der var besjælet af sund Fornuft og Villie til at ordne alt paa det bedste, stod uden Midler til at gennemføre noget som helst, og da mange

Forretninger — saasom Afhentning af Varer, Pengenhævning paa Akkreditiv m. m. — ikke altid kunde paaregnes gennemført med Sikkerhed eller i god Tid af Fremmede, saa ses det heraf, at Rejser frem og tilbage mellem Walk og Reval hyppigt maatte falde for, og at Lederen ofte personlig maatte af Sted.

Særlige Vanskeligheder forudsaaes derfor Forberedelserne til Hjemrejsen at maatte foranledige, naar Ambulancen skulde være hjemme inden en bestemt Dag.

Da Lederen den 6. Oktober var i Reval for at søge det engelske Røde Kors', Mr. *Woodhouses*, Godkendelse af en videre Fordeling af de Varer, der fra engelsk Røde Kors i København var sendt Ambulancen, ledte Mr. *Woodhouse* ved en Bemærkning min Tanke hen paa, at Ambulancens Hjemrejse muligvis ved Henvendelse til »The British Military Mission for the Baltic States« i Reval kunde komme til at foregaa med engelsk Skib. Da hverken Ambulancepersonalets Talrig-
hed, Kostspørgsmaalet om Bord eller det meget Materiel syntes at ville volde Vanskeligheder for en saadan Ordning, gav jeg allerede paa dette Tidspunkt Chefen for den engelske Mission alle Oplysninger og bad ham om den *sidste* Skibslejlighed med Ankomst i København inden 1. December. Dog føjede jeg til, at jeg hos Komitéen allerede havde bedt om Bemyndigelse til at forlænge Ambulancens Ophold noget ud over 1. December. Da jeg derefter modtog Komitéens Tilladelse til at udsætte Ambulancens Hjemkomst til inden Jul, bad jeg den engelske Missions Chef om den *sidste* Skibslejlighed med Hjemkomst i København inden den 20. December — af Hensyn til, at mange af

Medlemmerne havde Hjemsted udenfor København.

Den 13. November modtog Ambulancen saa skriftlig Meddelelse fra den engelske Mission om, at Tilladelsen til Hjemrejse med engelsk Skib var givet, og at Ambulancen skulde være klar til at gaa om Bord i Reval den 30. November.

Imidlertid fik Ambulancen den 18. November et Telegram om, at Afrejsen skulde foregaa den 22. November.

Da Hospitalsarbejdet umuligt kunde afsluttes med saa faa Dages Frist, rejste jeg personligt til Reval, hvor det viste sig, at denne Skibslejlighed sandsynligvis vilde være den sidste før Jul.

Jeg rekvirerede derfor Hjemreisen ordnet gennem den estiske Regering, som havde Forpligtelsen til at besørge Hjemreisen, medens jeg holdt den engelske Missions Tilsagn om en eventuel — altsaa uforudset — Skibslejlighed i Reserve.

Den 27. November Aften modtog Ambulancen saa fra Chefen for Medicinalvæsenet et Telegram om, at et Skib »Baltonia«, den 1. December skulde afgaa til København, og med Forespørgsel om, hvornaar Ambulancen kom til Reval.

Da det var Ambulancens Medlemmer bekendt, at »Baltonia«, et *mindre* Skib med kun 2 à 3 Kahytpladser, vistnok umuligt kunde tage hele Ambulancen om Bord, var man et Øjeblik tvivlende om, hvorvidt Ambulancen paa dette lidet oplysende Telegram burde rejse samlet til Reval; og det blev derfor først bestemt, at Lederen skulde rejse forud, for pr. Telegram at kalde Ambulancen til Reval, hvis Rejsen var tilrettelagt med yderligere Hjælpemidler.

Paa Grund af andre Smaakomplicationer i

Walk med den korte Frist forblev det dog ved, at den samlede Ambulance skulde følge den i Telegrammet givne Anvisning. Afrejsen fandt saa Sted den 30. November Aften.

Ved Ankomsten til Reval viste det sig saa, at Materiellet og kun indtil 2 Personer var tænkt sendt med »Baltonia«, medens Resten af Personellet skulde sendes over Stockholm.

Den 3. December afrejste derefter »Baltonia« med Ambulancens Forvalter, Hjælpelægen og dens Materiel, medens Resten af Personalet forlod Reval den 11. December om Bord paa et Søsterskib til »Wasa« og over Hangö i Finland førtes til Stockholm. Ankomsten her fandt Sted den 13. December Morgen.

I Modsætning til, hvad der var lovet i Reval, var Rejsen med den svenske Jernbane fra Stockholm til København ikke forud ordnet af den estiske Regering. Den estiske Konsul, hvis Adresse i Stockholm endda var fejlagtig opgivet i Reval, vidste intet som helst om Ambulancens Ankomst og Gennemrejse; men han stillede sig dog imødekommende og lovede at ordne Billetsørgsmaalet til Aftentogets Afgang.

Uheldigvis var Ordningen imidlertid allerede startet paa telegrafisk Anmodning fra den danske Generalkonsul i Reval om den svenske Jernbanestyrelses og det danske Generalkonsulats velvillige Bistand overfor Ambulancens Gennemrejse i Stockholm.

Det af Jernbanens Trafikafdeling allerede trufne Arrangement maatte derfor staa ved Magt, medens den Hjælp, som det estiske Konsulat ydede, kom for sent.

Den 13. December Aften forlod Ambulancen

Stockholm, og den 14. December Morgen ankom den til Københavns Østbanegaard.

Til Slutning skal jeg endnu blot udtale, at den samlede Kampagne er blevet gennemført uden mindste Mislyd indenfor Ambulancen, en Omstændighed, som jeg maa tilskrive den Pligtfølelse, som det hele Personale, baade Læger og Sygeplejersker, øjensynlig altid lod sig lede af.

At Ambulancen derfor ogsaa baade indadtil fra Patienternes Side og udadtil fra Myndighedernes og Pressens Side nød megen Anerkendelse, er det mig en Glæde at fremhæve.

Inden Afrejsen fra Walk foranstaltede Chefen for 3. Division, General *Pødder*, med det estiske Røde Kors' Bistand en Afskedsfest for Ambulancen, hvori samtlige militære og civile Spidser deltog.

I Reval udtalte Direktøren for Krigsministeriet, General *Larcher*, Regeringens Tak, og endelig er en Dagsbefaling med Tak fra Hærens Højstbefalende, General *Laidonner*, tidligere i Afskrift blevet indsendt til Komitéen.

Endelig maa jeg fremhæve, at Ambulancen føler sig i Taknemmelighedsgæld baade til Generalkonsul *Johansen* i Reval og til Apoteker *Barfod* ved Rigshospitalet i København for den Støtte, som de begge ved enhver Lejlighed har ydet den.

DEN DANSKE AMBULANCE I POLEN

Ambulancen »Dannebrog«.

Af Dr. med. A. Norgaard.

I November 1920 afsendtes den sidste af de danske Ambulancer. Den havde, ligesom de tidligere udsendte Hjelpeambulancer, det Maal — efter bedste Evne — at vise det danske Folks Redebonhed til at afhjælpe en Brøkdæl af den Elendighed, som de foregaaende Aars Krig og dermed følgende Nød og Sygdom havde affødt.

Det var med velberaadet Hu, at den Kreds af Kvinder og Mænd herhjemme, som havde forestaaet Udsendelsen af disse Ambulancer, valgte Polen. Her var et vidt Felt for Arbejde. Faa af Europas Lande havde lidt saa meget under Verdenskrigen. Russerne og Tyskerne havde kæmpet her i Verdenskrigens første Aar. Tyskerne havde oversvømmet Landet, erobret Warszawa. Russerne, der for Polakker staar i et mindst lige saa slet Lys som Tyskerne, havde trukket sig kæmpende tilbage, idet de hensynsløst sprængte Fæstninger og Broer efter sig. Atter var Tyskerne forjagne, og Russerne, eller som det nu hed, Bolshevikerne, strømmede som en Bølge fra Øst ind over Landet, truede Warszawa. Men Bølgen slog mod en Mur af polske Stridskræfter, som var opvoksede i Kamp og Savn,

en Mur, der kunde slides og afgnaves, men som ikke vaklede og ikke faldt.

Det var kort efter Fredsslutningen mellem Polen og Bolshevikrusland, at Ambulancen blev afsendt. Havde de tidligere Ambulancer i Ordets virkelige Forstand maattet hele Krigens Saar, saa var denne Ambulances Opgave en noget anden. Rusland var i delvis Opløsning. Efterretningerne derfra var sparsomme og ikke meget paalidelige. Men det vidste man med Sikkerhed, at heftige og rædselsfulde var de Epidemier af smitsomme Sygdomme: Tyfus, Kolera, Blodgang o. s. v., der herskede i det kæmpemæssige Rige. Nu efter Fredsslutningen skulde Krigsfangerne sendes hjem. Der vilde strømme en utallig Skare af Russere fra Fangelejrene i Polen tilbage til Rusland, og samtidig vilde en Mængde af fangne Polakker vende tilbage til Polen. Da Polen stod i nær Forbindelse med det øvrige Europa, og da dets Soldater nu vendte hjem fra de smittebefængte Egne, var ikke blot Polen, men hele den tilstødende Del af Kontinentet udsat for en Smittefare af uoverskuelig Betydning.

Det var til Hjælp mod denne Fare, at Ambulancen var udsendt.

Det første og vigtigste var at faa samlet et Hold af danske Sygeplejersker; det lykkedes hurtigt og fuldtud, idet de fleste af de Damer, der blev engageret, havde været med paa tidligere Ambulancer, baade i Serbien og i Rusland. Søstre, som de oftest kaldes i Udlandet. Det var Kvinder, der var vant til Strabadser, til selvstændigt og uden at tænke paa sig selv, at være rede til at handle, og at handle med Omtanke. Et bedre Hold, end de 10 Søstre, der var med den danske Ambulance i

Polen, kan vanskeligt tænkes. Med Ambulancen fulgte 3 (en Periode 4) danske Læger. Har man haft Lejlighed til at sammenligne den grundige Lægeuddannelse i Danmark, med den der, naturligvis særligt under Krigen, er blevet de krigsførende Landes Læger tildel, er man taknemmelig for den strenge Skole, hvori vi er blevet opdragne. Til at varetage Ambulancens økonomiske Ledelse og Administration, udvalgte en dansk Officer, Kaptajn Klein, der, da han havde løst sin Opgave, og da Hospitalet var rede til at begynde sin Virksomhed, trak sig tilbage. Endelig bestod det danske Mandskab af en Underofficer, der førte Tilsyn med Materiellet og bistod Ambulancen med Tilførsler og Indkøb af Mad og lignende.

Takket være det danske Krigsministerium, blev et halvt Feltlazaret med 100 Senge, Lagner, Operationsmateriel, Sygetøj, Madrasser, Forbindsager, Kitler, ja endogsaa et Badekar, stillet til vor Raadighed. Hertil kom, at der ved Medvirkning af Rigshospitalets energiske Apoteker Barfod, blev samlet et rigeligt Udvalg af de forskellige Slags Medicin, som vi kunde vente at faa Brug for. Og den Tid kom, da vi var taknemmelige for, at den danske Komité ikke havde vist smaalige Hensyn, men tilladt os, der skulde bruge Medicinen, at gøre rigelige Indkøb. Det meste af Medicinen var i stærkt koncentreret Form, saa vi ved at fortynde den tilstrækkelig op, kunde tilberede den i en passende Koncentration. Hertil kom endvidere Indkøb af en Mængde Ting, lige fra Desinfektionsovne til Knappenaale, fra Sygevat til Etiketter til at sætte udenpaa Flasker, fra Karklude og Spiseskeer til en særlig Slags hule Naale, som man

bruger, naar man skal tage Blod fra en Patient til Undersøgelse. Der var nok at tage fat i for de af os, der forestod Indkøbene, men det var nødvendigt, og Eftertiden viste, at vi ikke havde handlet forkert ved at købe ind herhjemme. Langt lettere havde det været at opsætte Indkøbene. Men Ulykken var, at Stedet var nærmest øde: Ruiner og usle Hytter. Man maatte have Sagerne i Orden, før man kom der.

Efter de officielle Afskedsfester afrejste Ambulancen d. 19. November 1920 med Skib til Danzig.

I Warszawa blev vi med stor Elskværdighed modtaget af den danske Gesandt Grev Ahlefeldt-Laurvigen og hans Hustru, der begge paa alle Maader var Ambulancen til uvurderlig Støtte i de 7 Maaneder, vi opholdt os i Polen. Polsk Røde Kors, hvis Præsident, General Haller, nærmest maa betragtes som Polens Nationalhelt, og den Danske Forening i Warszawa var ogsaa med til at berede Ambulancen en festlig Modtagelse.

Efter at de nødvendige Omladninger af Godset, der fyldte 7 Jernbanevogne, havde fundet Sted, tog Ambulancen til sit Opholdssted, Landsbyen Zajezerze, et Trinbrædt paa en Mark ved Weichsel og dog nær et meget vigtigt Jernbaneknudepunkt — Demblin.

I denne lille Landsby blev et tidligere Officerskasino overdraget os til Beboelse, en Samling ganske gode Kasernebygninger, énetages, kun rummende en højloftet Stuelejlighed, skulde bruges til Hospital. Foreløbigt vilde vi kun gøre een af disse Bygninger i Stand til Hospital. Da der kunde opstilles 100 Senge her, var der jo rigelig Plads for vort Materiel. Jeg kan straks sige, at vi senere,

da Patientmængden tiltog, fik anskaffet flere Senge, saa Bygningen paa et givet Tidspunkt rummede op mod 150 Senge.

Hospitalet var indrettet først i een, siden i to lange enetages Bygninger, der laa et Hundrede Skridt fra Lægernes og Sygeplejernes Bolig. Bygningerne havde en Dør i hver Ende, og man maatte for at passere Bygningen gaa gennem en Del af Sygestuerne. Men i hver Ende af Bygningen løb et Stykke Entré, saa der dog var nogle Værelser, der kunde skilles fra de andre. Af disse Værelser blev et lavet til Operationsstue og Forbindstue, et til Laboratorium og Vaageværelse for den vagt-havende Sygeplejerske, et Værelse var forbeholdt de Patienter, hvis Sygdoms Natur ikke straks var fastslaaet, et forbeholdt de med smittefarlig Tuberkulose befængte, endvidere havde vi i disse Smaaværelser Lagre, Badeværelse, W. C. og et Optagelsesrum, samt et Værelse, der holdtes i Reserve, det brugtes til Opbevaring af Baarer og Senge. Til Desinfektion af de forskellige Værelser benyttede vi Overkalkning af Væggene, Gulvene blev daglig skrubbede i stærk Lysolopløsning, af og til, naar Lejlighed gaves, blev Værelserne formalindesinficerede.

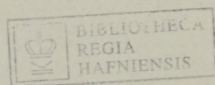
Køkken og Fødevarermagasinet var i en særlig Bygning. Apoteket med den uerstattelige Medicin anbragtes i et Værelse, der stødte op til Lægernes Værelser i Kasinobygningen. At lade Medicinen være for langt fjernet fra Opsynet, vilde være at friste Skæbnen. Stod en Vandspand ude, efter at det var blevet mørkt, behøvede man ikke at ulejlig sig ud efter den, det vilde være forgæves, den var der ikke. Vi maatte derfor være meget omhyggelige med at lukke af for alt, hvad der kunde luk-

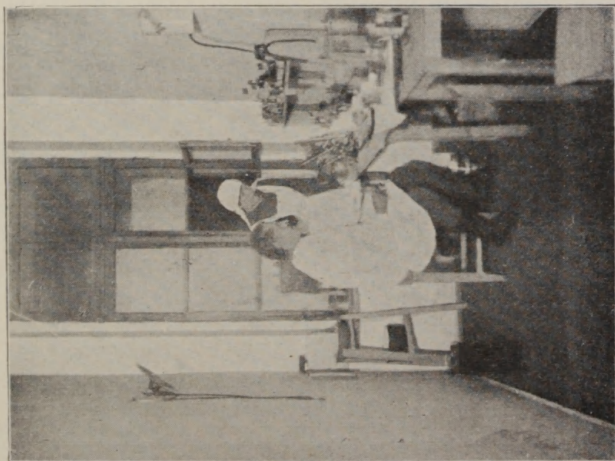

Billede taget ved en lille Festlighed for den polske Ambulances Afrejse.

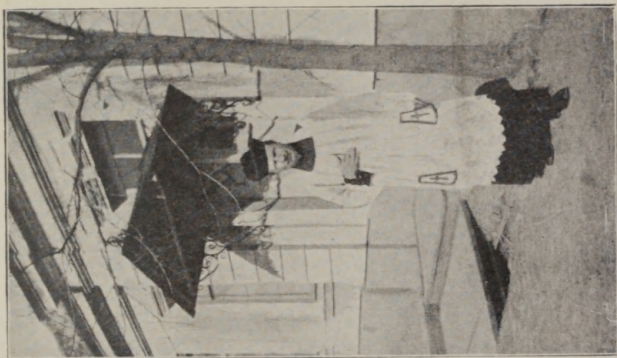
Fra venstre til højre ses staaende Prof. Marius Tscherning, siddende Kaptajn V. A. C. Klein, Overlæge P. N. Hansen, Komiteens Formand, Prof. Edv. Ehlers, Komiteens Nestformand, Grevinde Dziednyszcka, Grev Dziednyszcki, Grevinde Moltke og Madame Claudel. Bag Overlæge P. N. Hansen ses Ambulances Overlæge, Dr. A. Norgaard.

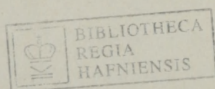

Dr. Norgaard i sit »Laboratorium«. Zajezerze.

Hospitalspræsten. Zajezerze.

kes inde. Selv om vi havde Skildvagter i fuld Krigsmaling gaaende paa den ene Side af et Værelse, saa kunde der godt ske Indbrud fra den anden Side.

Da der paa den Egn af Landet kun fandtes de faa polske Læger, som var udkommanderet til Fæstningen, var Egnens Befolkning taknemmelige over, at vi — naturligvis med saavel de stedlige Myndigheders Billigelse som med Tilladelse fra vor hjemlige Komité, gav fri Kur og Medicin til dem, der trængte. Vi oprettede det, som kaldes et Ambulatorium, ganske svarende til, hvad vi herhjemme kalder en Poliklinik for ubemidlede.

Hver Dag mellem 9 og 10 kunde alle — uden Hensyn til Rang eller Formue blive behandlet gratis hos os. Det, at man kunde faa noget gratis, var saa ukendt, at Rygtet hurtigt bredte sig, og vi havde megen Glæde heraf. Ikke et Opslag anvendte vi, kun den mundtlige Overlevering fra den ene til den anden, først kom enkelte Patienter, saa flere og flere, nogle kom 10 danske Mil fra, i deres ganske smalle Kurvevogne med den lille, lodne Hest for og med den Syge indpakket i saa mange Dynner og Halm, at det mere lignede et Halmlæs end en Personbefordring. I Begyndelsen indskrænkede vor Gerning sig til denne Ambulatoriebehandling, idet det var bestemt af de polske Myndigheder, at vor Virken skulde bestaa i at behandle de Soldater, der slap hjem fra Rusland. Vi skulde altsaa være et rent militært Lazaret med den specielle Opgave at behandle de hjemvendende Krigsfanger. Først fik vi kun ganske faa Patienter, det var Fanger, der var flygtede, og som under Forhold, vi ikke kan gøre os Begreb om, havde vandret fra Midt-rusland Mil efter Mil Maaneder igennem, i hele

den kolde Vinter, med al mulig Udsigt til, hvis de ikke sultede eller frøs ihjel, at blive skudt. De var jo ogsaa i en slem Forfatning, da vi fik dem. Afmagrede, med Koldbrand i Fingre og Tæer, i Pjalter, ofte dækkede af Saar. Vi maatte foretage flere Amputationer af Fingre og Tæer for at redde deres Hænder og Fødder, men efterhaanden fik vi dem paa Benene ved god Forplejning, og det var Folk, som det var fornøjeligt at sætte en Portion Mad for. De havde Appetit.

Efterhaanden kom de virkelige Fangetransporter i Gang. Det var jo særligt dem, vi havde ventet paa. Den polske Regering havde længe været klar til at tage imod Fangerne, og vi var ogsaa rede indtil de mindste Detailler. Fra den polske Regerings Side var alt ordnet paa bedste Maade. Fangeudvekslinger skete over en enkelt By — Baranowice —, der laa tæt ved den polsk-russiske Grænse, herfra fører en Jernbanelinie mod Vest. Ambulancetog med polske Sygeplejersker ledsagede de løsladte Krigsfanger til Zajezerze, hvor man hurtigt skilte de Syge fra de Raske. De Syge kom til Hospitalet under vor Behandling, medens de Raske kom i Karantæne i en stor Baraklejr, der stammede fra tidligere Tid, og som sidst havde været benyttet af Tyskerne. Her var de saa i nogle Uger, før de hjemsendtes. Med nogle Tog fik vi kun et Par Syge, med andre flere. Som det altid gaar ved Evakuationer af den Art, kommer de raskeste først; vi saa tydeligt, hvorledes Sundhedstilstanden tog af, efterhaanden som Fangeudvekslingen skred frem. Med nogle Transporter fik vi, som omtalt, kun nogle faa Patienter, med andre kom der 10 eller 20, ofte flere, med én natlig Transport kom 59 Patienter og med en anden nogle Uger senere, 154 Patienter, der

alle maatte indlægges paa Hospitalet foruden en Del, der efter foreløbig Behandling kunde sendes over i Karantænelejren — Isolationslejren, som den kaldtes.

Saadanne Dage, hvor der var stort Rykind af Syge, havde vi *meget* travlt. Jeg mindes en saadan Dag, hvor vi fik en større Samling af meget daarligere Patienter. Tilstrømningen var tilfældigvis ogsaa stor til Ambulatoriet, der var ikke andet at gøre end at sende alle de civile Patienter hjem igen, »kom igen om et Par Dage,« var den Besked, de fik af den Skildvagt, vi satte ved Porten. Det var ligefrem at jage Patienterne bort med Bajonetten. Naa, det fandt de sig let i, i Morgen var jo ogsaa en Dag, enkelte kamperede saa ude i Grøfterne, ventende paa, at de fremmede Læger fik Tid.

De fleste Transporter fik vi om Natten. Heldigvis havde en Velynder af Ambulancen skænket denne adskillige Kilo Stearinlys. Uden disse ved jeg ikke, hvad vi skulde have gjort. Hele Belysningen af Hospitalet bestod af 6 Petroleumslamper og en Snes Stearinlys. Disse sidste anbragte vi i hjemmelavede Lysestager, som vi havde udklippet af Konservesdaaseblik, og som fortrinligt udfyldte de Krav, der stillede til dem. Tænk Dem en Række Rum med denne tarvelige Belysning. I Halvmørket sammenstuvedes menneskelige Bylter, hvoraf Halvdelen rystede i Febergysninger. Luften, der var tyk af Lugten af smudsigt Tøj og af Desinfektionsmidler, gennemskares af Ordre paa Tysk, Polsk, Russisk og Dansk. Hver nyankommen fik sit Nummer, en hurtig Undersøgelse afgjorde, om der var Feber eller ikke, alle Febersyge sendtes til een Side, alle ikke-febersyge til en anden. Medens en af mine

Læger modtog Patienterne ved Udladningen af Ambulancetoget, talte dem, og sørgede for, at faa dem anbragt paa Baarer eller Vogne, tog den anden sig af de febersyge, fik dem badede, rensede og omklædt i rent Tøj, hjulpet af vore flinke Sygeplejersker; idet der ved hver Omklædning blev skrevet udenpaa en Journal, hvad Patienten hed, hans Alder, militære Rang og hans Hjemsted, og det Nummer han havde faaet ved Indgangen til Hospitalet, skabtes ikke blot en Kontrol med, at alle de, der var udlosset fra Ambulancetoget, ogsaa kom ind i Hospitalet, men vi fik ogsaa selv en Oversigt over, hvad det var for Patienter, der var ankommet. Selv plejede jeg at lede Fordelingen af Patienterne til de forskellige Sygestuer. Det var jo en Blanding af de mest forskellige Sygdomme, der kom saadan en Nat. Nogle var næsten døende, andre var blot udmattede til det yderste, og kunde efter et Par Dages Pleje oversendes til Isolationslejren. En af de Opgaver, der var vigtigst for mig, var den at skaffe Plads. Vore 100 Senge, som i Begyndelsen af Hospitalets Virksomhed, havde staaet smukt opredte, ventende paa Syge, var forlængst optaget. Det var derfor med Glæde, at vi modtog en Opfordring fra de polske Myndigheder om at overtage yderligere 150 Senge, der stilledes til vor Raadighed. Med det voksende Patientantal forøgedes naturligvis ogsaa vore Besværligheder. Medicinen slap op for flere Arters Vedkommende, saaledes Kininet. Vi havde Kinin med til ca. 20 Patienter. Kinin er det virksomste Middel mod Malaria, og vi fik 120 Patienter med Malaria. Og skønt jeg havde telegraferet efter det, da det begyndte at svinde i Beholdningen, varede det dog, paa Grund af uforudseelige Transportvanskeligheder, længe,

inden det kom. Dette kun for at nævne en enkelt Medicin. De Beholdninger, der fandtes paa Stedet i de polske Depoter forslog intet. Værre var Madspørgsmaalet. Vore Gryder var alle i Brug, og selv om det med store Vanskeligheder lykkedes at skaffe Raaprodukter som Kød, Brød og Gryn, saa var det umuligt at faa passende Kogekar. Heldigvis havde vi en flink »Kucharka«, s: Kokkepige, som ikke var bange for at sætte en Vandspand paa Komfuret og røre rundt deri med en Træpind. Det var ved saadanne Lejligheder, at vi maatte sende en Ekspedition af Sted til Warszawa eller andre Byer for at skaffe de nødvendige Utensilier. Gennem Polsk Røde Kors i Warszawa fik vi saa anskaffet en stor Grukedel, der kunde rumme Suppe til ca. 100 Mennesker. Saa inddelte vi Hospitalet i to eller tre Hold, der spiste til lidt forskellig Tid. Vandet var inficeret baade med Dysenteri og Kolera, saa hver Draabe, der anvendtes til Drikkebrug, maatte koges.

Petroleum og Brænde havde vi Ret til i et bestemt Omfang, der var afhængigt af Patientantallet, men det hændte hyppigt, at Leverancerne udeblev, og naar der ikke var noget, saa var der ikke noget. Det kunde ikke nytte at skælde ud, det hjalp intet. Vi sparede naturligvis hos os selv til Fordel for de Syge. I det Værelse, jeg delte med en af de andre Læger, var den højeste Temperatur i Februar en enkelt Gang 9° C., vi maatte næsten altid gaa med Overtøjet paa.

For os kunde det gaa, men jeg mindes med Gysen, Konsultationer og Smaaoperationer udført i vort Ambulatorium i en Temperatur paa 1—2°. Vore bare Arme var lige saa blaa som Sublimatvandet.

Vor Virksomhed belønnedes, idet de omboende saa, at vi arbejdede for Sagens Skyld, og ikke sparede os selv. Der var dog nogle, som rent ud fortalte os, at de ikke ansaa os for helt vel forvarede. Naar man kunde have det godt og varmt, faa nok at spise og i det hele taget have sit gode Udkomme hjemme, saa maatte man være let fjollet, naar man udsatte sig for Smittefare, daarlig Ernæring, Kulde og anstrengende Arbejde »i denne Ørken«. Jeg skammer mig lidt over at sige det; men det var en polsk Læge, der udtalte det. Da der var en temmelig daarlig Jordemoder paa Stedet, og da ingen af de polske Læger var opdraget i den skønne Kunst at hjælpe Medborgere ind i denne sørgelige Verden, faldt det ofte i min Lod at overtage en Jordemoders Pligter. Det bragte mig paa nært Hold af en Række polske Officerer, hvis Hustruer nød godt deraf. Og dette Forhold var ikke til Skade for Ambulancen. Vi fik ad denne Vej en Del Venner, der hjalp os over Vanskeligheder, vi ellers ikke let havde kunnet klare. Deres Maade at gengælde vor Hjælp paa gav sig iøvrigt ret egenartede Udslag. Ofte indbød de mig til en Middag, hvor man blev præsenteret for en Række andre Officerer. Andre Gange fik vi Gaver; saaledes erhvervede jeg i Honorar — Penge afslog vi principielt altid — en Hundehvalp, der blev optaget i Ambulancens Familiiekreds, andre Gange var det en Krukke »Smietana«, sur Fløde, der har en ganske tiltalende Smag, naar man har vænnet sig lidt dertil. Ofte fik vi en halv Snes Æg, hvad der kom de Syge tilgode, eller en nyskudt Hare, som Læger og Sygeplejersker fejrede et godt Maaltid paa.

Vi, Lægerne og Sygeplejerskerne, dannede en

lille snæver Familiekreds, hvori kun var optaget faa udenforstaaende, nemlig tre polske »Søstre«, der var os til uvurderlig Nytte som Tolke. Vort fælles Samlingssted var Spisestuen i Kasinobygningen, et hvidkalket, tarveligt Rum, et midtstillet Bord og et Par Træbænke udgjorde Møblementet. Paa den ene Væg hang et pragtfuldt Dannebrogssflag, hvorefter Ambulancen havde faaet sit Navn. Paa en anden Væg Billeder af den danske Konge og Dronning, af den polske Republiks Præsident, Marskal Pilsudski, og General Haller, der var vor øverste Overordnede, som Præsident for Polsk Røde Kors.

Da Hospitalet var kommet rigtigt i Gang, blev der dog ikke megen Tid tilovers til Familieliv. Vi havde alle nok at tage Vare paa. For mit Vedkommende gik Dagen saaledes: Stuegang paa Hospitalet. Ambulatorievirksomhed. Efter en hurtig Frokost, Udlevering og Tilberedning af Medicin. Saa Laboratoriearbejde, Sygebesøg, Optælling i Magasinerne og Kontorforretninger. Hver af de udskrævnede Patienter skulde have en hel Del Formularer udfyldte. Middagsmad. Atter Stuegang. Rapportskriveri, og Dagen afsluttedes paa Laboratoriet. Laboratoriet var Hospitalets Hjerter, her stilledes de fleste af Diagnoserne paa alle de smitsomme Sygdomme, vi havde til Behandling. I de sene Nattetimer sad jeg her ved Mikroskopet, opsogte de Mikroorganismer, der havde fremkaldt de Sygdomme, vi var omgivne af. Udenfor susede Vinden i Poppeltræerne, og man hørte Skildvagternes Fodtrin paa den frosne Jord. Et tændt Stearinlys var al den Belysning, jeg havde til min Raadighed. Det var en Blanding af Middelalder og Nutidens

Videnskab, en Blanding, der havde en vis Charme. De andre Medlemmer af Ambulancen havde ogsaa deres Dag godt besat.

Ved Stuegangen hver Dag lagde jeg smaa Sedler ved alle de Patienters Senge, hvor der skulde tages Blodprøver til Undersøgelse. Disse Blodprøver tog saa de andre Læger i Dagens Løb, og saa om Aftenen, naar Dagens andet Arbejde var besørget, foretog jeg de fornødne Undersøgelser, skrev Svaret paa Sedlerne, som saa Nattevagten fordelte inden Stuegangen næsten Morgen. Vi fik paa den Maade hurtigt og paalideligt at vide, hvad de enkelte Patienter fejlede, saa at vi kunde samle hver Sygdom for sig i et Værelse og tage den under Behandling.

Og hvad var det for Sygdomme? Som omtalt begyndte vi med at faa en Række Patienter med Forfrysninger. De, som kom ad den regulære Vej med Ambulancetogene, havde ikke Forfrysninger med Koldbrand. Det var dels kirurgiske Patienter, Soldater med endnu ikke lægte Saar efter Kugler eller efter Amputationer. Mange led af medicinske Sygdomme som Bronchitis, Lungebetændelse, Lungehindebetændelse, Hjertelidelser og Gigt.

En stor Del af Patienterne, 73, led af Skørbug, en Sygdom, hvorunder Tænderne løsner sig, og der kommer Blødninger i Huden, store blaa og brune Pletter. Denne Sygdom skyldes slet Ernæring; og det var yderst fornøjeligt at se disse Patienter blomstre op i Løbet af faa Uger, naar de fik en passende Kost og Medicin.

Kun faa var angrebne af Kønssygdomme.

Nogle flere havde alvorlig Øjenlidelser.

De Patienter, der havde størst Interesse for os, var de, der led af Infektionssygdomme. Gastrisk

Feber, Plettyfus, Malaria, Femdagesfeber, smitsom Gulsot, Tilbagefaldsfeber, Blodgang, Faaresyge og andre smitsomme Sygdomme. Mange led af Tuberkulose, heraf 21 i sidste Stadium.

Af de 722, vi fandt det nødvendigt at indlægge paa Hospitalet, døde 10, heraf 4 af Lungetuberkulose, 3 af andre Lungesygdomme, 2 af Hjertesygdomme og 1 af Rosen. Det var en meget ringe Dødelighed sammenlignet med Dødeligheden andre Steder.

Af Operationer udførte vi paa Hospitalets Patienter 36, 33 Gange anvendte vi Bedøvelse, men vi sparede det mest mulige paa vore Bedøvelsesmidler, da vi ikke vidste, naar vi fik Brug for større Mængder; det var jo urolige Tider.

Paa Ambulatoriepatienter udførtes 106 Operationer med 99 Bedøvelser.

Af de paa Hospitalet behandlede Tilfælde var der, som omtalt, ialt 722, heraf blev de 417 udskrevet raske, af 269, der udskreves bedrede, blev de 66 behandlet videre paa Ambulatoriet, saa at vi vandt noget Plads til nykomne Patienter. Af 26 ikke bedrede, overførtes de 22 til andre Hospitaler til videre Behandling, 10 døde som omtalt. Det samlede Antal af Sygedage paa Hospitalet var 10,612. Den største Belægning var 261 Patienter en enkelt Dag, men da var ogsaa hver Seng og hver Baare i Brug, og et Par af de mindst daarlige sov paa Madrasser paa Gulvet.

Paa Ambulatoriet blev der givet 2794 Konsultationer til 1252 Patienter, desuden blev der aflagt 213 Sygebesøg hos 100 Patienter.

Ialt behandlede vi saaledes 2074 Patienter og foretog, skønt vi var en »epidemisk Ambulance«, 153 Operationer.

Desuden var jeg behjælpelig med Operationer paa et nærliggende polsk Hospital, da deres Operatør var død af Plettyfus.

Vi havde Lejlighed til at gøre anden Nytte. Kort før vor Afrejse fra København, var der indsamlet en Del brugt Tøj og brugte Støvler, vi fik en Del af dette med os, og fik god Brug herfor. Mange af vore Patienter var, naar de blev indlagt, iført saadanne Pjalter, at vi maatte brænde dem, vi var saa i Stand til at iklæde dem godt civilt Tøj, naar de blev udskrevne.

Fra 1. Juni gik Hospitalets Drift, der tidligere havde staaet under Komitéen i København, ind under Polsk Røde Kors i Warszawa, men Krigsfangetransporterne var da allerede ved at ebbe ud. Der kom færre og færre Patienter, og da Læger og Sygeplejersker, der ved Ambulancens Afrejse fra København kun havde bundet sig for et Tidsrum af 4 Maaneder, og som af den Grund Maaned efter Maaned havde maattet udskyde de Engagementer, der var truffet i andre Stillinger, var det et ganske naturligt Tidspunkt for Ambulancen, hvis Drift heller ikke var helt billig, at afslutte sin Virksomhed, og d. 28. Juni lukkede vi Hospitalet. De sidste 5—6 Patienter overførtes til et polsk Hospital.

Sygeplejerskerne sendtes paa et kortvarigt, men velfortjent, Ophold i en smuk Bjergegn, medens jeg havde den noget vemodige Opgave at pakke ind, hvad vi skulde have med hjem af *laant* Materiel. Hvad der var tilovers af Medicin og *indkøbt* eller *skænket* Materiel overdroges til Polsk Røde Kors.

I Begyndelsen af Juli mødtes Ambulancens Deltagere i Warszawa, hvor vi ved festlige Sammenkomster med Polsk Røde Kors, med det danske Ge-

sandtskab, hvis Chef, Grev Ahlefeldt-Laurvigen, var vor aldrig trættede Hjælper, og med den Danske Forening, der ogsaa paa alle Maader havde ydet os Støtte, hvor Mulighed gaves, tog Afsked med Polen.

Nogle Dage senere kom vi til København med Personel og Materiel i velbeholden Stand.

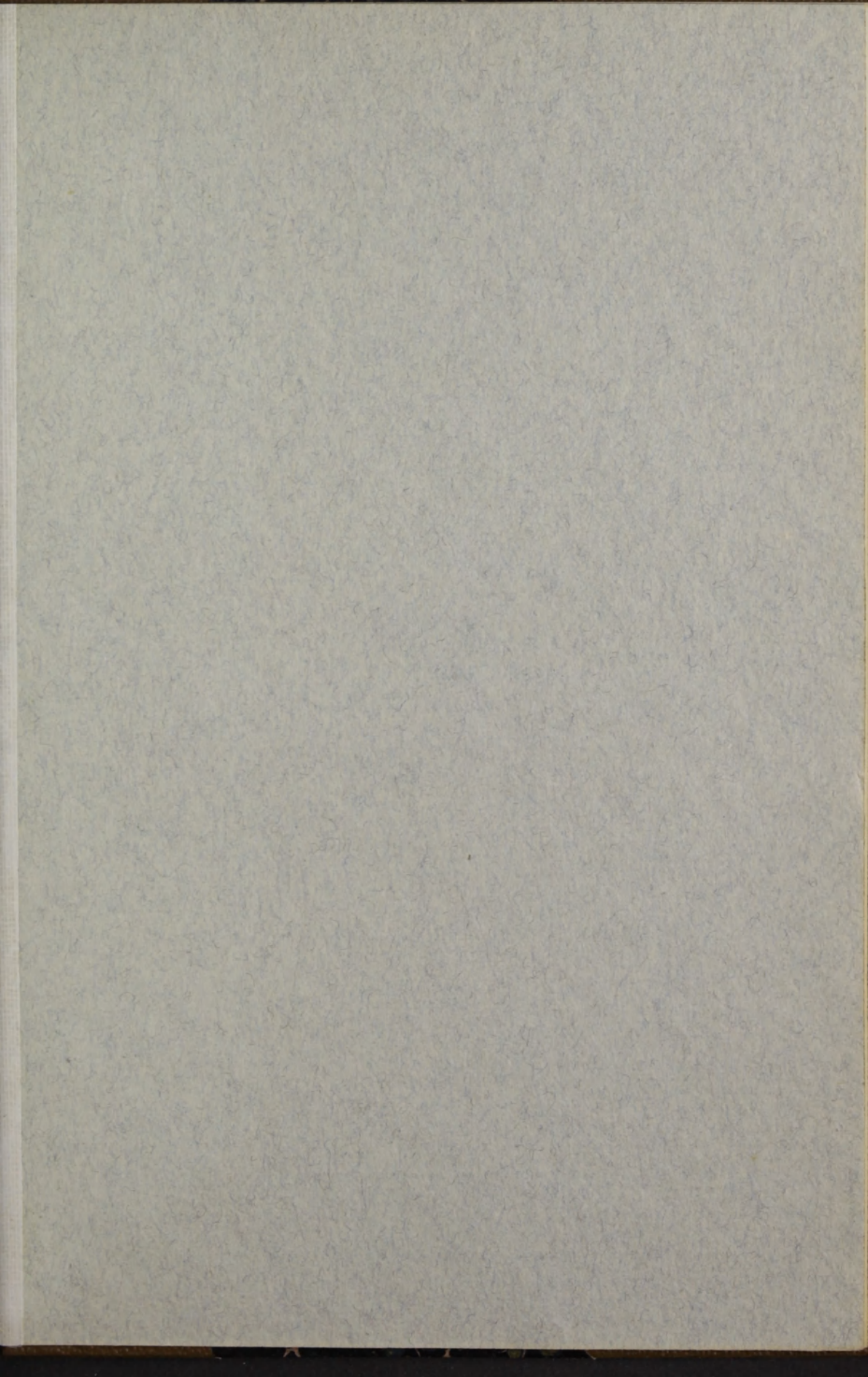

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Fortegnelse over Læger og Sygeplejersker, der har gjort Tjeneste ved Ambulancer, udsendt af Dansk Hjelpeambulancekomité	5
Forord	9
Den belgiske Ambulance	15
Flodbaads-Ambulancen	30
Den franske Ambulance	37
Den serbiske Ambulance	57
Den russiske Ambulance	96
»Valdemar Sejr«-Ambulancen	110
Den danske Ambulance i Polen	132

Paa Henrik Koppels Forlag er udkommet:

Maxim Gorki: Min Barndom.

Tredje Oplag. Pris 5 Kroner.

»En brændende, levende, bevæget og voldsom Bog«, skrev Chr. Rimestad om Gorkis *»Min Barndom«*, da den først udkom.

Med hensynsløs Sanddruhed skildrer Maxim Gorki her det Rusland, han kender som faa, med dets Rædsler, der blytungt har hvilet ogsaa over hans Barndom, men ogsaa med dets Haab om Genfødelse. Naar man i denne Bog har skuet ind i den russiske Folkesjæl, er det, som om man bedre forstaar alt det forfærdelige, de sidste Aar har bragt over Rusland.

